

Studie a texty

Evangelické teologické fakulty

Studie a texty

Evangelické teologické fakulty

řídí Martin Prudký

Číslo 34 (2020/2)

100 let evangelické teologie

100 let evangelické teologie

Příspěvky z jubilejního sympozia
konaného
na Evangelické teologické fakultě
Univerzity Karlovy
dne 12. listopadu 2019

Uspořádal Petr Gallus

Studie a texty Evangelické teologické fakulty

Řídí Martin Prudký

Vychází dvakrát ročně

Vydává Univerzita Karlova, Evangelická teologická fakulta

Adresa: UK ETE, pošt. př. 529, Černá 9, 115 55 Praha 1

<http://www.etf.cuni.cz/sat>

ISSN (print): 1802-6818

ISSN (on line): 1805-2762

Obsah

PETR GALLUS Předmluva	vii
PETR POKORNÝ Kázání při zahájení oslav 100 let fakulty (Lk 18,9–14a)	1
PETR GALLUS Teologie na univerzitě?	7
TABITA LANDOVÁ Teologie a církev. Realita a vize vzájemného vztahu v pluralitní společnosti	17
KARL SCHWARZ Teologie mezi církví a univerzitou. Vídeňská Evangelická teologická fakulta po rozpadu habsburské monarchie	31
MARTIN VAŇÁČ Evangelická teologie na pražské univerzitě	43
OTA HALAMA K nejstarším pokusům vyjádřit program evangelické teologické fakulty v Praze	63
LYDIE ROSKOVCOVÁ, VLADIMÍR ROSKOVEC Vzdělávání evangelických bohoslovců za Protektorátu	89
PETER MORÉE Vyrovňávání se s minulostí a rehabilitace na ETF UK od roku 1990	105
ONDŘEJ MACEK „Aby náležitě byli připraveni pro své budoucí povolání duchovenské.“ Několik poznámek k tématu: farář jako absolvent ETF UK	123
JAN ŠTEFAN Non scholae sed vitae discimus. Theologické vzdělání pro 21. století	133
Autoři studií	142

Předmluva

Petr Gallus

Toto číslo *Studii a textů ETF* obsahuje příspěvky, které zazněly na sympoziu k výročí 100 let trvání evangelické bohoslovecké fakulty v Praze. Celé oslavy jsme se rozhodli nazvat obecněji „100 let evangelické teologie“, nikoli „100 let ETF UK“, protože fakulta se směla přidat do svazku univerzity až v době postkomunistické svobody (zde odkazujeme na almanach fakulty, který podrobně mapuje její dějiny i historii jednotlivých kateder, vyučujících, pracovníků a významných absolventů: *Sto let evangelické teologické fakulty v Praze*, uspořádali J. Roskovec a O. Halama, Praha 2019).

Oslavy výročí fakulty začaly 10. listopadu 2019 bohoslužbami u Martina ve zdi. Zde kázal – mezitím již zesnulý – prof. Petr Pokorný. Jeho kázání na úvod rádi otiskujeme. Po slavnostním odpolední v Karolinu 11. listopadu 2019 proběhlo následující den, 12. listopadu 2019, jednodenní sympozium na fakultě. Hlavním pozvaným řečníkem byl prof. Karl Schwarz z Vídně, který sympozium uvedl svou přednáškou o situaci na vídeňské fakultě v letech 1918–1919.

Na sympoziu zazněly příspěvky v jiném pořadí. Zde jsme nejprve zařadili texty, které tematizují dva zásadní vztahy fakulty: k univerzitě a k církvi. Za ně jsme zařadili příspěvky, které se zabývají dílčími aspekty či konkrétními momenty v historii fakulty. Závěr tvoří dva texty, které se zabývají studiem teologie jako přípravou pro farářské povolání a výhledem do budoucna.

Mezi historickými příspěvky zazněla také přednáška prof. Martina Putny s názvem „Když se okraj stane centrem. Evangeličtí teologové a T. G. Masaryk“, v níž autor čerpal ze své již publikované práce. Její text tedy neotiskujeme a čtenáře odkazujeme na tento zdroj.¹

V Praze, v čase adventu roku 2020

---

¹ Martin C. Putna, Místo osobností z protestantského prostředí v české kultuře po roce 1918, *Lidé města / Urban People* 10 (2008/3), 45–81.

Kázání při zahájení oslav 100 let fakulty kostel u Martina ve zdi v neděli 10. listopadu 2019

Petr Pokorný

Bratři a sestry v Kristu, vážení a milí hosté, vítám Vás na slavnostním bohoslužebném shromáždění v 21. neděli po sv. Trojici a zdravím Vás apoštolským pozdravem „Pokož vám!“ Toto shromáždění zahajuje oslavy sta let evangelické teologické fakulty Univerzity Karlovy.

Čtení z Písma, které je zároveň textem dnešního kázání, je zapsáno v evangeliu podle Lukáše, kapitola 18, verše 9–14a:

„O těch, kteří si na sobě zakládali, že jsou spravedliví, a ostatními pohrdali, řekl [Ježíš] toto podobenství: Dva muži vstoupili do chrámu, aby se modlili; jeden byl farizeus, druhý celník. Farizeus se postavil a takto se sám u sebe modlil: ‚Bože, děkuji ti, že nejsem jako ostatní lidé, vyděrači, nepoctivci, cizoložníci, nebo i jako tento celník. Postím se dvakrát za týden a dávám desátky ze všeho, co získám.‘ Avšak celník stál docela vzadu a neodvážil se ani oči k nebi pozdvihnout; bil se do prsou a říkal: ‚Bože, slituj se nade mnou hříšným.‘ Pravím vám, že ten celník se vrátil ospravedlněn do svého domu, a ne farizeus.“

1.

Začnu vzpomínkou. Jednou před lety přivedla moje manželka k nám domů svou kolegyni, taky psycholožku, která samozřejmě věděla, kde pracuji a co dělám, a společně probíraly výsledky nějakých testů. Když skončily, pootevřela ta kolegyně, myslím, že se jmenovala Anička, dveře mé pracovny, jako by se se mnou chtěla rozloučit, ale hned se zarazila a povídá: „Ne, nebudu rušit, pan docent právě vědecky zkoumá boha.“ – Všichni jsme se zasmáli celkem dobrému vtipu.

Ale teď vážně: Co skutečně děláme jako teologové? Proč Pána Boha nelze zkoumat? – Na tu druhou otázku lze odpovědět tak, že ten, kdo se s Bohem nějak setkal – v modlitbě, v ústním svědectví, nebo při četbě Bible, ať už po dlouhém hledání, nebo najednou, nebo si zpětně uvědomil, že Bůh mu byl nablízku – takový člověk si zároveň uvědomí, že sám je na Bohu závislý a že v prvé řadě nejde o to, co my si myslíme o Bohu,

ale o to, co Bůh si myslí o nás. Proto klopi zrak jako ten celník. To není exaktní důkaz, ale je to vlastně víc, protože takové setkání reálně mění celý život. Jsme tu u východiska práce naší fakulty. V době mezi válkami to byl prof. Hromádka, kdo upozornil na to, že tady začíná skutečná teologie. Tím jsem naznačil odpověď i na první otázku, kterou jsem položil.

Mimochodem, protože se kající úcta k Bohu vztahuje v jistém smyslu i na instituce, musím, aby naše oslavy byly autentické, vyslovit také lítost nad tím, čím naše fakulta některé křesťany v době komunismu zklamala.

Tolik (zaprvé) o celníkovi klopicímu oči a o neviditelném Bohu, který je člověku přesto blízký.

2.

V přečteném textu Ježíš nevystupuje, ale je jeho vypravěčem („řekl toto podobenství“). V Janově evangeliu čteme, že Boha nikdy nikdo neviděl, ale Syn Boží, tj. Ježíš, nám o něm, o svém Otci „pověděl“ (doslova: „exegetoval“ ho). Podle toho je i dnešní text nepřímým svědectvím o Bohu.

Právě pro tohle východisko považují dnes někteří lidé roli teologických fakult na univerzitě za spornou. Svědectví nebo vyznání není žádný exaktní důkaz. Jenže pozor, taková kritika ignoruje samu vnitřní strukturu univerzity. Svědectví bylo a je základem věd pěstovaných na univerzitě. Na svědectví je postavena historie, která tvoří velkou část výuky na filozofické fakultě, a kromě teologie samozřejmě i právo. Jen v medicíně je základem poznání lidského těla a obrana proti zkrácení života, který byl člověku dán. To byl původní projekt univerzity. Přírodní vědy vyrostly na filozofické fakultě a jsou zarámovány otázkami, které si kladou z různých úhlů pohledu filozofie a teologie. Proto místo teologie na univerzitě není dáno jen historicky, ale je to aktuální záležitost.

Samozřejmě, svědectví je potřeba ověřovat, srovnávat, hledat, zda se nezávislá svědectví o téže věci nebo události shodují, zda nejsou vynucena vyhrůžkou, nebo získána za úplatek, ale v zásadě jsme všude, kde se pohybujeme v dějinách, odkázáni na svědectví.

I prominentní přírodovědec, když se žení, ví toho o své budoucí manželce většinou hodně a jeho výběr rozhodně není náhodný. Ale nakonec se musí osobně rozhodnout, jestli ji má rád. To platí na vyšší rovině o Bohu a o víře. Exaktní poznání je pro člověka na současném stupni vývoje nepostradatelné, ale pilíře života jsou spojeny s odpovědným rozhodnutím. – To, že nakonec přijde rozhodnutí, svědectví a vyznání, neznamená, že člověk o tom nemusí přemýšlet. Po bázni Boží je to druhý stupeň autentického, svobodného života: Vědět, kdy se učit a myslet, a kdy se rozhodnout.

Tolik (za druhé) k Ježíšovi jako vypravěči tohoto podobenství a o roli teologie na univerzitě.

3.

Co ještě nás podobenství o farizeovi a celníkovi učí? Jestliže, jak jsem pověděl, je každé podobenství modelem vztahů, zastaví nás již při jeho překladu věta o farizeovi, kterou lze doslova přeložit šokujícím způsobem – tak, že farizeus se modlil „sám k sobě“ (*πρὸς ἑαυτὸν ταῦτα προσηύχετο*). Velká část dnešních komentátorů je si toho vědoma.

Takový překlad se shoduje s novověkou kritikou náboženství, které se může zvrhnout v sobectví promítnuté až za hrob (L. Feuerbach). Bůh, kterému farizeus napovídá, zač ho má odměnit, je jeho prodloužené Já. Je-li základ hříchu modlářství (první a druhé přikázání) a sebezbožnění (Gn 3), je tohle hřích ve své podstatě. Farizeus „jakoby“ mluví k Bohu, ale ve skutečnosti mluví sám k sobě. Je to sebeklam a desinformace zároveň.

Biblický text má tedy i svou kritickou dimenzi, v níž ukazuje, co víra není. To je tzv. apofatická teologie. Zvnějšku hleděno je to prvek ateismu v Bibli: „Nebudeš mít jiného boha.“ Boha nelze ztotožnit s božským Já člověka, s nějakým kosmickým zákonem, s duší národa ani s geniálním vůdcem. Opakem víry není věda, ale pověra a soběstřednost na jedné a absolutní skepse na druhé straně.

Když slyšíme toto podobenství, chce se nám skoro prohlásit: „Dál od církve, od náboženských předpisů, zpět k Ježíšovi!“ Jenže to by byla osudná chyba. Bez církve bychom toto podobenství vůbec neznali. V kostelech se čte 11. neděli po svaté Trojici. Církev je svatá ne pro svou bezhříšnost, ale proto, že se nemůže vzdát toho, co je zdrojem její stálé obnovy a kritiky.

Upozornil jsem na jednotlivé postupy a poznatky, které teologii s vědou spojují. Je ale teologie sama vědou? Rozhodně není exaktní, přírodní vědou. Jde však o víc. I věda vyžaduje nejen exaktní výzkum, ale nadto, jak víme, i víru. Většinou jde o víru v sekulárním smyslu, o přesvědčení, že to má smysl, o kterém vědec běžně nepřemýšlí. V tomto smyslu je věda rodnou sestrou víry.

Teologie, která – inspirovaná Ježíšem – hledá nejhlubší základ této víry a úběžný bod lidského počínání, se k exaktnímu vědeckému zkoumání nevztahuje tak, že by byla jeho součástí, ani tak, že by mu předepisovala jeho hranice nebo zase hledala jeho mezery, do nichž by se vklínila, ale tak, že vědeckou práci zasazuje do hlubší souvislosti a každého vědce ujišťuje o dobrém smyslu jeho konání, pokud (to konání) zůstává vědou a nestává

se ideologií. Že vědu lze akutně nakazit ideologií nám ukázaly dva totalitní systémy minulého století.

Někteří vědci si našeho ujištění váží, jiní o takové ocenění od teologů nestojí. Ale chce-li někdo lidské konání uchopit jako celek a vymezit navíc jeho mravní mantinely, potom se bez reflexe víry a současně bez kritické sebereflexe a odmítnutí falešných bohů a odhalení desinformací neobejde. Naučit se rozlišovat mezi Bohem a božstvem, vírou a pověrou je dnes potřebnější než kdy jindy.

Nás křesťanů je v Česku poměrně málo, ale závažnost našeho poslání roste. Nikdy nebylo tak potřebné, abychom české společnosti sdělili, co křesťanská víra znamenala, může znamenat a už znamená. Tolik (za třetí) k postavě farizea a k tomu, co Bůh není

4.

Ujištění o tom, že i hříšný celník stál skutečně před Bohem, nás povzbuzuje v naší práci na fakultě: V diakonii, sociální práci i pastoraci, ve vlastní teologii, v ekumenické práci, ve studiu teologie křesťanských tradic i při biblické exegezi v Centru biblických studií. Je to práce, která se vztahuje k samotnému cíli lidských životů i dějin.

Na závěr podobenství čteme, že celník se vrátil domů „ospravedlněn“ (δεδικαιωμένος). To odpovídá jeho prosbě o Boží slitování (ἰλάσθητί). Tomu, kdo souvisle čte nebo slyší toto podobenství, sděluje na tomto místě Ježíš (ústý evangelisty), že celník skutečně stál před tváří Boží: Bůh mu odpověděl.

Je to jediný výskyt výrazu „ospravedlnit“ (δικαιώω v pas. perf.) v Lukášových spisech a je to tedy zřejmě vyjádření toho, jak Lukáš chápal výrok apoštola Pavla o ospravedlnění na Božím soudu. Vstupem do lidského světa a života omezeného narozením a smrtí (u Ježíše smrtí na kříži) zakládá Bůh vztah, jehož cíl je harmonie založená na jeho slitování. To dává smysl nejen naší práci s lidmi a s Biblí, ale na předposlední rovině se to týká opět i smyslu každého poctivého poznání a myšlení. Boha nelze popsat, ale lze prožít jeho blízkost, při níž člověku klopícímu oči „hoří srdce“ a za vši absurditou současného světa tuší harmonii Božího slitování, tuší, že na konci je cíl, ne konec ve smyslu nicoty.

Poslední stupeň na cestě víry, o němž mluví dnešní text, je zaslíbení o naději dané člověku. Lidé nepotřebují na prvním místě, abychom jim vysvětlovali, co je mravné a co mravné není, a co udělali špatně. Někdy to dovedou povědět líp než my, teologové. Potřebují ale vědět, že to, k čemu lidi vede Ježíš, mimo jiné i dnešním textem, má budoucnost. a my jsme jim

toto ujištění dlužni. Evangelium o živém Kristu je zárukou smyslu života a dobrého cíle dějin.

Z milosti Boží prožila naše fakulta sto let práce, která byla evangeliem inspirována. A slib ospravedlnění před Božím soudem je i dnes vlaštvou naděje, která nás vede, jako kdysi oblak vedl lid izraelský po poušti do zaslíbené země.

Tolik (za čtvrté) k slovu o ospravedlnění a naději.

Staniž se. Amen!

Třetí čtení z Písma (poslání) je zapsáno v epištole Koloským 4,5–6:

„Jedněte moudře ve styku s okolním světem a využijte čas vám svěřený. Vaše slovo ať je vždy laskavé a určité; ať víte, jak ke komu promluvit.“

Požehnání (Ř 1,7):

„Milost Vám a pokoj od Boha Otce našeho a Pána Ježíše Krista.“

Teologie na univerzitě?¹

Petr Gallus

Theology at the university? Understanding, studying and even doing academic theology at university does not require faith as a necessary condition. Theology requires faith as its object, because theology is rational and critical reflexion of the communication of Christian faith. As such, theology should be in principle understandable to anyone, regardless if he or she does or does not share the existential standpoint of Christian faith. Nevertheless, what makes theology the Christian theology is that theology speaks from the perspective of Christian faith. It is, however, possible to do this in a hypothetical way, without the necessity to share this perspective existentially. This simple differentiation makes theology open and accessible to all interested and moreover, it legitimates its place within the university.

Keywords: theology; theological faculty; university; Christian faith; rationality

Chci předložit a rozvinout celkem jednoduchou tezi o vztahu akademické teologie a víry, která ovšem hraje zásadní roli v otázce existence teologické fakulty na univerzitě. S jistou dávkou provokativnosti moje teze zní:

Výhodou akademické teologie je skutečnost, že k jejímu porozumění ani provádění není třeba víry jako existenciálně zaujatého a sdíleného postoje. Tato skutečnost zároveň legitimizuje existenci teologické fakulty na univerzitě.²

Rozvedu ji ve třech krocích: nejprve řeknu něco o vztahu teologie a víry, potom něco o charakteru akademické teologie, a nakonec něco o teologii na ETF a v rámci univerzity.

1. Teologie a víra

Teologie vychází z racionální a kritické *reflexe komunikace křesťanské víry*, tedy z reflexe toho, jak se křesťanská víra projevuje (a má projevovat) ve světě, jak jedná (a má jednat), co říká (a má říkat). Bez víry tedy teolo-

¹ Tato studie je výsledkem tvůrčí činnosti vykonané na Evangelické teologické fakultě Univerzity Karlovy v rámci programu Progres Q01 – Teologie jako způsob interpretace historie, tradic a současné společnosti.

² Srov. k tomu i mé starší texty: Petr Gallus, Orientující teologie, in: P. Gallus, P. Macek, *Teologie jako věda*, Brno 2007, zvl. 122–139; týž, Teologie a víra, *Teologická reflexe* 18 (2012/1), 20–31.

gie existovat nemůže, protože by neměla od čeho vyjít a co reflektovat. Teologie potřebuje *praxi víry*, tedy nějakou proběhnuvší či probíhající komunikaci křesťanské víry jako svůj předmět, na němž si formuluje svá východiska, svoji „gramatiku“ a svá pravidla, která se pak snaží domýšlet do konce a promítat je do křesťanské a vůbec společenské praxe.³ Už v pohledu na formulaci východisek a pravidel teologie se ovšem jednotlivé teologické přístupy liší, někdy i dost zásadně. Teologie tak – stejně jako komunikace křesťanské víry, která také není nijak uniformní, ba naopak – existuje již vždy v *plurálu*, tedy nikdy jinak než ve střetu dílčích přístupů a pojetí.⁴

Teologie tedy nevychází – jak by napovídál její název – rovnou od Boha a nezkoumá přímo Boha. Zabývá se komunikací víry a v jejím rámci také komunikací o Bohu, takže si pak klade i otázku po Bohu samotném a jeho komunikaci s člověkem. Činí to však při vědomí *základní sémiotické difference*, která říká, že znak a označované (symbol a symbolizované, znak a jeho referent) jsou dvě odlišné věci. Tj. teologie se zakládá na vědomí, že veškerou komunikaci o Bohu i veškerou komunikaci Boží vnímáme vždy prostřednictvím znaků, symbolů, označení, gest, slov, jednání. Že jak lidské mluvení o Bohu, tak také Boží komunikace s člověkem se neděje jinak než v lidských znacích.⁵

Komunikace ve znacích je strukturou veškeré lidské komunikace, nejen té křesťanské, ale té právě také. Křesťanská, a tedy ani teologická komunikace nijak nevybočuje z obecné mezilidské komunikace. Proto je možné, aby této komunikaci porozuměl každý, kdo rozumí danému jazyku a je schopen sledovat a chápat lidský komunikační proces. Tato skutečnost stála také na začátku všeho křesťanského zvěstování: jemu šlo právě o to, vyložit v obecně srozumitelné řeči a pro běžnou lidskou racionalitu novou perspektivu víry, založenou na události smrti a vzkříšení Ježíše z Nazareta jako Krista. Platí tedy od samého začátku, že *všeobecná srozumitelnost a přístupnost* toho, o čem víra a teologie mluví, jsou základní podmínkou pro veškeré předávání víry, zvěstování, misii – a také pro studium a provádění teologie. (NB: Všeobecná srozumitelnost a přístupnost ještě

³ Srov. Ingolf U. Dalferth, *God first*, Leipzig: EVA, ²2019, 198.

⁴ Srov. Eberhard Jüngel, *Die Freiheit der Theologie*, in: *týž, Entsprechungen: Gott – Wahrheit – Mensch*, München: Chr. Kaiser, 1980, 22: „Rozhodující věci teologie jsou vždy ve sporu.“

⁵ A dít se takto smí, nadto s nadějí, že dosáhne svého účelu. Nikoli ovšem proto, že by člověk byl schopen zvolit tak přesné znaky, že by dosáhly až k Bohu, ale proto, že Bůh se stal v Ježíši Kristu člověkem, tj. vstoupil do lidských kategorií a prosadil se i v nich právě jako Bůh.

neznamená, že se s tím všichni nutně musí ztotožnit a přijmout tuto novou perspektivu za svou.)

Teologie tedy potřebuje víru jako *předmět*, u kterého začíná, ale nepotřebuje ji nutně jako *existenciální sdílený předpoklad* pro svoji vlastní práci.⁶ Jednoduše řečeno: ten, kdo chce porozumět teologii a případně také sám teologizovat, nemusí sám nutně věřit.⁷ (NB: Víra je dobrou, silnou a legitimní motivací pro zabývání se teologií. Není však jeho podmínkou.) Teologie je kritická a racionální reflexe komunikace víry, stojí tedy na jiné, podstatně teoretičtější rovině, než je rovina vlastní praxe víry.⁸ Vlastně na tom není zase až nic tak provokativního, je to tvrzení, které vyplývá z logiky i praxe teologického diskurzu: o teologických tvrzeních a jejich zdůvodnění se lze bavit prakticky s kýmkoli, kdo o to projeví zájem (ať už vstřícný či kritický).

Zvažme totiž obrácený případ: kdyby byla existenciálně sdílená víra podmínkou pro porozumění, studium a provádění teologie, pak by teologie byla disciplínou od věřících pro věřící. Z toho by ovšem vyplývalo několik zásadních věcí:

a) Výuka takové disciplíny by patřila na půdu *církevní školy*, a to nejen proto, že její místo na církevní půdě by mělo za těchto podmínek jasnou logiku, ale také proto, že jen na církevní půdě by bylo možné takové disciplíně porozumět.

b) Víra (anebo dokonce určitá míra zbožnosti) jako nutná podmínka pro správné porozumění teologickým výpovědím by totiž potom implikovala jakousi *zvláštní poznávací schopnost*, zvláštní kompetenci či kvalitu, novou schopnost porozumění, která by bez víry nebyla možná a kterou tedy žádný nevěřící člověk mít nemůže. Víra by se pak vyznačovala jakýmsi gnostickým rysem, který by otevíral cestu a kvalifikoval k jakémusi vyššímu či pravdivějšímu stupni poznání.⁹

6 Právě tento požadavek však běžně zaznívá z protestantské i katolické strany, srov. např. Gerhard Sauter, *Wissenschaftstheoretische Kritik der Theologie*, München: Chr. Kaiser, 1973, 230. „O pravdě, o kterou teologii jde, nelze pojednávat odděleně a izolovaně od existence teologa.“ Max Seckler, *Theologie als Glaubenswissenschaft*, in: W. Kern, H. J. Pottmeyer, M. Seckler (eds.), *Handbuch der Fundamentaltheologie IV. Traktat theologische Erkenntnislehre*, Freiburg i. Br.: Herder, 1988, 196n: „K teologické práci patří vědomí: mea res agitur. Teolog musí mít osobní zkušenost toho, na čem pracuje a o čem mluví.“ Karl Barth, *Uvedení do evangelické teologie*, Praha: Kalich, 1988, 237: Víra je „conditio sine qua non teologické vědy“. Srov. také Dalferth, *God first*, 198.

7 Srov. Dalferth, *God first*, 134; týž, *Radikale Theologie*, Leipzig: EVA, 2010, 266n.

8 Srov. Dalferth, *God first*, 138–142.

9 Jediné zvláštní poznání, které víra přináší v pohledu na vlastní kompetence a schopnosti člověka, je poznání vlastního hříchu. Vše ostatní (odpuštění, ospravedlnění, posvěcení) dostává člověk nezaslouženě zvenčí, takže to právě nespadá do jeho kompetencí.

c) Z teologie by se pak stala *disciplina arcana*, přístupná pouze určitému okruhu lidí (v našem prostředí velmi omezenému okruhu lidí), které nikdo „zvenci“ ani nemůže správně porozumět.¹⁰ To by ovšem mělo pro případnou obhajobu existence teologické fakulty na univerzitě fatální důsledky, protože teologie by pak byla asi jedinou disciplínou, které mohou a priori porozumět jen někteří. Tím by teologie zároveň již předem rezignovala na vzájemný rozhovor s ostatními vědeckými disciplínami, protože ty by neměly šanci teologii správně porozumět (pokud by se v nich nenašel nějaký věřící „kolega“).

Nejde mně tedy o nic víc než o prosté rozlišení *možnosti porozumění teologii* na jedné straně a *nutnosti sdílet její existenciální východiska* na straně druhé. To první – porozumět teologii – musí být možné i bez toho druhého, tj. bez nutnosti sdílet východiska křesťanské víry.

V tomto pojetí by se ovšem teologie nijak neodlišovala od religionistiky, která taktéž ryze racionálně a programově distancovaně zkoumá a popisuje, co jednotlivé náboženské systémy říkají a věří. Mezi teologií a religionistikou je však (minimálně) jeden zásadní rozdíl. Teologii, akademickou teologii nevyjímaje, totiž – vedle uvedeného dvojího vztahu k víře, tedy že teologie začíná u víry toliko jako u svého předmětu, a naopak víru nepotřebuje jako svůj podmět – pojí s křesťanskou vírou ještě jeden rozměr, a dost možná pro teologii ten nejdůležitější: *teologie mluví z perspektivy křesťanské víry*. Právě toto činí z teologie křesťanskou teologii. Kdyby tomu tak nebylo a teologie zůstala jen u toho, že víra je toliko její předmět, mohla by předat svoji agendu religionistice, sociologii anebo třeba teorii kultury. Teologie však vždy mluví z perspektivy křesťanské víry, tedy z perspektivy *coram Deo*, z perspektivy před Bohem.

Mluvit z určité perspektivy ovšem znovu neznamená tuto perspektivu také nutně existenciálně sdílet. Perspektivu, z níž mluvím, lze zaujmout i *hypoteticky* – a to je druh pochopení, který v praxi běžně provozujeme: jsme schopni pochopit druhého a jeho stanovisko, i když s ním nesouhlasíme. Jsme schopni dovozovat a domýšlet věci v logice toho druhého, ačkoli ji existenciálně sami nesdílíme. Stejně tak perspektivu křesťanské víry lze v teologii zaujmout takto zkusmo, jakoby hypoteticky, protože teo-

¹⁰ Přesně toto lze však slyšet a číst znovu na protestantské i katolické straně, srov. Barth, *Uvedení do evangelické teologie*, 239: „Známe je rčení, že se musí věřit, aby se člověk teologem stal a aby jím byl. Na tom je správné to, že nebude-li člověk k víře osvobozen, nebude moci teologicky slyšet ani teologicky vidět, natož teologicky mluvit, nýbrž že ve všech teologických disciplínách bude projevovat jen ohromující nevěcnost.“ Ctirad V. Pospíšil, *Hermeneutika mystéria*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2005, 19: „Kdo není v existenciálním kontaktu s věřeným tajemstvím, nemůže správně rozumět výpovědím ‚zevnitř‘ této zkušenosti.“

logie právě není existenciální pozice, nýbrž racionální a kritická reflexe, která chce naše existenciální pozice ovlivňovat, korigovat a projasňovat, ovšem aniž by se jednou z nich sama stala. Znamená to, že dva lidé podobné víry mohou mít zcela odlišné teologické pohledy, a naopak stejnou teologii mohou zastávat dva lidé se zcela odlišným existenciálním nastavením. A znamená to také, že se okamžitě dostaneme do střetu ohledně toho, co je to ta perspektiva křesťanské víry, čím je definovaná. (Jak jsem říkal výše, teologický střet začíná hned u formulace teologických východisek.)

Se zdůrazněním této perspektivy, z níž teologie mluví, zároveň teologie otevřeně pojmenovává svoji pozici. Teologie si zde tak nehraje na neutrální vědu, nestaví svoji relevanci na podsouvání nějaké skryté náboženské perspektivy všem, ani se neprezentuje jako věda automatická a nutná. Vědomě a přiznaně mluví z dílčí perspektivy.

2. Akademická teologie

Teologie není žádná uniformní disciplína. Naopak. Kromě odlišnosti ve východiscích, v jejich zdůvodněních i jejich rozvedení se teologie také liší podle prostředí, v němž je zasazena. Proto považuji za nutné a přínosné rozlišovat *teologii církevní a teologii akademickou*.¹¹ Velká většina z toho, co jsem doposud říkal, se vztahuje na obě. Obě jsou a měly by být součástí jedné teologie, jako jakási dvě patra téže budovy, se sebou navzájem v souladu. Jeden rozdíl zde ovšem je: Zatímco církevní teologie právem předpokládá od svých reprezentantů také existenciálně sdílenou víru a teologizování na základě této pozice, akademická teologie si dle mého musí programově zakládat na tom, že ji lze studovat i provozovat bez předpokladu existenciálně sdílené víry. Že tedy teologii akademicky právě *může a musí moci* studovat a také provozovat každý, protože jí může a musí moci porozumět každý: věřící i nevěřící, zbožný i ateista, křesťan i nekřesťan, a to bez jakýchkoli dalších vstupních podmínek. Co se v církevní teologii často slévá dohromady, je v akademické teologii jasně rozlišeno: víra a teologie není totéž a nestojí na stejné rovině. Teologie není jen zpřesněním a apologií víry a víra není vstupní branou k teologii. Akademická teologie je vědecká (tj. kritická, racionální, metodicky uspořádaná, sledovatelná a překontrolovatelná) reflexe komunikace křesťanské víry.¹² K porozumění a provádění teologie tak víru není třeba vyžadovat, protože k tomu víra není potřeba. Teologie a víra se tedy přímo nepodmiňují, ačkoli k sobě

¹¹ Srov. Dalfert, *God first*, 155–163.

¹² Srov. tamtéž, 164–200.

vzájemně tíhnou: víra potřebuje teologii jako svoji funkci a teologie potřebuje víru coby svůj předmět, tedy jako své východisko a zároveň jako perspektivu, z níž mluví. (A zatímco církevní teologie mluví z perspektivy křesťanské víry v konkrétní církvi a podle konkrétní církve, akademická teologie mluví z perspektivy křesťanské víry bez vazby na konkrétní církev.)

Rozlišení víry a teologie a dodržování tohoto rozlišení je prospěšné pro obě strany, pro akademickou teologii dokonce dle mého soudu klíčové. S tímto rozlišením si akademická teologie může lépe ujasnit, co je a co není jejím úkolem. A víra si může ujasnit, co lze od akademické teologie očekávat a co nikoli.

Úkolem akademické teologie tak není přivádět k víře, probouzet víru, stát ve službě konkrétní církve, anebo pěstovat víru či zbožnost. Cílem studia není prohloubení zbožnosti studentů; úkolem akademické teologie není zvěstování ani misie (ve smyslu, že by ona sama měla zvěstovat či provádět misii). Naopak akademická teologie bývá často vůči aktuálním podobám církevního zvěstování a misie velmi kritická.¹³ Úkolem akademické teologie je kriticky *promýšlet a vytvářet podklady*, modely, schémata, pravidla, formulace, a to jak pro církevní zvěstování a misii s ohledem na celou ekumenickou a společenskou scénu, tak také pro akademickou diskusi s ostatními disciplínami v rámci scény vědecké. Úkolem akademické teologie je vytvářet použitelné podklady.

Jako taková může legitimně předpokládat u zájemců o svůj obor pouze to, co ostatní vědecké disciplíny: schopnost komunikovat v daném jazyce a schopnost racionálně myslet. Žádné jiné *antropologické podmínky* nejsou na akademické půdě přípustné. (Všechny ostatní podmínky pro studium jsou už záležitostí požadovaných dílčích znalostí, jejichž možnost osvojení se ovšem také předpokládá univerzálně u každého.) Základní metoda teologické práce je tedy stejná jako ve všech ostatních disciplínách: je to kritická racionální reflexe a argumentace (a poté její osvědčení v praxi, které je zase dále kriticky reflektováno).

Základním specifikem akademické teologie v rozmanitosti ostatních disciplín je pak ona uvedená *perspektiva křesťanské víry*. Z této perspektivy mluví ve vědecké obci jen teologie. Znamená to, že teologie do vědeckého diskurzu nepřináší primárně nějaký vydělený, specifický předmět jako je např. Bůh, že by tedy teologie byla mluvením o Bohu a jen o Bohu, zatímco jiné disciplíny mluví o jiných předmětech. (Jednak Bůh není před-

¹³ Teologické fakulty mají zpravidla potřebu se vůči církvím kriticky vymezit, srov. např. programové prohlášení vídeňské Evangelické teologické fakulty, které cituje na konci svého článku v tomto čísle prof. K. Schwarz.

mět jako jiné předměty a jednak chce teologie tematizovat víc než pouze Boha.¹⁴) Teologie přináší především právě specifickou *perspektivu*: Bůh není primárně předmět teologie, ale perspektiva, kterou teologie vnáší do diskurzu. Křesťanská perspektiva, z níž teologie má mluvit, pohlíží na celek skutečnosti jako na skutečnost *coram Deo*. Teologie mluví z perspektivy *etsi Deus daretur*.¹⁵ To z ní činí jedinečnou disciplínu a zároveň jí tato skutečnost – že přináší nikoli zvláštní předmět, ale zvláštní perspektivu – umožňuje tematizovat vše, cokoli v celku skutečnosti i tento celek skutečnosti jako takový. Není žádné téma, k němuž by se principiálně nemohla ze své *perspektivy* vyjádřit (což právě neznamená, že by si měla hrát na to, že rozumí všemu a že může fušovat do ostatních disciplín).

3. Teologie na Evangelické teologické fakultě UK

Jsem přesvědčen, že takto postavená teologie – a jenom takto postavená teologie – má legitimní nárok na existenci uvnitř univerzity, tedy v prostoru veřejně přístupné a veřejně provozované vědy.¹⁶ Na jednu stranu je takto teologie všeobecně přístupná, nijak se nevyvíká z celku ostatních disciplín, nevyžaduje žádné specifické kvality a je ve své otevřenosti a přístupnosti univerzálně přezkoumatelná, takže s ní lze vstoupit do kritického vědeckého rozhovoru.

Na druhou stranu přináší teologie jedinečnou perspektivu, kterou nelze věcně subsumovat pod žádný jiný obor. To podtrhuje pragmatickou nezapustitelnost teologie na univerzitě, aniž by si však teologie nárokovala toto své místo absolutně a věcně: bude na univerzitě relevantní tak dlouho, jak dlouho bude ve společnosti relevantní perspektiva křesťanské víry (NB: nikoli perspektiva určité církve či církví). S ní teologie stojí a padá.¹⁷

¹⁴ Srov. (v návaznosti na Ch. S. Peirce) Dalferth, *God first*, 164n.

¹⁵ Ingolf U. Dalferth, *Öffentlichkeit, Universität und Theologie*, in: E. Arens, H. Hopping (eds.), *Wieviel Theologie verträgt die Öffentlichkeit?*, QD 183, Freiburg – Basel – Wien: Herder, 2000, 71; též, *God first*, 199.i

¹⁶ Teologie se spolu s ostatními vědami nachází v témže prostoru, v jednom sdíleném světě, v prostoru společného hledání pravdy, srov. proslov rektora Palouše při inkorporaci teologických fakult do UK z 24. 9. 1990: „[N]eboť pravda, pokud je to pravda, nemůže být bezbožná, a logos nemůže být nespravedlivý a nevědecký či vědecky odmítavý, k vědě lhostejný. Ani věda nesmí trpět animozitou vůči teologii. Jsme uni-versitas = ad unum verti, k jednomu obrácení.“ (Radim Palouš, Projev rektora UK prof. Radima Palouše na slavnosti inkorporace teologických fakult do svazku Karlovy univerzity, Karolinum, 24. září 1990, in: *Ročenka Evangelické teologické fakulty UK 1992* [online], [cit. 6. 2. 2020], dostupné z: <https://web.etf.cuni.cz/ETF-192.html#22>)

¹⁷ Srov. programový text Jana Štefana, který vznikl krátce po inkorporaci ETF do UK: „Jsme přesvědčeni, že teologické fakulty potřebují univerzitu právě tak, jako univerzita

V tomto pojetí teologie, které je otevřeno univerzálně všem, vidím velkou šanci pro teologickou fakultu do budoucna. Na tento otevřený a bezpředpokladový charakter studia teologie je dle mého potřeba klást v současnosti zásadní důraz. Studovat může každý, kdo se o teologii a křesťanství zajímá, ať už přejně či kriticky. Teologii lze smysluplně studovat, aniž by člověk nutně musel pocházet z církevního prostředí a následně směřovat do církevní služby. Lze studovat teologii, rozumět teologii, a přitom se nezavazovat k určitým náboženským výkonům či konkrétní zbožnosti. Zdůrazňoval bych to nejen kvůli tomu, že počet potenciálních studentů v českém protestantském prostředí je poměrně omezený, ale kvůli samotnému charakteru akademické teologie, který toto široké a svobodné pojetí a zpřístupnění teologie umožňuje. Studium teologie je zde pro lidi církevní i necírkevní, věřící i nevěřící. Jsem přesvědčen, že tento mix je v konečném důsledku velmi obohacující jak pro teologii samotnou a její studenty, tak také pro českou společnost.

Jako obrovskou výsadu a zatím jen málo doceněnou a jedinečnou skutečnost chápu to, že na ETF prostor pro takto chápanou a prováděnou teologii je a do značné míry už zde teologie takto probíhá. Myslím, že je na čase to podtrhnout a zdůrazňovat i zcela explicitně, jak mezi sebou dovnitř fakulty, tak také navenek ve vztahu k univerzitě, k církvím i ke společnosti.

K této otevřenosti teologického studia se na ETF přidává ještě několik dalších důležitých momentů: Od své inkorporace do univerzity je ETF samostatnou fakultou bez přímé instituční vazby na konkrétní církev (na rozdíl od KTF i HTF) – a přitom jsou kontakty s církvemi nadále intenzivní a naveskrz přejné. Mezi učiteli i studenty jsou zastoupeni příslušníci nejrůznějších konfesí i lidé bez vyznání, studijní obory jsou koncipované a vyučované ekumenicky, takže fakulta se otevírá do jedinečné transkonfesijní a transekumenické šíře. Studují zde budoucí duchovní hned několika protestantských církví (což byl původní záměr fakulty už při jejím založení). To vše přispívá k tomu, že se půda fakulty stává pluralitním prostorem pro přátelský a kolegiální dialog různých křesťanských i dalších tradic, postojů a přístupů.

---

potřebuje teologické fakulty. Teologické fakulty tvoří hráz proti každé podobě pseudo-vědeckého scientismu a technokratismu, univerzita zase tvoří hráz proti flandáckému klerikalismu a fundamentalismu. Neexistují dvě pravdy, jedna, která by platila v teologii, a druhá, která by platila v ostatních vědách. Je jen jedna pravda a ta platí pro všechny, kdo ji ve vsí otevřenosti hledají a kdo se jí ve vsí pokoře podřizují.“ (Jan Štefan, Rozvaha o poslání Evangelické teologické fakulty UK, in: *Ročenka Evangelické teologické fakulty UK 1992* [online], [cit. 6. 2. 2020], dostupné z: <https://web.etf.cuni.cz/ETF-192.html#15>)

Z ETF to dělá jedinečnou a nebývalou teologickou fakultu, která v této svobodě, nezávislosti, ekumeničnosti a nadkonfesijnosti nemá příliš obdoby.¹⁸ A ačkoli jsem si vědom celé řady slabin, nedostatků a prostorů pro zlepšení, myslím, že takto nastaveného charakteru fakulty je třeba si vysoce vážít a *programově ho udržovat* – mimo jiné také důrazem na bezpředpokladovost studia akademické teologie i dalších příbuzných oborů.

---

¹⁸ Srov. Karl W. Schwarz, *Konfessionsgebundene Theologie an der Universität*, *Zeitschrift für evangelisches Kirchenrecht* 63 (2018), 316–329. Petr Gallus, *Pravda, univerzita a akademická svoboda*, Praha: SLON, 2020, 84, pozn. 217.

Teologie a církev. Realita a vize vzájemného vztahu v pluralitní společnosti¹

Tabita Landová

Theology and church. The reality and vision of their relationship in the pluralistic society. The article reflects upon the contemporary relationship between the Protestant academic theology and church practice in the context of pluralistic and consumerist society, focusing – above all – on the situation in the Czech Republic. It deals with the relationship between the theology pursued at the Protestant Theological Faculty of Charles University in Prague and the Evangelical Church of Czech Brethren, which has changed gradually after the faculty became a part of Charles University in 1990. After a critical analysis of the present situation, the article outlines a vision of the mutual dependence and interconnection of theology and church practice, and finally points out to the role of liturgy as an important reference point for forming the self-understanding of both church and theology.

Keywords: Protestant theology; church; university; Protestant Theological Faculty of Charles University; Evangelical Church of Czech Brethren

Vztah mezi evangelickou teologií pěstovanou na akademické půdě a církevní praxí se v průběhu posledních třiceti let, co žijeme v demokratické společnosti a Evangelická teologická fakulta funguje jako součást Univerzity Karlovy, nepochybně změnil. Naštěstí se nenaplnily vize některých skeptiků, že se fakulta „odtrhne“ od Českobratrské církve evangelické, k níž má odjakživa nejužší vazbu, a ztratí s ní kontakt. Personálně je souvislost mezi fakultou a církví stále udržována, ačkoli učitelský sbor je dnes ekumenicky a genderově pestřejší než před revolucí a působí v něm také řada neordinovaných pracovníků. Nicméně je zřejmé, že fakulta začala cítit hlavní přínáležitost k univerzitnímu prostoru. Kriticky reflektoval tuto situaci již před deseti lety Jan Štefan, který dnešní teologii charakterizuje jejím úsilím o vědeckost a rostoucí a-církevností, zatímco v církvi pozoruje faktickou, programatickou či pragmatickou a-teologičnost.² Je to

¹ Tento článek byl podpořen programem Univerzitní výzkumná centra UK č. 204052.

² Jan Štefan, Teologie v pokřesťanské době, *Teologická reflexe* 16/1 (2010), 42–55. Týž, Žádanou církevně lhostejnou teologií – žádnou teologicky bezcharakterní církev, *Teologická reflexe* 17/2 (2011), 117–131.

řečeno možná trochu vyhoceně a paušálně, ale jako naznačení současných trendů v teologii i v církvi (nejen v českém prostředí) podle mého názoru trefně.³ Pokusím se na tyto úvahy navázat (1) reflexí současného vztahu mezi evangelickou teologií pěstovanou na univerzitě a církevní praxí, a to zejména v konkrétním českém kontextu, (2) načrtnutím vize jejich vzájemné provázanosti a (3) zaostřením na význam bohoslužby pro existenci a sebedochopení církve i teologie.

1. Vzájemné odcizení akademické teologie a církevní praxe

Zatímco před listopadem 89' sloužila Komenského evangelická bohoslovecká fakulta především potřebám evangelických církví a vzdělávání jejich farářů, začleněním do svazku Karlovy univerzity roku 1990 získala nové postavení jak ve vztahu ke společnosti, tak ve vztahu k církevní praxi. Studium evangelické teologie je nabízeno všem zájemcům bez ohledu na jejich vyznání, církevní příslušnost i představy o budoucím profesním uplatnění. Teologie se pěstuje důsledně v ekumenické otevřenosti. Absolventi fakulty získávají vzdělání, s nímž mohou najít uplatnění jak v oblasti církví, tak také v celé řadě jiných institucí, sociálně, ekumenicky, společensko-vědně orientovaných.

Inkorporace do Univerzity Karlovy přinesla fakultě nejen prestižní značku nejstarší středoevropské univerzity, ale také nové nároky, zejména silný nárok na vědeckost. Akademičtí a vědecktí pracovníci ETF mají garantovanou svobodu svého bádání, avšak současně jsou citelně limitováni v oblasti metodologie, žánrů a publika, jemuž by prioritně měli adresovat své texty. V kontextu postupující historizace humanitních věd je teologie vystavena tlaku přejímat metodologie věd obecně uznávanějších: historie, archeologie, religionistiky, antropologie, sociologie či psychologie náboženství. Jedním z hlavních měřítek teologické práce konané v rámci univerzity už není její užitečnost pro život a praxi církve, ale vědecká úroveň, která ob stojí před hodnocením odborné veřejnosti domácí i zahraniční a vyhoví požadavkům kladeným MŠMT a grantovými agenturami. Popularizační práce, články v nerecenzovaných časopisech, kázání, liturgické texty nebo katechetické materiály mají v akademickém světě prakticky nulovou hodnotu. Aby fakulta obstála v univerzitním prostředí, musejí její pracovníci soustředit své síly na texty odborné, ideálně

---

³ Podobně vnímá situaci v Německu Gerhard Sauter, *Evangelische Theologie an der Jahrhundertchwelle*, Leipzig: EVA, 2002, 106.

cizojazyčné. To do určité míry vzdaluje jejich teologickou produkci církevní praxi a jejím potřebám.

Ve světle celosvětového vývoje tato situace není jevem ojedinělým, naopak. Již řadu desetiletí jsou v anglosaském světě zcela běžné proměny teologických fakult v oddělení náboženských studií (*religious studies*), která pěstují srovnávací religionistiku nebo sociologii náboženství bez vazby na prostředí církve. Jak na přelomu tisíciletí konstatoval Gerhard Sauter, teologie jako kultura úsudku a kritická reflexe, která se drží určitých pravidel, umožňuje rozlišování a rozhodování, je v globálním měřítku zatlačována do pozadí. Tentýž teolog se však nespokojí s prostým konstatováním faktů, ale zamýšlí se nad tím, na co tyto symptomy poukazují. Jde skutečně jen o přizpůsobování se tomu, co po nás požaduje akademický svět? Nelze tuto situaci vnímat také jako určitou zkoušku, při níž mají teologové a teoložky osvědčit, kde vlastně stojí, jakýsi test, v němž se prověřuje místo teologie?⁴ Necháme se ve svém učení a bádání zcela určit požadavkem kulturní asimilace, nebo se připojíme k úsilí teologů, kteří se pokoušejí tuto asimilaci prolomit tím, že záměrně pěstují „teologickou teologii“ – teologii, která je výkladem biblických textů vedena k vnímání Božího jednání, a tudíž je také zřetelněji lokalizována do prostředí církve?⁵

Podobně jako se v posledních třiceti letech podstatně změnilo prostředí, v němž se pěstuje vědecká evangelická teologie, doznalo zásadních změn také prostředí českých evangelických církví. Konkrétně budu hovořit o prostředí ČCE. Zatímco v době komunismu představovaly její sbory jedinečné „ostrůvky svobody“, dnes jsou jen jednou z řady rozmanitých příležitostí svobodného společenského vyžití. Křesťanská víra, která se dříve v rámci lidové církve předávala z generace na generaci, je v současné pluralitní společnosti pouze kamínkem z pestré mozaiky nabídek, v nichž lidé mohou hledat ukazatel ke smyslu a naplnění života. V pluralitní společnosti lidé svobodně nakládají s tradicemi, sami si vybírají, co jim – ať již skutečně či jen zdánlivě – přináší uspokojení jejich potřeb. Postavení církve tak – navzdory získané svobodě – ani dnes není jednoduché. Demokratické uspořádání společnosti po Sametové revoluci jí sice přineslo šanci „překonat konstantinismus“, jak o tom často hovořil Josef Smolík, totiž existovat a rozvíjet svou činnost bez opor a zásahů státní moci. Díky vyřešení otázky církevních restitucí a finanční odluce od státu bude její nezávislost na státu ještě více posílena. Ovšem to neznamená, že by byla uchráněna jiných negativních celospolečenských vlivů. Již sedm let

⁴ Sauter, *Evangelische Theologie*, 101–102.

⁵ Srov. John Webster, *Theologische Theologie, Zeitschrift für Theologie und Kirche* 97 (2000), 238–258.

po sametové revoluci Smolík na symposiu „Česká teologie na konci dvacátého století“ varoval před nebezpečím konstantinismu, které vyvstává ve stále nových podobách:

Mluvili jsme o konci konstantinské éry a sami jsme byli v konstantinismu po uši. Konstantinismu se nelze vyhnout. Církev a teologie musejí vzít vážně svůj vztah ke státu. Pokušení konstantinismu je v tom, že se teologie dá spouluurčovat vizí společnosti, která se opírá o státní moc. I dnes je před námi vize, vize humanitní prosperující demokracie. Je to vize, pro kterou můžeme najít v bibli oporu. Téma zaslíbené země oplývající mlékem a medem, jež bylo zvoleno pro sborník J. Hellera, ukazuje směrem k prosperující společnosti, kde každý v pokoji může sedět pod svým vinným kmenem (1Kr 4,25). Avšak i tato vize rozpoutává vášně i touhy po rychlém zbohatnutí. Nedáme se strhnout k tomu, abychom seděli v tomto „domě táflovaném“ (Ag 1,4), zatímco chrám Hospodinův, církev, zůstane pustou? [...] neztratí se nám z obzoru království blahoslavených (Mt 5, 3–12)?⁶

Jan Štefan praktickým teologům Pavlu Filipimu a Josefu Smolíkovi roku 2010 vytkl, že po revoluci příliš nereflektovali změněnou situaci v jejich vlastní církvi: „Z důrazu pražské teologie na profétickou službu církve jako by nezůstalo vůbec nic.“⁷ Viděno z dnešní perspektivy lze říci, že Smolíkovo varování bylo v kontextu „divokých“ 90. let poměrně případné. Ostatně varování před jednostrannou koncentrací na zajišťování pozemské existence církve, které může vést k opouštění toho, co je jejím vlastním posláním – být Božím chrámem, hledat Boží království, mít vnímavost pro chudé, tiché v zemi, plačící a hladovějící po spravedlnosti, i uprostřed radostí života hledět k domovu v nebesích – to je hlas aktuální i v situaci dnešní církve. Procesy komodifikace, jak ve své knize *Consuming Religion* přesvědčivě ukázal Vincent J. Miller, nezasahují jen oblast kultury, ale také oblast náboženství.⁸ Ani jako křesťané a církve nejsme vyňati z jejich vlivu. Konsumerismus totiž nespočívá pouze v excesivním chování. Jedná se o všeprostupující přístup k životu, který ovlivňuje utváření našich osobností – přístup k tomu, co nás motivuje, jak se vztahujeme k druhým, ke kultuře i k náboženství.

Jsme formováni kulturou, která oceňuje okamžité uspokojení a neustále podněcuje jednotlivce ke zkoumání toho, zda to, co mají či jsou, je dostaču-

6 Josef Smolík, *Teologie v období totality*, in: *Ročenka ETF UK 1993–1996*, Praha: ETF UK, 1996, 16–25, zde 24–25.

7 Štefan, *Teologie v pokřesťanské době*, 46.

8 Vincent J. Miller, *Consuming Religion. Christian Faith and Practice in a Consumer Culture*, Continuum: Bloomsbury Academic, 2005.

jší a jaké produkty by je mohly co nejlépe přetvořit do nějaké lepší verze.⁹ Není divu, že lidé mnohdy přistupují stejně i k církvi – jako ke komoditě, která slouží jejich potřebě a spotřebě.¹⁰ Obzvláště je tento trend patrný na náboženské scéně ve Spojených státech, kde církve věnují mimořádnou pozornost a úsilí zkoumání toho, jak určité aspekty náboženství mohou uspokojit náboženské potřeby a přání jednotlivců, nakolik jsou účinné a v jakých kombinacích působí nejpríťažlivěji.¹¹ Podobně se uvažuje už i v evropském kontextu. Zmenšující se tradiční církve zde v posledních letech intenzivně hledají záchranu v managementu, marketingových strategiích a PR, které by jim pomohly zefektivnit chod a zatraktivnit jejich nabídku.¹² Jakkoli mohou být poznatky z těchto oblastí užitečné, lze jen litovat, že teologie přitom pro církve namnoze ztrácí vnitřní význam.

Jistý ústup významu teologie pěstované na akademické půdě můžeme vnímat také v českém kontextu, například při promýšlení koncepčních vizí církve. Jako příklad lze uvést několikaletou přípravu důležitého materiálu pro budoucí směřování ČCE, tzv. Strategického plánu, k jehož přípravě nebyl přizván – s výjimkou starozákonníka Petra Slámy, který však ve Strategické komisi zastupoval Spolek evangelických kazatelů – žádný jiný (oficiální) zástupce akademicky působících teologů. Prostor naopak dostali vedle zástupců Synodní rady, Ústřední církevní kanceláře a seniorů ČCE také ekonomicky vzdělaní členové církve se zkušenostmi z podnikání a zástupce Diakonie. Postup církve lze pochopitelně hájit tím, že ČCE a ETF jsou na sobě nezávislé instituce a církve si do své komise může nominovat koho chce, tedy třeba výhradně zástupce svých orgánů. Nicméně podíváme-li se na to, jakými tématy se komise mj. zabývala,¹³ lze se ptát, zda alespoň u některých z nich nemohli fakultní teologové pomoci svou odborností a vzhledem do situace jako konzultanti; nemluvě o tom, že společné promýšlení koncepčních vizí může mít pozitivní dopad na prohloubení vědomí sounáležitosti mezi zastoupenými subjekty.¹⁴

V některých případech ke komunikačnímu propojení s fakultou sice fakticky docházelo díky přítomnosti Petra Slámy, avšak systémově to ošetřeno

9 Timothy Brunk, Consumerism and the Liturgical Act of Worship, *Horizons* 38 (2011), 54–74, zde 57–67.

10 William T. Cavanaugh, *Theopolitical Imagination: Rediscovering the Liturgy as a Political Act in an Age of Global Consumerism*, London: T & T Clark, 2002, 8.

11 Benjamin Durheim, Converting Consumerism. A Liturgical-Ethical Application of Critical Realism, *Religions* 10/5 (2019), 338.

12 Nutno poznamenat, že i ETF UK už má svého „píaristu“.

13 Strategický plán ČCE do roku 2030 [online], [cit. 10. 11. 2019], dostupné z: <https://www.ustredicce.cz/data/D/W/G/Strategicky-plan-CCE-do-2030-p.pdf>.

14 Stejnou otázku lze vznést také v souvislosti s absencí konzultací Strategického plánu se zástupci církvi z ekumény.

nebylo. Důsledky jsou patrné např. na materiálu k profilu absolventa teologie, který Strategická komise vypracovala v letech 2016–2019 a jehož závěry pronikají celým Strategickým plánem.¹⁵ Tento materiál volá po posílení výuky v oblasti praktické teologie (budování sboru, pastorální teologie, poimeniky a misiologie, psychologie, sociologie, komunikace, řízení a PR) a naopak po snížení nároků v oblasti filosofie. Jako praktická teoložka vnímám silnější důraz na praktickou teologii a větší propojení praktickoteologické teoretické výuky s praxí církve jako prospěšný. Katedra praktické teologie (KPT) tímto směrem již činí konkrétní kroky.¹⁶ Lze se však ptát, zda musí jít posílení praktické teologie nutně ruku v ruce s oslabením výuky kritické reflexe. Ta je totiž jednou z klíčových dovedností, kterou si studenti evangelické teologie při svém studiu osvojují; je nezbytným předpokladem prakticko-teologických disciplín stejně jako vnímavé farářské praxe v podmínkách stále se proměňující společnosti.

Je určitým paradoxem, že komise v dokumentu vyzývá ETF ke spolupráci s církví,¹⁷ ale sama při tvorbě dokumentu s teology, jejichž oborů se

---

15 Roman Mazur, „Podklady pro jednání o farářském vzdělávání a doprovázení“, nedatováno, zasláno vedení ETF UK jako podklad pro jednání kolegia děkana se SR ČCE 18. 11. 2019, archiv autorky.

16 Lze jen litovat, že mapování současné situace vzdělávání duchovních proběhlo, aniž by vedle jiných subjektů, které se na něm podílejí (komise pro vikariát, komise pro celoživotní vzdělávání), byly osloveny také katedry, které výuku zajišťují, zejména KPT, jejíhož portfolia se materiál dotýká nejvíce. Výsledný dokument nereflktuje, že leccos z toho, co v oblasti praktické teologie doporučuje, se již v rámci výuky na ETF v posledních letech děje: např. Katechetický seminář od AR 2017/18 probíhá pod vedením faráře ČCE Ondřeje Macka (od 1. 2. 2020 zároveň odborného asistenta KPT ETF), a to dokonce zčásti blokově formou praktika v prostředí sboru. Po jednání KPT se SR ČCE na jaře 2019 je studentům evangelické teologie od AR 2019/20 nabízen volitelný „Seminář k praxi ve sboru“, umožňující hlouběji reflektovat absolvovanou praxi v některé z církví. Studenti v rámci homiletického semináře nejen připravují, ale také sami realizují bohoslužby ve fakultní kapli. Jednou za dva roky je vypisován kurs rétoriky. Od AR 2019/20 KPT nabízí studentům „Cvičení v pastoračním rozhovoru“. Na jaře 2019 proběhlo setkání KPT s iniciátorkami kursu „Psychologické minimum pro faráře“, jimž KPT nabídla (po vyhodnocení prvního ročníku kursu) jednání o zařazení kursu do nabídky svých předmětů. Komisi navrhovaná „spolupráce s diakonickými obory“ je na straně vyučujících KPT realitou: Ladislav Beneš vyučuje studenty Diakoniky a Sociální a pastorační práce, Tabita Landová je od jara 2019 garantkou studijního programu „Komunitní krizová a pastorační práce – Diakonika“ a rovněž v něm vyučuje. Pro studenty Evangelické teologie a Diakoniky je společně vypisován předmět „Poimenika“; studenti mohou na ETF navštěvovat řadu kursů z oblasti sociologie a psychologie vypisovaných pro Diakoniku a SPP. KPT usiluje také o systémovou změnu: zvýšení počtu povinných praktickoteologických předmětů v rámci nové akreditace studijního programu Evangelická teologie.

17 „Nemohla by k výše uvedenému napomoci intenzivnější spolupráce s církví, např. prostřednictvím jejich externistů?“ (Mazur, „Podklady pro jednání o farářském vzdělávání a doprovázení“, 1.)

dokument dotýká, nespolupracovala. Nelze tuto skutečnost číst jako signál, že církev si při promýšlení vize své budoucnosti či vzdělávání svých farářů poradí sama, že se obejde bez akademických teologů, resp. že od nich kritickou reflexi své praxe v dnešní době už ani neočekává? Domnívám se a doufám, že situace není až takto vyostřená a na základě jednoho případu nelze vyvozovat obecné závěry. Existují oblasti, v nichž církev s fakultními teology naopak spolupracuje velmi úzce a dlouhodobě. Vedení ČCE se pravidelně setkává s vedením ETF, mnozí vyučující z ETF jsou členy poradních odborů církve, konají přednášky a semináře na sborových, seniorátních i celocírkevních akcích. Nicméně určité rezervy v komunikaci, naslouchání a vzájemné spolupráci se tu a tam objevují na obou stranách, a to může být ke škodě jak teologii, tak církvi.

2. Teologie v církvi, církev v teologii

Dnešní společnost bývá někdy charakterizována ztrátou paměti i ztrátou vizí. Lidé hledají své uspokojení tady a teď, v přítomné realitě. Na minulost snadno zapomínají, entusiasmus je po dějinných zkušenostech, které jsme učinili ve 20. století, často chápán – řečeno s Lutherem – jako „počátek, síla a moc všeho kacířství“.¹⁸ Teologie by však měla pracovat s obojím: oživit paměť a vyjadřovat vize. To se týká také našeho tématu, vztahu mezi teologií a církvi. Chceme-li povzbudit tento vztah, který se jeví jako přinejmenším ochladlý, je zapotřebí si oživit paměť a uvědomit si společnou vizi. Je třeba reflektovat vzájemnou existenční závislost, totiž to, že vztah teologie k církvi a vztah církve k teologii je stěžejní pro utváření vědomí jejich vlastní identity.

O úzké provázanosti mezi teologickou existencí a existencí církve psal před téměř sto lety Josef Lukl Hromádka. Teolog podle něj „musí jít tam, kde žil a žije, kde pracoval a pracuje, modlil a modlí se Boží lid“.¹⁹ Hromádka si nedovede představit teologa, který nebude zasažen vyšší náboženskou realitou; „teolog musí být prostě zbožným, musí mít dychtivé srdce a toužit po pomoci, musí očekávat na Boha“.²⁰ Toto očekávání se podle Hromádky odehrává v konkrétní dějinné církvi. O něco jemněji formuluje své pochopení teologie Jan Milíč Lochman: „Pro mne je historická teologie – jako teologie systematická – myslitelná jenom jako

¹⁸ Cit. podle Smolík, *Teologie v období totality*, 23. Autor se vůči citovanému výroku vymezuje kriticky.

¹⁹ Josef Lukl Hromádka, *Křesťanství a vědecké myšlení*, Valašské Meziříčí, Českobratrské tiskové a nakladatelské družstvo, 1922, 21.

²⁰ Tamtéž, 20.

dialog s tradicí. A vést dialog znamená mluvit a odpovídat existenciálně s osobní účastí.²¹ Teolog musí být osobně, existenciálně zasažen tím, čím se zabývá. V podobném duchu vyznívají také úvahy některých anglosaských či německých teologů. Pokud chápeme v návaznosti na George A. Lindbecka teologické vzdělání z velké části jako „zácvik do života s Biblií“ a „učení se řeči víry“, pak to podle Gerharda Sautera znamená zároveň „život v církvi“, bez ohledu na to, nakolik mají studenti blízko či daleko ke konkrétnímu církevnímu společenství. Také tak úplně nezáleží na vztahu učitelů teologie k církvi, ačkoli to není zcela lhostejné. Nicméně rozhodující je, „že teologie může být chápána jako součást církve“, což se ukazuje na tom, jakými otázkami se teologové a teoložky ve svém učení a bádání zabývají.²² Za klíčový pokládá Sauter étos teologického povolání, což znamená něco jiného než církevní příslušnost. Tento étos je úzce provázán s tím, co chápeme jako předmět teologie.

Současná evangelická teologická produkce stejně jako studium evangelické teologie někdy působí velmi diferencovaně. Studenti se seznamují s rozmanitými metodickými přístupy a očekávají, že studium jednotlivých teologických oborů jim poskytne dílky, které do sebe nakonec všechny zapadnou a vytvoří jednotný celek. Takové propojení však někdy nepřichází. Na otázku po svorníku teologie řada teologů nachází plauzibilní odpověď právě v odkazu na život a jednání církve. Není to však míněno tak, že by teologie měla pěstovat úzký, reflexe zbavený practicismus; teologie nemá být chápána pouze jako funkce instituční církve. Jde o to, aby teologie měla zřetel k jednání církve z hlediska jejích vnitřních důvodů, motivů. Proto se v posledních desetiletích setkáváme zejména v oblasti německé teologie s pokusem vyjádřit onen jednotící moment pomocí pojmu „komunikace evangelia“.²³ Jím se míní dění, které je pro církev v jakékoli podobě (ať instituční či za jejími hranicemi) esenciální. Církev vzniká tam, kde se zvěstuje a sdílí evangelium, evangelium jako dobrá zpráva o Božím jednání *extra nos*, které je tu *pro nobis*.²⁴ Každá teologická disciplína – od biblistiky a systematiky přes církevní dějiny a etiku až po praktickou teologii – si pak musí položit otázku, nakolik je ona sama teologií, která se viditelně vztahuje k tomuto svému teologickému zdůvodnění, ke komunikaci evangelia, k dění, jímž se utváří církev.²⁵

²¹ Lochman, *Krédo*, 15.

²² Sauter, *Evangelische Theologie*, 106.

²³ Srov. Tabita Landová, Komunikace evangelia jako nové paradigma praktické teologie, *Teologická reflexe* 23/1 (2017), 68–82.

²⁴ Sauter, *Evangelische Theologie*, 106n, 113.

²⁵ Tamtéž, 107.

A naopak, ptá-li se církev po smyslu své existence, odkud pochází, jaké je její poslání a k čemu směřuje, pak odpověď sotva nalezneme v sociologické analýze současné české religiozity, v tajích lidské psychiky, s níž nás seznamuje psychologie, v managementu, který nás učí řídit lidskou skupinu, nebo v marketingových radách, jak se stát atraktivnější na trhu rozmanitých světonázorů. Jakkoli jsou všechny tyto pomocné neteologické disciplíny užitečné a je dobré je rovněž pěstovat, při hledání odpovědí na otázky po zdůvodnění a smyslu církve je klíčová teologická reflexe. Nedostatek teologického myšlení v církvi má za následek omezení života sborů na provozní záležitosti, jejich sebezprezentaci jako míst, kde se konají ty a ty akce, a úvahy o finančním zabezpečení. Ale kdo jsme my, kteří tyto akce konáme, a k čemu to všechno děláme? Proč? Co je naším cílem? Jen abychom zvýšili počty ve svých řadách a lépe se finančně udrželi? Abychom udrželi tradici, v níž jsme vyrostli a která je nám drahá kvůli našim předkům? Anebo proto, že nám jde o předávání určitých hodnot a vizí, o plnost lidství, o to, aby lidé v tváři svého bližního spatřovali obraz svého Tvůrce?

Pro utváření hlubšího vztahu mezi teologií a církví je důležité, abychom vnímali jejich hlubokou provázanost: totiž to, že církev ve vnitřních důvodech své existence poskytuje teologii předmět její reflexe, a současně, že teologie pomáhá církvi, aby své existenci porozuměla. Vědomí této vzájemné provázanosti přivádí pozornost teologie i církve k jednomu místu, nebo lépe řečeno ke konkrétnímu dění, které je stěžejní pro církev i teologii – k bohoslužbě.

3. Bohoslužba jako místo, kde se rodí církev i teologie

Bohoslužba představuje dění, ve kterém je církev *in statu nascendi*, kde se společenství církve vždy znovu utváří ze slyšení slova a přijímání svátostí. Bohoslužba je však současně místem, kde se nerodí jen církev, ale také teologie jako řeč k Bohu a před Bohem, v doxologii, dikůvzdání a pokání – v anglosaském světě označovaná jako tzv. *theologia prima*. Není náhoda, že mnozí evangeličtí anglosaští teologové odkazují k bohoslužbě jako k výchozímu místu své sekundární teologické reflexe. Nečiní tak přitom jen ti, kteří pěstují tzv. liturgickou teologii (např. luterský teolog Gordon Lathrop),²⁶ ale také někteří systematičtí teologové (např. metodista

---

²⁶ Gordon Lathrop, *Holy Things. A Liturgical Theology*, Minneapolis: Fortress Press, 1998.

Geoffrey Wainwright),²⁷ či teologičtí etici, kteří pracují s bohoslužbou jako důležitým zdrojem pro etiku (např. významný postliberální teolog Stanley Hauerwas).²⁸

Význam bohoslužby jako východiska pro teologickou práci již kdysi podtrhl Karl Barth, jakkoli platí spíše jako teolog se zdrženlivým vztahem k liturgii.²⁹ Ve svém *Úvodu do evangelické teologie* zdůraznil, že veškeré lidské myšlení a mluvení o Bohu může mít výhradně povahu odpovědi na Boží oslovení, tedy být nikoli řečí o Bohu, ale řečí k Bohu.³⁰ Teologie si musí být vědoma toho, že Bůh může být jejím objektem pouze jako jediná a hovořící subjekt. Namísto je proto – ať již explicitně nebo implicitně – druhá osoba.³¹ To Barth vztahuje také na teologii těch, kdo v církvi usilují o liturgickou obnovu: „Všecka liturgická hnutí v církvi přicházejí příliš pozdě, jestliže právě jejich teologie není od počátku liturgickým hnutím, nezačínají-li své dílo v proskynézi (v klanění, v pokorném vzývání).“³² To, že vlastním místem teologie je bohoslužebný akt, vzývání Boha a modlitba k němu však neznamená, že by se teologická práce měla konat jen v liturgickém aktu. Barthovi jde spíše o transparentnost teologova východiska a nasměrování.

Škoda, že evangelická teologie v evropském kontextu měla po dlouhá léta tendenci pojímat oblast bohoslužby za východisko své práce jen metaforicky, což ve svých důsledcích vedlo k tomu, že církve realitu bohoslužby spíše podceňovaly a příliš se jí nezabývaly. Někteří teologové však tuto konkrétní úlohu teologie jasně pojmenovávají: teologie se má vztahovat k bohoslužebnému dění, při němž se církev utváří, formuje i reformuje. Již tzv. mladší liturgické hnutí v Německu (*Berneuchen*) po první světové válce poukazovalo na bohoslužbu jako na oblast, která je klíčová pro obnovu církve, díky níž církev může znovu získat podobu vnímatelné

---

27 Geoffrey Wainwright, *Doxology. The Praise of God in Worship, Doctrine and Life. A systematic Theology*, New York: Oxford University Press, 1984.

28 Stanley Hauerwas – Samuel Wells (eds.), *The Blackwell Companion to Christian Ethics*, Malden, Mass.: Blackwell Publ., 2011.

29 Srov. Hartmut Genest, Anrufung Gottes – Barth als Liturgiker, in: týž, *Karl Barth und die Predigt. Darstellung und Deutung von Predigtwerk und Predigtlehre Karl Barths*, Neukirchen-Vluyn: Neukirchener Verlag, 1995, 214–217.

30 Karl Barth, *Einführung in die Evangelische Theologie*, Berlin: EVA, 1962, 168. (Česky: Karl Barth, *Cesta Karla Bartha. Uvedení do evangelické teologie*, Praha: Kalich, 1988.)

31 Barthovi je vzorem Anselm z Canterbury a jeho Proslogion: to, co zde říká o Boží podstatě a existenci, má od počátku do konce formu přímého oslovení Boha. Viz Barth, *Einführung*, 168n.

32 Tamtéž, 169.

svědkyně ve světě.³³ Na souvislost obnovy bohoslužeb (včetně kázání) a obnovy církve upozorňoval také Ernst Lange, německý farář a teolog, který usiloval o novou bohoslužbu, protože usiloval o novou církev.³⁴

Za četné hlasy volající tímto směrem bych ráda uvedla programatické prohlášení Eberharda Jüngela, přednesené na synodu Evangelické církevní unie (*Evangelische Kirche der Union*) před více než čtyřiceti lety (1976): „Samotné světské angažmá křesťanů, které se odehrává pod heslem ‚Církev pro druhé‘, se stává ‚duchovním debaklem‘, když není ničím jiným než pokusem ‚učinit církev alespoň necírkevním způsobem znovu zajímavou.‘“³⁵ Pouhá změna image podle Jüngela nestačí. Vlastní ohrožení církve spatřuje teolog především v neuvěřitelné rozptýlenosti církevního života a teologické práce, odkud ji může vyvést jen volání „zpět k věci“ (*zur Sache*), výzva soustředit se na své elementární životní procesy: být „naslouchající církví“, k níž může hovořit Bůh sám. Toto naslouchání se odehrává především v bohoslužbě. Proto Jüngel pokládá bohoslužbu za klíčovou událost křesťanské praxe, „na jejímž základě získávají všechny ostatní aktivity i pasivity křesťanského života, jimiž máme sloužit Bohu a člověku, svou funkci a význam.“³⁶

Podobně se vyjadřuje také někdejší heidelberský profesor praktické teologie Christian Möller: „Naše služba světu se stane ‚morální křeč‘, pokud bychom současně neměli pokoru, nechat si Bohem sloužit.“³⁷ Boží službu člověku zakoušíme podle Möllera především v bohoslužbě, která nás přenáší „z dimenze namáhavé činnosti do dimenze tvořivé receptivnosti (*Empfänglichkeit*)“.³⁸ Z této receptivnosti má vyrůstat i teologie. Nedostatek teologické zkušenosti lze sotva vyrovnat pouze importem empirických věd – sociologie a psychologie. Konfrontaci s empirií je vždy třeba teologicky reflektovat a opět integrovat do chápání a života víry. „Kde jinde dospívá církev intenzivněji ke své vlastní zkušenosti než v bohoslužbě?“³⁹ Proto Möller klade do středu své nauky o budování sboru bohoslužbu –

33 Alexander Deeg, *Zwischen Individuum, Konfession und Leib Christi*, in: týž; Christian Lehnert (eds.), *Ekklesiologische Spiegelungen. Wie sich die Kirchen wiederfinden in der Liturgie*, Leipzig: EVA, 2016, 196.

34 Ernst Lange, *Chancen des Alltags. Überlegungen zur Funktion des christlichen Gottesdienstes in der Gegenwart*, Stuttgart: Burckhardt & Co. Verlag, 1965.

35 Eberhard Jüngel, *Anfechtung und Gewissheit des Glaubens oder wie die Kirche wieder zu ihrer Sache kommt*, Kaiser-Traktate 23, München 1976, 24; cit. podle Christian Möller, *Lehre vom Gemeindeaufbau. Bd. I: Konzepte, Programme, Wege*, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1987, 249.

36 Jüngel, *Anfechtung und Gewissheit des Glaubens*, 31.

37 Möller, *Lehre vom Gemeindeaufbau. Bd. I*, 250.

38 Tamtéž.

39 Tamtéž, 251

jako stěžejní událost, v níž církev zakouší, co znamená být postaven před Boha, a v níž se rozvíjí Boží jednání k utváření sborového společenství.

Také podle Gerharda Sautera může „pozornost vůči jednání církve, soustředěná na bohoslužby, ale ne omezená na ně [...] pomoci vyhnout se intelektuálnímu redukcionismu. Bohoslužebná liturgie je v každém ze svých úkonů – jako jsou vzývání Boha, modlitby, vyznání vin v prosbě o odpuštění, slyšení slova, svátosti, přímluva, požehnání – zácvik do ‚stání před Bohem‘ [...]. Zde zakoušíme, co znamená *coram Deo*, což je v dnešní církvi a teologii tak málo chápáno [...]; zde je to však dokonce smyslově zakusitelné. Být postaven před Boha, to je základní postoj, který je v teologii dále rozvíjen ve všech jeho dimenzích.“⁴⁰

Z perspektivy sociologické by se dalo namítnout: Není toto „volání k věci“, které se váže na tradiční sociální formu bohoslužby, v dnešní době již překonané? Neleží šance oslovit dnešní lidi evangeliem spíše v pěstování kazuálních forem setkávání a alternativních projevů zbožnosti, kterými mohou být alespoň punktuálně zasažení distancování křesťané, aniž bychom je chtěli dlouhodobě vázat?⁴¹ O tom se v současné době opět rozhořely diskuse a těžko najít jednoznačnou odpověď. Nejspíše je zavádějící stavět jeden přístup jako alternativu k druhému; oba se mohou vzájemně doplňovat. Proto dnes stojí za to věnovat pozornost i hlasům, které poukazují na to, že liberální pluralistické paradigma, podle něhož se rozvoj religiozity neváže na církevní formy, je u konce. Nové výzkumy údajně naznačují, že religiozita se rozvíjí tam, kde se lidé drží sociální podoby církve.⁴² Z této perspektivy má smysl usilovat o vytváření sociálních vazeb v rámci sborů, v nichž má ústřední význam pravidelný společný rituál – bohoslužba. Na tomto pohledu staví například populární mezinárodní iniciativa „Back to Church Sunday“, která spočívá ve zcela prostém podněcování aktivních věřících, aby osobně zvali lidi na nedělní shromáždění.⁴³ (Nutno podotknout, že přitom bohatě využívá znalostí managementu, práce s médii a propagací na sociálních sítích.)

⁴⁰ Sauter, *Evangelische Theologie*, 113n.

⁴¹ Srov. Kristian Fechtner, *Kirche von Fall zu Fall. Kasualpraxis in der Gegenwart – eine Orientierung*, Gütersloh: Chr. Kaiser/Gütersloher Verl., 2003.

⁴² Deeg, *Zwischen Individuum, Konfession und Leib Christi*, 203. Srov. Gerhard Wegner, *Religiöse Kommunikation und Kirchenbindung. Ende des liberalen Paradigmas?* Leipzig 2014.

⁴³ National Back to Church Sunday [online], [cit. 07. 10. 2019], dostupné z: <https://www.backtochurch.com/>.

Závěrem

Pro život křesťanských církví je nepochybně důležité hledat vhodné sociální formy. Bez kulturně přiměřených a přitažlivých forem komunikace, slavení, setkávání a pomoci potřebným se církve neobejdou. Nesmí se jim však při tomto úsilí o současný výraz vytrátit obsah, který nesou, jinak se stávají bezobsažnými. Existence církve stojí a padá s komunikací evangelia, kterou teologie kriticky reflektuje, k níž připravuje a jejíž je – dovolím si to tak říci – součástí. Přeji učitelům Evangelické teologické fakulty v Praze, a tedy i sama sobě, abychom při vší dobré snaze pěstovat vědeckou teologii nezapomínali na tento výchozí teologický postoj, tak aby církev, respektive církve mohly díky němu zřetelněji vnímat, že výuka a rozvíjení evangelické teologie na univerzitě je také nedílnou součástí života Kristovy církve.

Teologie mezi církví a univerzitou. Vídeňská Evangelická teologická fakulta po rozpadu habsburské monarchie¹

Karl Schwarz

Theology between church and university. The Faculty of Protestant Theology in Vienna after the dissolution of the Habsburg Monarchy. The article presents the history of the Faculty of Protestant Theology in Vienna from its beginnings in 1821 until 1922 when it was incorporated into the University of Vienna. Before the foundation of the Protestant Theological Faculty in Prague, many of Czech theologians studied there. However, the further development of both institutions in the newly established republics was not the same. Although both strived to become parts of the local universities, due to the different political circumstances and approaches only the Viennese faculty was successful in this endeavor.

Keywords: theological education; theological faculty; University of Vienna; Charles University in Prague; dissolution of Austria-Hungary; separation of church and state

Organizátoři dnešního sympozia zařadili na začátek přednášku o vídeňské Evangelické teologické fakultě, protože tato vídeňská fakulta byla v jistém smyslu matkou pražské Husovy fakulty. Zakládajícím děkanem Husovy bohoslovecké fakulty byl Gustav Adolf Skalský (1857–1926), který mezi lety 1895 a 1918 působil ve Vídni jako profesor praktické teologie a církevního práva. A ještě jeden profesor spojuje Prahu s Vídní: Josef Bohatec (1876–1954), narozený nedaleko Brna, který v roce 1903 získal v Praze na základě práce *Schleiermacherův pojem náboženství* doktorát z filosofie a od roku 1913 učil ve Vídni jako profesor reformované teologie. V roce 1919 mu bylo nabídnuto místo v Praze na Husově fakultě, on však zůstal ve Vídni a namísto něj byl v Praze profesorem systematické teologie jmenován Josef Lukl Hromádka (1889–1969).² Skalského a Bohatce jsem uvedl

---

¹ Přednáška u příležitosti stoletého výročí Husovy fakulty, Praha, 12. listopadu 2019.

² Miroslav Kunštát, *Geschichte der Theologie und der theologischen Ausbildung*, in: M. Schulze Wessel – M. Zückert (eds.), *Handbuch der Religions- und Kirchengeschichte der böhmischen Länder und Tschechiens im 20. Jahrhundert*, München: R. Oldenbourg Verlag, 2009, 237–265, 257; Ondřej Matějka, *Die tschechischen protestantischen Kir-*

jako dvě postavy našich společných církevních dějin.³ Teď bych chtěl toto téma ve třech krocích dále rozvinout a načrtnout historii vídeňské fakulty.⁴

1. Ohlédnutí zpět

Vídeňská fakulta byla založena před dvěma sty lety jako učiliště – a sice z politických důvodů. Karlovarská usnesení (1819) obsahovala i zákaz studia v zahraničí. Habsburská říše se obávala prosáknutí demagogických pletich z německých univerzit, kde vládl svobodomyšlný duch, jenž poskytoval prostor pro nacionalistické protesty akademické mládeže. Metternich byl přesvědčen, že uzavřením hranic dokáže uchránit Rakousko před vlivem liberálních idejí.

Zde je třeba připomenout založení prvního buršáckého spolku na univerzitě v Jeně roku 1815 a slavnost na Wartburgu v roce 1817 s apotheózou nové politické filosofie a politické svobody. Studentský život byl výrazně ovlivněn spisem „Duch doby“ (*Geist der Zeit*) Ernsta Moritze Arndta (1769–1860). Knihy a symboly reakce byly páleny. Podílel se na tom i jeden později známý student z habsburské monarchie, Ján Kollár (1793–1852), blízký přítel Františka Palackého (1798–1876) a jeden ze zakladatelů panslavismu, všeslovanské vzájemnosti. Studium v Jeně byl naprosto nadšen a hořce nesl, když mu sebrali pas a donutili ho vrátit se do Uher. Když vídeňské učiliště započalo roku 1821 s výukou, počastoval je karikujícím posměškem, že „například takovou Jenu“ stejně nikdy nedokáže nahradit. Nově ustanovení učitelé by toho však stejně vůbec nebyli schopni. Museli se omezit na to, že přednášeli z cenzurovaných přednáškových knih. Výuka probíhala v němčině, pouze v reformovaných

---

chen, in: tamtéž, 147–163, 155nn; Jan Roskovec – Ota Halama (eds.), *Sto let Evangelické teologické fakulty v Praze*, Praha: ETF UK, 2019, 36nn.

3 Kunštát, *Geschichte der Theologie*, 255n; Karl Schwarz, Gustav Adolf Skalský (1857–1926) – eine Erinnerung an den Gründungsdekan der Hus-Fakultät in Prag, in: P. Kónya (ed.), *Tagungsband der Konferenz Prešov Dezember 2019*, Prešov 2020 (v tisku); Karl Schwarz, Josef Bohatec – ein Calvinforscher aus Österreich, in: U. Körtner et al. (ed.), *Johannes Calvin zum 500. Geburtstag*, Wien 2009, 27–43.

4 Karl Schwarz – Falk Wagner (eds.), *Zeitenwechsel und Beständigkeit. Beiträge zur Geschichte der Evangelisch-Theologischen Fakultät in Wien 1821–1996*, Wien: WUV, 1997; Karl-Reinhard Trauner, „... jeder möglichen Beirung der Gemüter vorbeugen!“ Die Metternich'sche Repressionspolitik an den Universitäten am Beispiel der „k.k. Protestantisch-Theologischen Lehranstalt in Wien“, in: *GDS-Archiv für Hochschul- und Studentengeschichte* 3 (1996), 41–57; Karl Schwarz, Die Wiener Protestantisch-Theologische Lehranstalt, ihre Gründung 1819/21 und ihre Beziehungen zur Zips, in: W. Kriegleder – A. Seidler – J. Tancer (eds.), *Deutsche Sprache und Kultur in der Zips*, Bremen: Edition Lumière, 2007, 137–153.

předmětech (konfesijně odděleně byla přednášena dogmatika a také biblické vědy) probíhaly přednášky s ohledem na studenty z Uher v latině. Na slovanské studenty z Čech, Moravy a Slezska se ohled nebral.

Výuka začala roku 1821 s 39 studenty především z Uher a Sedmihradska. Na podzim přišli první studenti z Aše, Těšína a Brna. Čeští studenti se museli naučit německy, aby se po tříletém studiu vrátili do tolerančních sborů ve své domovině jako vikáři. Jedním z těchto studentů byl mimochodem Ondřej Palacký (1807–1871), mladší bratr již zmíněného historika. Později však přešel na lékařskou fakultu.

Teologické učiliště bylo státní institucí a mělo se profilovat jako rakouská alternativa vůči německým univerzitám. Však také mělo za cíl formovat budoucí pastory a „učitele lidu“ v duchu rakouského patriotismu, věrného Habsburkům. V roce 1850 čítalo 816 studentů, mezi nimi co do krajiny původu (tj. bez etnického rozlišení) 58 z rakouského Slezska, 57 z Čech a 33 z Moravy.

Přes opakované žádosti českých studentů ve věci jazyka výuky k žádným dalším úpravám nedošlo. Pod vlivem Palackého, jehož by tito studenti byli rádi viděli na vídeňské katedře, proto čeští studenti alespoň vytvořili *Československý spolek*. Měl být platformou pro jejich praktická cvičení v církevní kraličtině a shromažďovala se zde slovanská literatura, takříkajíc z první ruky, neboť Palacký spolku zprostředkoval literární dary od svých přátel.⁵

Naznačil jsem, že rok 1850 tvoří přerov, protože při reformě studia bylo dosavadní učiliště přeměněno na fakultu, která v roce 1861 obdržela také promoční a habilitační právo. Nyní bylo možné povolávat i profesory z německých univerzit. Celá řada později slavných teologů si své první vědecké ostruhy vysloužila právě ve Vídni, ať už to byl starozákoník Ernst Sellin (1867–1946), novozákoník Paul Feine (1859–1933) nebo systematick Richard A. Lipsius (1830–1892). Řada českých studentů získala ve Vídni doktorát. Uvedu jejich jména v abecedním pořadí:⁶ František Bednář (1912), Josef Bohatec (1905/1951 dr.h.c.), Ferdinand Císař (1892), Čeněk Dušek (1911), Josef Ladislaus Hájek (1902), Ferdinand Hrejsa (1910), František Kozák (1899/1911), Karel Lány (1897/1903), Josef Lukášek (1912), Theofil Mareš (1900), Christian Pospíšil (1891), Josef Růžička (1871), František Šebesta (1886), Gustav Adolf Skalský (1898), Theodor Šťastný (1901),

5 Karl Schwarz, František Palacký und die Theologie, in: týž, *Von Mathesius bis Masaryk. Über den Protestantismus in den böhmischen Ländern zwischen Asch/Aš und Teschen/Těšín/Cieszyn*, ed. J. B. Lášek, Praha: Karolinum, 2019, 74–83.

6 Schwarz – Wagner, *Zeitenwechsel und Beständigkeit*, 515–530 (Verzeichnis der Dissertationen und Habilitationen).

Heřman z Tardy (1871), František Trnka (1911). Tři z nich později patřili mezi profesory Husovy fakulty: Skalský, který promoval na doktora teologie prací o dějinách rakouského církevního zřízení; Ferdinand Hrejsa (1867–1953), který promoval na doktora teologie v roce 1910 prací o České konfesi z roku 1575; a František Bednář (1884–1963), který získal licenciát z teologie prací o vzájemných vztazích loldardů a husitů.

Zdalo se, že roku 1848 nadešel čas, aby bylo vídeňské teologické učiliště inkorporováno do svazku univerzity. V průběhu revolučního dění kvůli tomu studenti učiliště také demonstrovali. Četné žádosti o začlenění do univerzity v druhé polovině 19. století však byly zamítnuty s ohledem na původní charakter Alma Mater Rudolfiná, která byla založena jako univerzita katolická. Nic nepomohlo, když se poukazovalo na příklad univerzity v Bonnu, Vratislavi, Tübingen a Štrasburku, kde vedle sebe existovaly a existují dvě teologické fakulty. Ve Vídni vládly jiné poměry: všechny iniciativy ztroskotaly na negativním stanovisku římskokatolické církve. Když byl v letním semestru 1851 zvolen děkanem filosofické fakulty pedagog Hermann Bonitz (1814–1888), bylo pro ministra Leo Thuna-Hohensteina (1811–1888) důvodem ke zrušení této volby skutečnost, že zvolený kandidát byl evangelík. To byl v dějinách univerzity zářející okamžik, protože právě Bonitz ztělesňoval modernizaci univerzity – byl to právě on, kdo zásadní měrou nesl zodpovědnost za studijní reformu právě ministra Thuna. I po roce 1867, když se stát přeměnil na konstituční monarchii a všechny uznané církve a náboženské společnosti byly před zákonem zrovnoprávněny, si katolická fakulta ponechala na vídeňské univerzitě své exkluzivní postavení. Její malá evangelická nevlastní sestra musela setrvat mimo univerzitu. Bylo jí ovšem alespoň přiznáno právo udělovat řádný i čestný doktorát teologie. Roku 1911 bylo profesorům fakulty přiznáno právo užívat titul „řádný univerzitní profesor“, ale k inkorporaci fakulty do univerzity nedošlo.

V roce 1921 se ve velkém slavnostním sále univerzity konaly oslavy sta let fakulty. Byla to první velká manifestace celoevropského protestantismu po první světové válce. Účastnili se jí zástupci všech univerzit německého jazykového prostoru, ale dorazily i delegace z Norska, Dánska a Švédska, z Holandska a ze sousedního Československa, aby demonstrovaly přínaléžitost vídeňské fakulty k evropské vědecké komunitě a aby fakultě vyjádřily svou solidaritu. Rektor berlínské univerzity s rozhořčením vyslovil to, co patrně pociťovalo celé slavnostní shromáždění 7. června 1921: že vídeňské univerzitě nijak neslouží ke cti, když nechává uznávanou fakultu čekat před palácem jak v nějakém domku pro vrátného – což byl bonmot, který se rychle rozšířil a byl citován dokonce i v parlamentu.

2. Rozpad svazku trůnu a oltáře?⁷

Tím jsme se konečně dostali k období, které je naším tématem: k situaci v Rakousku v roce 1918 z pohledu právního vztahu státu a církve. Bylo by možné to uvést pointovaně otázkou: Došlo k rozpadu svazku trůnu a oltáře?

Pro prezidenta vrchní evangelické rady ve Vídni, který byl členem horní komory rakouské říšské rady (tzv. panské sněmovny, *Herrenhaus*), se skutečně rozpadl jeho svět tvořený monarchií, ale přesto nechal ve své pracovně viset portrét císaře Františka Josefa I. (1830–1916). Evangelická církev nepřestávala císaře oslavovat, protože jemu a jeho protestantskému patentu z roku 1861 vděčila za státoprávní základnu pro své působení.

Dne 12. listopadu 1918 byl přijat zákon o formě státu a vlády Německého Rakouska, který stanovoval, že všechna ústavní císařská práva přešla na státní radu Německého Rakouska a později na rakouskou spolkovou vládu. Vídeňský arcibiskup kardinál Friedrich Gustav Piffl (1864–1932) tuto změnu fakticky stvrdil, když nabádal katolíky k věrnosti vůči právoplatně ustavenému Německému Rakousku. Tento rychlý obrat od „habsburského císařství z Boží milosti“ na stranu republiky překvapil. Ale nový řád s radostí přivítala i evangelická strana.

Nicméně objevily se i strachy a snahy různě se pojistit. O to, že v takové historické hodině nebude dotčen status římskokatolické církve, se již o několik dní před tím postaral poslední c. a k. ministr kultury. Dne 5. listopadu totiž povolal na ministerstvo autora programu křesťansko-sociální strany, preláta Franze Martina Schindlera (1863–1931), aby byly v době politických zvratů hájeny „naléhavé zájmy katolické církve“.⁸ Schindler byl prakticky nekompetentnější katolický politik těchto let. V tomto kontextu je ovšem také třeba uvést, že císařská práva vůči římskokatolické církvi byla definována jako soukromá císařská práva, která od nynějška pozbyla platnosti a stala se tudíž obsoletními.

S evangelickou církví to bylo jinak. Ta byla i nadále spravována podle zemského principu, protože tato forma církevní správy byla od druhé poloviny 19. století přetvořena v nástroj svrchovanosti státu nad církví. Základnu pro tuto transformaci náboženského práva poskytl politický a vědecký interpret rakouského náboženského práva Max von Hussarek-Heinlein (1865–1935), předposlední ministerský předseda habsburské

⁷ Karl Schwarz, *Ging 1918 die Ehe von Thron und Altar in Brüche? Religionsrechtliche Überlegungen zum Wechsel von der Monarchie zur Republik*, in: *Österreichisches Archiv für Recht & Religion* 65 (2018), 31–44.

⁸ Friedrich Funder, *Vom Gestern ins Heute. Aus dem Kaiserreich in die Republik*, Wien: Herold, ³1971, 257.

monarchie. Ve svém návrhu odvozoval postavení zeměpána vůči církvi (včetně jeho pravomoci jmenovat členy vrchní církevní rady) z jeho postavení v rámci státu, a tím do jisté míry adaptoval strukturu vztahu státu a církve tak, aby byla vhodná i pro republiku. To byl patrně cíl i vrchní církevní rady, která na pozadí hlasitých požadavků na odluku státu a církve měla velmi vitální zájem o to, aby i nadále udržela svou státoprávní základnu danou protestantským patentem (1861). Tudíž bylo možné vzít ochotně na vědomí i to, že tento úřad přetrval i bez „céká“ odznaku v republikánském hávu jako státní úřad. Zatímco tedy v Německu se zánikem monarchie skončila správa církve na zemském principu coby typicky protestantská správní struktura, v Rakousku díky jejímu odvození ze státní suverenity přetrvala, dokonce za vděčného potlesku vrchní církevní rady i superintendentů.

Ozývaly se ovšem i opačné hlasy, které měly v programu spíše odluku a hlasitě požadovaly rozvolnění těsného vztahu státu a církve. V tomto smyslu se o slovo přihlásil Tomáš Garrigue Masaryk (1850–1937), který přišel s heslem „Odrakouštit!“.⁹ Myslel tím odstranění těsných vztahů státu a církve, jaké byly zavedeny v habsburské monarchii. Masaryk, který roku 1880 vystoupil z římskokatolické církve a konvertoval k církvi reformované, se oženil s Američankou unitářského vyznání, která byla příznivkyní antitrinitářského náboženského společenství, rozšířeného v Uhrách, Sedmíhradsku a v USA. V Americe poznal ale také filosofii odluky státu a církve a pokoušel se ji přenést do Evropy. To se mu v Československu částečně podařilo. V Rakousku tento program přijali za svůj sociální demokraté a vtělili ho do svého návrhu ústavy z roku 1920.

Když politické strany v Rakousku začaly vypracovávat své první návrhy spolkové ústavy, existovala již výmarská říšská ústava z roku 1919. Tu použili jak velkoněmci, tak také sociální demokraté, přičemž ti první směřovali k jakési „klopýtavé odluce“ státu a církve (*hinkende Trennung*, Ulrich Stutz), zatímco sociální demokraté zastávali program radikální odluky. Lze to znázornit na příkladu: Zatímco výmarská ústava výslovně proklamuje kontinuální existenci teologických fakult (čl. 149, odst. 3 výmarské ústavy), rakouští sociální demokraté další existenci teologických fakult *expressis verbis* odmítají. Podle jejich názoru nemá existovat žádné státní vzdělávání duchovních.

---

9 Arnold Suppan, 1000 Jahre Nachbarschaft „Tschechen“ und „Österreicher“ in historischer Perspektive, in: *Anzeiger der phil.-hist. Klasse der Österreichischen Akademie der Wissenschaften* 151/2 (2016), 5–323, 129; Schwarz, *Von Mathesius bis Masaryk*, 152–160.

Pro teologické fakulty nastaly tváří v tvář těmto mohutným laicizačním tendencím těžké časy.¹⁰ Po roce 1918 tak vznikaly univerzity, které se teologických fakult výslovně vzdaly, například v Hamburku, ve Frankfurtu nad Mohanem, v Brně nebo v Bratislavě, a tím zpochybnily i existenci dosavadních teologických fakult. Byl to právě tento laicismus, který zamezil tomu, aby byla Husova bohoslovecká fakulta inkorporována do Univerzity Karlovy. Masarykovu politiku odluky však nelze bez dalšího označit za nepřátelskou vůči církvím, nýbrž spíše za protipohyb vůči strukturám vztahu státu a církvi v habsburské monarchii. Skoro vzniká dojem, že pro to měl pochopení dokonce i papežský nuncius. Ten 1. prosince 1918 napsal do Říma: „Vláda ve Vídni bohužel tak dlouho zneužívala náboženství jako prostředek své politiky, že [...] celý český patriotismus, ano celý národ byl téměř nutně hnán zároveň proti Rakousku a proti náboženství.“¹¹

Sociální demokraté v Rakousku naproti tomu zastávali laicismus nepřátelský vůči církvi podle francouzského vzoru.¹² Odmítali i státem řízenou výuku náboženství, tedy státem financovanou výuku náboženství ve školách, o tu se měly starat církve mimo školu. Zrušeny měly být i státní příspěvky církvím (tzv. kongrua). S církvemi se nemělo zacházet jako s korporacemi veřejného práva jako doposud, nýbrž měly být zahrnuty do spolkového práva a vybaveny způsobilostí k soukromému právu. Měla být zrušena vojenská duchovenská péče, příslušníkům armády však měl být dopřán odpovídající volný čas k uspokojení jejich náboženských potřeb. Dále sociální demokraté požadovali úplnou dekonfesionalizaci manželského práva, tj. požadovali povinné civilní uzavření manželství a možnost zrušení manželského svazku (dnešními slovy: rozvod).

Lze si živě představit, jakého přijetí se tomuto programu radikální odluky dostalo u křesťansko-sociální strany, která byla prodlouženou politickou rukou katolické církve. První školský výnos (z 10. dubna 1919) na tento ambiciózní kulturní boj sociálních demokratů zareagoval a nařídil, že navštěvování náboženských cvičení (modlitba ve škole) má být dobrovolné a má se dít bez dozoru učitelů. Právě výuka náboženství a modlitby

¹⁰ Tamtéž, 174–187.

¹¹ Emilia Hrabovec, *Der Heilige Stuhl und die Slowakei 1918–1922 im Kontext internationaler Beziehungen*, Frankfurt: Peter Lang, 2002, 32nn. Táž, *Der tschechische Katholizismus nach dem Ersten Weltkrieg aus der Sicht des Hl. Stuhles*, *Bohemia* 45 (2004), 396–430, 405.

¹² Bruno Primetshofer – Josef Kremsmair, *Die gesetzliche Entwicklung der Beziehungen von Kirche und Staat in Österreich*, in: H. Schambeck (ed.), *Parlamentarismus und öffentliches Recht in Österreich*, Berlin: Duncker & Humblot, 1993, 397–471. Maximilian Liebmann, *Kirche und Politik in der Ersten Republik von 1918 bis 1938*, in: týž, *Kirche in Gesellschaft und Politik*, Graz: Austria Medien Service, 1999, 189–205.

ve školách byly spornými tématy doby. Zde na sebe tvrdě naráželi první koaliční partneři první republiky: klerikalismus proti antiklerikalismu.

Zástupci křesťansko-sociální strany ve svých dvou návrzích ústavy nejprve manželské právo a citlivý vztah státu a církve úplně vynechali. Spolkový kancléř prelát Ignaz Seipel (1876–1932) přišel se zásadou „o udržení všech bašt“. Tyto citlivé otázky vůbec nechtěl vtahovat do diskusí o ústavě, protože se v tomto bodě obával svobodomyšlné koalice v otázce kulturního boje mezi sociálními demokraty a velkoněmci. Proto byla prvním krokem křesťansko-sociální strany dohoda, že v politických otázkách kultury a kultu nemá zatím docházet k žádným zásadním změnám. Ty mají být přenechány budoucímu národnímu shromáždění po zavedení všeobecného volebního práva.

Evangelická církev se – jako už tak často – nacházela ve vysloveně složité situaci, neboť již od 19. století bojovala za civilní manželské právo, které by bylo v souladu s moderní dobou, tak jak to navrhovali sociální demokraté. K otázce školství neexistuje žádné programové stanovisko, známe ale diskusní příspěvky o budoucí výuce náboženství, které byly inspirované výmarskou ústavou. Podle těchto představ už neměly náboženství vyučovat církve, ale stát – ovšem podle zásad křesťanských církví.

Největší potřeba regulace se však týkala manželského práva.¹³ Toto téma zde ovšem musím přejít a chci jen poznamenat, že vývoj manželského práva v Československu byl vyřešen již 22. května 1919 přiměřeným kompromisem, totiž možností fakultativního občanského sňatku.¹⁴ Rakousko za tímto řešením pokulhávalo. V manželském právu tam vládl až do roku 1938 opravdový zmatek.

Pro profesora teologie Ignaze Seipela byl velkým osobním problémem především tlak na teologické fakulty. Hledal proto koaličního partnera, který by dokázal garantovat kontinuitu existence teologických fakult. Tohoto partnera našel ve Velkoněmecké straně, která ovšem měla jednu podmínku. Kontinuita existence se měla vztahovat i na malou Evangelickou teologickou fakultu, která tehdy byla ještě mimo svazek univerzity. Velkoněmci tedy požadovali jako předpoklad požadovaného vysokoškolského stanoviska inkorporaci Evangelické teologické fakulty do svazku Vídeňské univerzity. To se nakonec stalo roku 1922. Dne 22. července 1922 přijala Národní rada Rakouské republiky usnesení, které do § 9 univerzitního zákona z roku 1873 vkládalo odstavec 4, jenž sestával z jediné věty,

13 Karl Schwarz, Die Ehe ist „ein weltlich Ding“. Anmerkungen zum österreichischen Ehe-recht aus protestantischer Perspektive, in: týž, *Der österreichische Protestantismus im Spiegel seiner Rechtsgeschichte*, Tübingen: Mohr Siebeck, 2017, 248–268.

14 Schwarz, *Von Mathesius bis Masaryk*, 138–151.

ale byl výsledkem snah trvajících tři čtvrtě století: „Evangelická teologická fakulta, která se začleňuje do univerzity, vysílá do akademického senátu svého děkana.“¹⁵

Teď však zpět k roku 1920, kdy se rozpadla koalice mezi křesťansko-sociální stranou a sociálními demokraty, v neposlední řadě kvůli uvedeným zásadním rozdílům v náboženskopravních otázkách. Ústavní výbor, který od roku 1920 připravoval rakouskou spolkovou ústavu, se nejdřív vůbec nepokoušel zařadit do příprav kapitoly o základních právech a svobodách, protože bylo jasné, že v krátkém čase, který na přípravu měli, nelze dosáhnout konsensu. Seipel jako zpravodaj na plénu národního shromáždění prohlásil, že obě strany ustoupily od prosazování svých světónáborů do znění ústavy a že tento úkol přenechaly budoucí národní radě. Žádná ze zúčastněných stran však neváhala tento deficit vyrovnávat. S ústavou z roku 1920 bylo schváleno i přijetí ústavního zákona o všeobecných občanských právech z roku 1867 (čl. 150 ústavy). Jak ve zpětném pohledu konstatoval jeden z tvůrců této ústavy Hans Kelsen (1881–1973), bylo to naveskřz zdařilé rozhodnutí, neboť „stará ústava nebyla tak úplně nejhorším produktem politického liberalismu 19. století“.¹⁶

Takto se prosadilo hledisko právní kontinuity. Evangelická církev, která se bála odluky státu a církve jako ďábel svěcené vody, tak zůstala vězet v dosavadních strukturách vztahu státu a církve – což ovšem prospělo církevní pokladně, neboť vrchní církevní rada byla i nadále financovaná státem – nota bene do roku 1939, kdy pod heslem „dekonfesionalizace Východní marky“ byl tento nejvyšší církevní úřad odstátněn, čímž se vyhovělo dávnému přání sborů a církve, které je důrazně vyjadřovaly už roku 1918.

3. Závěr z pohledu náboženského práva

Členství Evangelické teologické fakulty ve svazku univerzity bylo prohlášeno za „nepostradatelné k zachování *universitatis litterarum*“. Tak se ve Vídni vyjádřily sekulární fakulty a zasadily se o inkorporaci malé evange-

¹⁵ Bundesgesetzblatt č. 546/1922. – Karl Schwarz, Theologie und Universität in laizistischen Zeiten. Der Untergang der Donaumonarchie und seine Auswirkungen auf die protestantisch-theologischen Ausbildungsstätten in Prag, Pressburg, Ödenburg und Wien, in: P. Švorc – H. Heppner (eds.), *Velká doba v malom priestore / Große Zeit im kleinen Raum*, Prešov: Universum, 2012, 311–327.

¹⁶ Gerald Stourzh, Hans Kelsen, die österreichische Bundesverfassung und die rechtsstaatliche Demokratie, in: *týž, Wege zur Grundrechtsdemokratie*, Wien – Köln: Böhlau, 1989, 309–334, 328.

lické fakulty.¹⁷ Ve stejné době byla založena Evangelická teologická fakulta ve Varšavě na tamní univerzitě (potvrzena 19. dubna 1922). Dne 8. února 1923 byla v Šoproni/Ödenburgu ustavena Evangelická teologická fakulta Alžbětiny univerzity Pécs/Pětikostelí. Německý parlament na radu vlivného berlínského církevního historika Adolfa von Harnacka (1851–1930) výslovně zaručil kontinuitu teologických fakult.¹⁸

Naproti tomu v Československu zůstala teologie vydělená z univerzity, jako tomu bylo ve Vídni až do roku 1922. Tuto konstrukci státní fakulty mimo univerzitu nelze rovnou nahlížet jako americké řešení, které by Masaryk přivezl do Evropy, protože ve Spojených státech mohly zakládat univerzity i církve a náboženské společnosti a zajišťovat si zde vzdělávání svých duchovních. Předpokladem ovšem bylo mít odpovídající kapitál. Na to evangelické církve ve střední Evropě měly jen stěží. A tak alespoň v Praze a Bratislavě přišly ke slovu modely, které na jednu stranu zaručovaly vzdělávání duchovního dorostu a na druhou stranu pečovaly i o vědeckou teologii.

Založení Husovy bohoslovecké fakulty bylo schváleno československým parlamentem 8. dubna 1919.¹⁹ Fakulta získala prostory v nejvyšším patře Klementina, bývalého sídla jezuitského řádu. Existence fakulty v těchto prostorách byla vnímána jako „obrovská ironie dějin“; byl to však zjevný projev snahy o distanci vůči Karolinu. Fakulta byla založena a financována státem, měla stejné postavení jako všechny ostatní fakulty československých vysokých škol, včetně promočního práva, chybělo právě jen začlenění do Karlovy univerzity.

Když se 25. listopadu 1920 konala první inaugurace děkana Husovy československé evangelické fakulty bohoslovecké, dělo se to za přítomnosti prezidenta Masaryka. To byla z jeho strany známka zvláštní úcty, kterou této vzdělávací instituci projevil – ať už kvůli jejímu prominentnímu názvu, anebo kvůli své konfesijní příslušnosti k Českobratrské církvi evangelické. Její představitelé a členové byli rozhodnými Masarykovými přívrženci, vděčně přejali jeho filosofii státu a nejednou se pohoršovali nad laicistním kurzem doby. Jak jinak si vysvětlit skutečnost, že fakulta brzy po svých čtvrtých narozeninách udělila 24. května 1923 v habsburském

---

17 Karl Schwarz, „Zur Erhaltung der universitas litterarum unentbehrlich.“ Die Evangelisch-Theologische Fakultät in der ersten Hälfte des 20. Jahrhunderts, in: K. A. Fröschl et al. (ed.), *Reflexive Innensichten aus der Universität. Disziplinengeschichten zwischen Wissenschaft, Gesellschaft und Politik (= 650 Jahre Universität Wien – Aufbruch ins neue Jahrhundert)*, Göttingen: Vienna University Press, 2015, 445–457.

18 Christoph Link, *Kirchliche Rechtsgeschichte*, München: C.H.Beck, 2017, 204.

19 Schwarz, *Von Mathesius bis Masaryk*, 174–187.

salónu Pražského hradu prezidentu Masarykovi čestný doktorát protestantské teologie a předala mu doktorské insignie.

Nevoli vzbudilo ztroskotání integračních snah v letech 1924 a 1937.²⁰ To bylo kritizováno především proto, že katolické teologické fakulty mohly na obou pražských univerzitách zůstat. Laicistní síly, které důrazně požadovaly vydělení teologie, se sice nedokázaly zcela prosadit, zabránily ale inkorporaci Husovy fakulty.

Pro vídeňskou fakultu byl však rozpad habsburské monarchie zcela zásadním zářezem, neboť jedním rázem ztratila své dosavadní postavení v jihovýchodní a střední Evropě. Pro studenty z českého a polského národa byla totiž založena nová učiliště, takže kontakt s Vídní se přerušil. Pouze studenti z řad českých Němců se Vídni drželi a odmítali se vzdělávat na Husově fakultě. Vídeňská fakulta si nakonec vybojovala svoji integraci do svazku alma mater Rudolfiná a nalezla tím následně i svoji pozici v sekulární společnosti. Tuto svoji programovou ideu vyjádřila následovně:

„Teologie je odedávna integrální součástí *universitatis litterarum*, protože klade otázky zásadní pro lidské bytí. Jako teologie má v sekulární společnosti za úkol udržovat živou otázku po Bohu, v horizontu moderny má za úkol nabádat ke zodpovědné řeči o Bohu a zároveň ji má sama formulovat na základě biblické tradice. Otázky po svobodě, důstojnosti a smyslu člověka se nesmějí ztratit. Tyto zásadní otázky lze smysluplně – byť ve vší předběžnosti – zodpovědět pouze v souhře různých disciplín. Teologie nesmí kvůli své věci zůstat stranou tohoto dialogu disciplín. Podílí se přitom na metodách ostatních věd a zároveň se snaží vnést do dialogu disciplín své proprium, totiž křesťanskou tradici. Evangelická teologie proto pracuje odedávna z hlediska univerzální vědeckosti bytostně interdisciplinárně.

Tím, že teologie uvedené otázky nejen klade, ale také spolupracuje na odpovědích, přejímá důležitou funkci pro společnost. Teologie promýšlí nárok křesťanské zvěsti i z hlediska její společenské relevance, aby tak poskytla dnešnímu člověku pomoc při orientaci v mezikulturním dialogu. To teologie činí tím, že vyjadřuje své křesťanské dědictví a stanoviska, která z něj vyplývají.

Protože evangelická teologie reflektuje víru, je možná pouze v souvislosti se sebepochopením církve. Přitom však v žádném případě není pomocnicí aktuálně existujících církví a jejich vedení v naplňování jejich cílů, nýbrž stojí naproti nim v prostoru protestantské tradice a vědecké svobody jako jejich korektiv. Fakulta vidí svůj úkol v této oblasti v tom,

---

²⁰ Kunštát, *Geschichte der Theologie*, 256.

že bude jednat s církví v kritické loajalitě, aby dokázala co nejadekvátněji předávat její původní svědectví v podmínkách naší doby. Těžištěm jsou přitom dějiny a přítomnost rakouského protestantismu a vývoj možných budoucích perspektiv. Na základě historických vazeb pěstuje fakulta kontakty i s evangelickými teologickými fakultami a církvemi jihovýchodní a střední Evropy.

[...]

V ekumenické perspektivě fakulta vyhledává po celém světě pravidelnou spolupráci a vzájemnou výměnu s ostatními teologickými fakultami. Tímto způsobem sdílí a následuje se zvláštním zřetelem záměry a cíle ekumenické teologie [...].²¹

---

²¹ Leitbild, Evangelisch-Theologische Fakultät, Universität Wien [online], [cit. 20. 11. 2019], dostupné z: <https://etf.univie.ac.at/ueber-uns/leitbild/>.

Evangelická teologie na pražské univerzitě¹

Martin Vaňáč

Protestant theology at Prague University. This article presents a discussion about the Faculty of Theology at the Czech University in Prague from the end of the First World War to the beginning of the Second World War (1917–1939). At the time the Protestant Theological Faculty was established, a request was made in Parliament to remove the Catholic Theological Faculty from the University. In the end, this was not the case, but the Protestant Theological Faculty (Hus Czechoslovak Protestant Theological Faculty) had to be established as an independent Faculty outside the University. The efforts of Hus Faculty to be incorporated into the University were unsuccessful in this period due to the negative attitude of the non-theological faculties (mainly the Faculty of Law, the Faculty of Arts and the Faculty of Science).

Keywords: history; theology; faculty of Protestant theology; theology at university; Charles University in Prague; theology and science

V příspěvku bude zaměřena pozornost na některé okolnosti, které ovlivňovaly vzájemný vztah evangelické teologické fakulty a pražské české univerzity v období do druhé světové války. V textu je pro zjednodušení řeč o „české pražské univerzitě“, aby nebylo třeba rozepisovat její proměnlivý název a zároveň aby byla odlišena od německé univerzity v Praze. Název univerzity se totiž několikrát změnil. V roce 1654 bylo tzv. unijním dekretem císaře Ferdinanda III. spojeno Karolinum a Klementinum do společné univerzity se čtyřmi fakultami, která se nazývala Univerzita Karlo-Ferdinandova (*Universitas Carolo-Ferdinanda*). Zákonem č. 24 ř. z. z 28. února 1882 došlo k jejímu rozdělení, i když zákon se termínu „rozdělení“ vyhnul a pouze konstatoval: „Od počátku zimního půlletí 1882/1883 budou v Praze dvě university, totiž ,c. k. německá universita Karlo-Ferdinandská‘ a ,c. k. česká universita Karlo-Ferdinandská.“² Od studijního roku 1882/1883 existovala na české univerzitě filozofická fakulta a právnická fakulta, od roku 1883/1884 lékařská fakulta. Pro odpor

---

1 Tento text byl podpořen programem Univerzitního výzkumného centra UK UNCE/HUM/012, č. 204052.

2 *Zákonník říšský*, 1882, částka VIII., 33. Viz Václav Vaněček, „V Praze budou ... dvě university...“, *Acta Universitatis Carolinae, Historia Universitatis Carolinae Pragensis* 22/1 (1982), 7–14.

pražského arcibiskupa Bedřicha Schwarzenberga (1809–1885) zůstala teologická fakulta součástí německé univerzity a k její aktivaci na české univerzitě došlo až od studijního roku 1891/1892 (tj. o devět let později).³ Zákon č. 135 Sb. z 19. února 1920 o poměru pražských univerzit v § 1 stanovil, že „Česká universita jest pokračovatelkou starobylého vysokého učení Karlova“. Zrušil ustanovení zákona č. 24 z roku 1882 o názvech obou univerzit a stanovil: „České universitě vrací se jméno ‚Universita Karlova‘“.⁴

1. Memorandum českých evangelíků a protesty proti rektorovi-teologovi (červen 1917)

Zápas o příslušnost teologické fakulty k české pražské univerzitě se rozpoutal a svým způsobem byl rozhodnut dříve, než vznikla evangelická teologická fakulta. Je určitým paradoxem, že v době, kdy byl představiteli českých evangelíků oficiálně předložen požadavek na zřízení evangelické teologické fakulty při české univerzitě v Praze, zaznívaly hlasy proti příslušnosti teologické fakulty k této univerzitě. Obě myšlenky nebyly nové a objevily se už v minulosti. Návrhy na zřízení evangelické teologické fakulty zaznívaly opakovaně, např. v roce 1904, kdy myšlenku podpořil poslanec Českého zemského sněmu a Říšské rady Heřman Janda (1860–1904), který předčasně zemřel.⁵ Stejně tak opakovaně zaznívaly hlasy proti teologické fakultě na univerzitě. Jeden z takových návrhů zazněl na schůzi posluchačů české pražské univerzity 22. října 1905, kdy student práv Hofman tvrdil, že studenti teologie nebyli na schůzi pozváni „dle zásady, že theologická fakulta nemá býti součástí univerzity“. Na schůzi byl přítomen rektor univerzity, kterým byl v té době profesor teologické fakulty Antonín Vřešťál (1849–1928).⁶ Ve stejném roce odmítal vědeckou

³ K jednáním o vzniku a počátku české teologické fakulty v Praze viz Miroslav Kunštát, Teologická fakulta německé univerzity (1882/1891–1945), in: Vojtěch Novotný – Martin Vaňáč – Miroslav Kunštát, *Biografický slovník katolických teologických fakult v Praze 1891–1990*, Praha: Karolinum, 2013, 217–222 a Martin Vaňáč, Teologická fakulta české univerzity v Praze (1891–1950), in: tamtéž, 14–18.

⁴ *Sbírka zákonů a nařízení státu československého*, 1920, částka XXX, 319. Jednalo se o tzv. Lex Mareš, podle předkladatele zákona, politika a zároveň profesora fyziologie na české lékařské fakultě Františka Mareše (1857–1942).

⁵ Tyto návrhy shrnul ve své inaugurační přednášce první děkan Husovy československé evangelické fakulty Gustav Adolf Skalský (1857–1926) viz Gustav Adolf Skalský, *Inaugurace prvního děkana Husovy československé evangel. Fakulty bohoslovecké v Praze prof. dr. G. Ad. Skalského, vykonaná dne 25. listopadu 1920*, Praha 1921.

⁶ Viz Schůze posluchačů c. k. české university Karlo-Ferdinandovy, *Národní listy* 45/292 (23. 10. 1905), 1.

kvalifikaci teologie a vylučoval teologickou fakultu od ostatních tří „vědeckých“ fakult Alois Rašín (1867–1923) ve svém týdeníku Slovo.⁷

Na schůzi „předních mluvčích evangelických“, která se konala 16. května 1917 na faře u sv. Klimenta v Praze, byl zvolen výbor k sepsání memoranda pro představitele českého politického života a poslance říšské rady.⁸ V polovině června 1917 bylo memorandum hotové a v 5. bodě obsahovalo požadavek: „Při české univerzitě pražské bude zřízena evangelická fakulta bohoslovecká.“⁹ Koncem června bylo memorandum posláno „klubům poslaneckým a předním korporacím politickým“. Český klub v říšské radě vzal memorandum na vědomí a předal ho k dalšímu projednání Zdeňku Václavu Tobolkovi (1874–1951) na své schůzi dne 10. července 1917.¹⁰

V podstatě ve stejné době, tj. koncem června 1917, vypukly na české univerzitě velké protesty studentů proti volbě rektora z teologické fakulty, při kterých zaznívaly také hlasy proti existenci teologické fakulty v rámci univerzity.¹¹ Původně dohodnutý čtyřletý cyklus každoročního střídání rektorů ze všech čtyř fakult narážel na odpor některých vyučujících a především studentů už v minulosti.¹² Proto se od něho upustilo při volbách

7 Viz Teologie a věda, *Čech* 30/343 (13. 12. 1905), 4.

8 Antonín Boháč, *Snahy a tužby českých evangeliků*, in: Antonín Boháč – Josef Hromádka – Josef Souček, *Snahy a tužby českých evangeliků*, Praha: Ústřední výbor pro českou evangelickou církev, [1917], 13–14.

9 Viz Memorandum českých evangeliků, in: Antonín Boháč – Josef Hromádka – Josef Souček, *Snahy a tužby českých evangeliků*, Praha: Ústřední výbor pro českou evangelickou církev, [1917], 30–32.

10 Viz Český klub, *Národní listy* 57/188 (11. 7. 1917), 2.

11 Podle § 10 zákona č. 63 ř. z. z 27. dubna 1873 o organizaci úřadů univerzitních byl rektor volen každý rok čtyřmi zástupci řádných profesorů z každé fakulty. Otto Placht – František Havelka (eds.), *Příručka školské a osvětové správy. Pro potřebu služby školských a osvětových úřadů a orgánů*, Praha: Státní nakladatelství v Praze, 1934, 1223.

12 Kritika volby rektora z řad profesorů teologické fakulty zazněla např. na schůzi Svazu československého studentstva a Spolku českých právníků Všehrd, která se konala dne 11. března 1909 v Karolinu. Téma působilo natolik bouřlivě, že nakonec vedlo k rozpuštění schůze rektorem. Student práv Josef Tvrzický, tehdejší předseda Svazu československého studentstva, kritizoval skutečnost, že v příštím akademickém roce má být podle dohody rektorem theolog. Původní výtka, která srovnávala velikost fakult a počty jejich profesorů, se v diskusi brzy stočila ke kritice theologů, označovaných za zpátečníky: „Příštím rokem má býti dle obvyklého turnu rektorem theolog a proti tomu české svobodomyšlné studentstvo se musí ozvatí, a to ne snad, že by šlo o boj protiklerikální, nýbrž už z pouhého hlediska spravedlnosti. Je nespravedливо, jestliže theologická fakulta se svými 8 řádnými profesory každý čtvrtý rok má rektora, kdežto ostatní tři fakulty, ač mají profesorů mnohem více, úřad rektorský mají dosáhnouti v stejných obdobích.“ Zároveň Tvrzický dodal další argument: „Česká univerzita příštím rokem rektora theologa míti nesmí! V roce 500. výročí rektorátu Husova není možno, aby universita byla reprezentována fakultou theologickou!“ Rektor univerzity, právník Ladislav Heyrovský (1852–1924),

rektora v letech 1909 a 1913, kdy nebyl zvolen rektor z teologické fakulty, přestože byl kandidát této fakulty na řadě.¹³ Na protest proti opomíjení teologické fakulty při volbě rektora se její zástupci odmítli zúčastnit této volby v roce 1916.¹⁴ Tento protest vedl k projednávání nového osmiletého cyklu střídání zástupců jednotlivých fakult ve funkci rektora české univerzity, podle kterého by během osmi let byl zvolen rektor z členů teologické fakulty jednou, z právnické a lékařské fakulty dvakrát a z filozofické fakulty třikrát.¹⁵ Při následující volbě byl dne 23. června 1917 po dvanácti letech zvolen rektorem opět teolog. Jednalo se o profesora pastorální teologie Gabriela Pecháčka (1855–1931), člena řádu křížovníků s červenou hvězdou.¹⁶ To vzbudilo vlnu protestů, které vyvrcholily ve čtvrtek

---

otec Jaroslava Heyrovského, na tato slova reagoval, že kdyby věděl, že se na schůzi bude probírat volba rektora-teologa, tak by jí nepovolil, protože jednání o této záležitosti studentstvu nepřísluší. Tvrzický rektorovi za bouřlivé podpory přítomných studentů podle zprávy v tisku odpověděl: „Na rektorském stolci české university není místo pro theologa, neboť on by nerepresentoval českou universitu, kde studentstvo i profesorstvo je většinou svobodomyšlné a pokrokové. S ním nebyly by možný styky, neboť vědecky i kulturně stojí theolog jinde než my. Pro zpátečníky není na české universitě...“ A v této chvíli rektor Heyrovský řečníka přerušil a schůzi rozpustil. Studenti poté ještě nějakou dobu probírali téma před Karolinem. Viz Bouřlivá univerzitní schůze, *Národní listy* 49/71 (12. 3. 1909), 2–3.

- 13 Podle zprávy v Národních listech se teologická fakulta v roce 1909 „dobrovolně“ vzdala nároku na rektora s přáním, aby její zástupce byl zvolen příští rok, což se však nestalo. Viz Dnešní volba rektora české university Karlo-Ferdinandovy v Praze, *Národní listy*, 49, č. 173, 25. 6. 1909, večerní vydání, 2. Rektorem byl nakonec zvolen klasický filolog Josef Král (1853–1917) z filozofické fakulty. Rozdíl v postoji k volbě rektora-teologa mezi českou a německou univerzitou v Praze ilustrovala zpráva z téhož dne, která informovala o blahopřáních pro nově zvoleného rektora německé univerzity Josefa Zause (1863–1944), profesora fundamentální teologie a křesťanské filozofie teologické fakulty. Viz Nového rektora německé university, *Národní listy* 49/173 (25. 6. 1909), 3.
- 14 Volba se konala 23. června 1916. Prohlášení volitelů z teologické fakulty viz K volbě rektora c. k. české university v Praze, *Čech* 41/172 (24. 6. 1916), 5. Rektorem byl zvolen profesor lékařské fakulty Vítězslav Janovský (1847–1925).
- 15 V tisku se návrh na osmiletý cyklus objevil např. ve zprávě z července 1916, kterou *Národní listy* přetiskly 3. 8. 1916, viz Rektor čes. university a bohoslov. fakulta, *Věstník katolického duchovenstva* 16/21 (1915–1916; 25. 7. 1916), 330. Jde o výsledek nezávazné porady z 12. července 1916, o které informuje záznam z jednání profesorského sboru teologické fakulty dne 14. prosince 1916, které se věnovalo opomíjení teologické fakulty při volbě rektora a rekapitulovalo dřívější jednání. Předchozí rozhodnutí nezúčastnit se volby rektora v roce 1916 vedlo k zahájení rozhovoru s představiteli ostatních fakult. Dne 12. července 1916 došlo k nezávazné poradě, které se zúčastnili dva profesori z každé fakulty, ve které bylo rozhodnuto přistoupit k osmiletému turnusu. Tento návrh předložila teologická fakulta ostatním fakultám k dalšímu projednání. Archiv Univerzity Karlovy (dále jen Archiv UK), fond KTF, k. 1, Protokoly konferencí profesorského sboru, Protokol sepsaný dne 14. prosince 1916 v konferenci profesorského sboru.
- 16 Členství v řádu novému rektorovi v očích studentů přitížilo: „Zvolený rektor je totiž kněz řádový, a jako takový prý dvojnásobně vázaný a nesvobodný.“ Viz Po životě nábožen-

28. června 1917 stávkou studentů české univerzity a schůzemi akademických spolků.¹⁷

Při této příležitosti opět silně zaznívaly hlasy, z nichž bylo zřejmé, že část studentů kritizovala nejenom volbu rektora z teologické fakulty, ale samotnou příslušnost teologické fakulty k univerzitě. Ústředí Svazu československého studentstva na své schůzi dne 28. června 1917 zformulovalo rezoluci, v níž bylo mimo jiné uvedeno:

„Poněvadž dnešní fakulta theologická nevyhovuje zásadě svobodného bádání, které jest nezadatelným heslem universit novodobých, pohlížíme na její svazek s fakultami světskými jako na přežitek historie a neuznáváme ji už dnes za součást našeho staroslavného učení vysokého. Tím spíše nemůžeme uznati člena fakulty bohoslovecké za zástupce a mluvčího celé naší university, která musí být svobodná a vědecká.“¹⁸

Vyhrocenou dobovou situaci ilustrovala reakce některých katolických tiskovin. Katolický konzervativní deník Čech dne 28. června 1917 napsal: „Jsme pro svobodu vysokého učení, ale byla by to pěkná svoboda vysokého učení českého, mají-li jeho profesori státi pod komandem a diktaturou několika set nedozrálých kandidátů vědy, o nichž není dnes jisto, zda vůbec dostudují a vědecké kvalifikace dosáhnou.“¹⁹ O den později Čech napsal: „Svaz československého studentstva zahrál si na moderní inkviziční tribunál a projev jeho je terroristickým útokem na přesvědčení druhého a svobodu univerzitní.“²⁰

Situaci kolem rektora-teologa o týden později ještě více vyhrotilo a zpolitizovalo zveřejnění informace profesora Otakara Srdínka (1875–1930)

---

ském a církevním. Proti teologickému rektorátu na pražské universitě, *Naše doba* 24/10 (1916–1917), 793. Stručný portrét Gabriela Pecháčka viz Vaňáč, *Teologická fakulta české univerzity*, 93.

17 K protestům studentů viz Protest studentstva proti rektoru theologovi, *Národní listy* 57/176 (29. 6. 1917), 4. Viz též další zprávy v *Národních listech* z předchozích dní a také J. J. Hoříčka, *Proti rektoru-theologovi: Boj čes. studentstva za svobodu vysokého učení r. 1917*. Praha: Svaz čsl. student., 1917. Stávka dne 28. června 1917 neochromila chod české univerzity. V tento den se mimo jiné uskutečnily čtyři doktorské promoce, přičemž během jedné z nich obdržel hodnost doktora filozofie Slavomil Daněk, pozdější vyučující na evangelické teologické fakultě. Archiv UK, fond Matriky UK, Matrika doktorů české Karlo-Ferdinandovy univerzity / Univerzity Karlovy IV. (1917–1921), 1528.

18 Stalo se tak na schůzi, která se konala v 10 hodin dopoledne a podle zprávy *Národních listů* byla navštívena „téměř 200“ vysokoškolskými posluchači a posluchačkami a profesorem matematiky na C. a k. české vysoké škole technické Františkem Nušlem (1867–1951). Protest studentstva proti rektoru theologovi, *Národní listy* 57/176 (29. 6. 1917), 4.

19 Theolog rektorem a studentský projev, *Čech* 42/174 (28. 6. 1917), 6.

20 K volbě rektora na české universitě, *Čech* 42/175 (29. 6. 1917), 6. K věcnějším reakcím patřily články „Nevědecká fakulta“, *Čech* 42/177 (1. 7. 1917), 9 a „Nevědecká fakulta“, *Čech* 42/184 (8. 7. 1917), 9.

z lékařské fakulty, že volba rektora byla nejenom velmi těsná, 8 hlasy z 15 přítomných, ale hlavně nebyla svobodná.²¹ Podle Srdínka byla tato volba důsledkem nátlaku ministerstva, které v loňském roce (1916) potvrdilo volbu rektora, profesora lékařské fakulty Vítězslava Janovského, až po delších průtahách a příslibu, že následujícího roku bude zvolen rektorem teolog. „Pokyn nebo nátlak ministerstva kultu a vyučování“ zmiňuje v souvislosti s volbou rektora-theologa v roce 1917 také komentář v Naší době.²² Hlavní námitku nesvobody a nevědeckosti teologie tento komentář upřesňuje s tím, že se nejedná o výtku všeobecně platnou ve vztahu k teologii, ale je „rakouskou a zvláště českou specialitou.“²³ Oproti tomu podle komentáře výtku nevědeckosti a nesvobody teologických fakult nezaznává třeba v Německu, rozhodně ne na protestantských ale zřejmě ani na katolických teologických fakultách. Pokud je tedy tato výtku vůči teologické fakultě v Praze správná, nebude problém v teologii jako takové, ale v osobách, které českou teologickou vědu představují.²⁴

Na studentské protesty proti rektorovi-teologovi reagoval také časopis českých bohoslovců *Museum*, který neopomněl zdůraznit, že předkladatelem výše uvedené rezoluce a jednatelem Svazu československého studentstva byl „žid H. Stein“.²⁵ V kontextu diskusí o setrvání teologické fakulty na univerzitě stojí za pozornost závěr tohoto článku, kde bylo uvedeno: „Nám, upřímně řečeno, nezáleží na tom, je-li pražská fakulta theologická ve svazku universitním čili nic; církev z toho nebude mít žádnou škodu, bude-li z university vyloučena, poněvadž nic nezískává jsouc v ní. Proti čemu se rozhodně opíráme, je nesmyslné žvanění o svobodě bádání, nevědeckosti theologického učení atd.“²⁶

Je dobré si uvědomit, že tehdejší výtky vůči svobodě bádání na katolické teologické fakultě se mohly docela dobře odkázat na dobový boj proti tzv. modernismu, který v katolické církvi probíhal v době pontifikátu papeže

21 Zprávu Venkova z 6. července 1917 citovaly zprávy v Národních listech. Viz Denní zprávy. Úžasnou věc, *Národní listy* 57/184 (7. 7. 1917), 4.

22 „Ale není na snadě dohad, že ministerstvo zde nejednalo jen z úřední povinnosti, nýbrž trochu aspoň též v zájmu církve? Ne čistě jen s hlediska práva universitního celku, nýbrž z části též podle přání jistých kruhů? Leckterý zjev z posledních dob – některé jsme registrovali již i zde – nasvědčuje tomu, že tento dohad není tak docela vzat ze vzduchu. V tom případě by protest studentstva proti vnějšímu vlivu úřadu jinak jistě oprávněného byl v podstatě zas protestem proti církvi.“ Viz Po životě náboženském a církevním. Proti teologickému rektorátu na pražské universitě, *Naše doba* 24/10 (1916–1917), 794.

23 Tamtéž, 793.

24 „Jest arci příznačno, že co máme z historie českého náboženství vědeckého, nepochází z pera odborných pracovníků teologické fakulty.“ Tamtéž, s. 794.

25 Dominik Pecka, Proti rektoru – theologovi, *Museum* 52 (1918), 45–48.

26 Tamtéž, s. 48

Pia X. (1903–1914).²⁷ Např. červencový článek v Národních listech citoval pasáž z motu propria papeže Pia X. z roku 1910, ve kterém se vyžadovalo, aby bylo „beze všeho ohledu“ zabráněno v přístupu k učitelským úřadům všem, kdo jsou „jakýmkoliv způsobem“ proniknutí modernismem.²⁸ Mimochodem toto motu proprio zavádělo proslulou antimodernistickou přísahu, kterou museli až do roku 1967 skládat všichni učitelé, kněží a držitelé církevních úřadů v katolické církvi.²⁹ „Toto jest ideál vysoké školy, jehož nositeli jsou příslušníci fakulty theologické;“ pokračoval článek v Národních listech, podle kterého byla fakulta theologická s ostatní univerzitou spjata „jen svazkem formálním“.³⁰ Studentstvo se svým protestem proti volbě rektora-teologa podle autora článku jen snažilo, aby došlo i k formálnímu oddělení theologické fakulty: „To, že z té fakulty rektor volen nebyl, považovalo za první krok vedoucí k cíli, ke kterému se dospěti musí.“³¹

Protesty proti zvolenému rektorovi-teologovi utichly v době prázdnin a na podzim roku 1917 se pro jistotu nový rektor ujal úřadu zcela v tichosti bez inaugurace, aby nebyla dána záminka k dalším protestům studentů.³² Zároveň se jednalo o posledního teologa v čele české univerzity v Praze. Je zřejmé, že atmosféra na české univerzitě v Praze byla naladěna proti theologické fakultě již před vznikem Československé republiky.

2. Návrh na vyloučení theologických fakult a požadavek na zřízení samostatné evangelické theologické fakulty v Praze (1918–1919)

V tomto kontextu jistě nepřekvapí, že jedním z prvních návrhů, které zazněly hned druhý den zasedání nově konstituovaného Revolučního národního shromáždění dne 15. listopadu 1918, byl návrh profesora filozofické fakulty a poslance za Československou stranu socialistickou Františka Krejčího (1858–1934), který zněl: „Theologické fakulty buďtež osamo-

²⁷ K dějinám modernismu přehledně viz Claus Arnold, *Malé dějiny katolického modernismu*, Praha: Vyšehrad, 2014.

²⁸ Theolog rektorem, *Národní listy* 57/186 (9. 7. 1917), 3.

²⁹ Jednalo se o motu proprio Sacrorum Antistitum z 1. září 1910 viz Claus Arnold, *Malé dějiny katolického modernismu*, 112–114. Český překlad viz Sv. Otec Pius PP. X., *Motu proprio „Sacrorum Antistitum“, jímž dány jsou zákony proti modernismu*, Stará Říše na Moravě: A. L. Stříž, 1911.

³⁰ Theolog rektorem, *Národní listy* 57/186 (9. 7. 1917), 3.

³¹ Tamtéž.

³² Denní zprávy. Rektor pražské university bez instalace? *Národní listy* 57/294 (26. 10. 1917), 4.

statněny a vybaveny ze svazku s ostatními fakultami jako samostatné, autonomní státní ústavy se všemi právy (jmenování doktorů) a privilegii universit.“³³

Když o necelé dva týdny později, dne 26. listopadu 1918, předložil novinář a poslanec za Českou státoprávní demokracii Jan Herben (1857–1936) návrh na zřízení bohoslovecké fakulty evangelické v Praze, vzal tento požadavek v úvahu. Jeho návrh ohledně podoby nové fakulty zněl: „Budiž zřízena jako samostatný, autonomní ústav se všemi právy a výsadami, kterých požívala dosavadní fakulta vídeňská.“³⁴

O „samostatné evangelické fakultě“ mluvila také rezoluce generálního sněmu českých evangelíků z prosince roku 1918. Na sněmu o potřebě zřízení vlastní „samostatné evangelické fakulty v Praze“ referoval dne 18. prosince 1918 Jindřich Hrozný (1885–1952), mladší bratr slavného orientalisty Bedřicha Hrozného (1879–1952).³⁵

Ještě před projednáním zákona o evangelické teologické fakultě v dubnu 1919 se v Národním shromáždění odehrály dva střety týkající se teologických fakult.³⁶ K prvnímu došlo dne 28. ledna 1919, když při projednávání zákona o zřízení druhé české univerzity v Brně požádal poslanec Československé strany lidové a pozdější olomoucký arcibiskup Antonín Cyril Stojan (1851–1923), aby byla při univerzitě zřízena jako pátá fakulta, fakulta teologická, která by vznikla z dosavadního teologického ústavu při brněnském diecézním semináři. Druhý střet o vědeckosti teologie a teologických fakult proběhl v souvislosti s projednáváním rovněž Stojanova návrhu na změnu názvu olomoucké teologické fakulty na „Cyrillo-Metodějskou fakultu“, který předložil dne 11. března 1919. Hlavními protagonisty obou sporů byli už zmíněný František Krejčí a poslanec Československé strany lidové a pozdější pražský arcibiskup František Kordač (1852–1934).

---

33 Tisk č. 13/1918–1920 z 15. listopadu 1918. *Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna* [online], [cit. 10. 11. 2019], dostupné z: http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t0013_00.htm.

34 Jan Herben už ve svém návrhu doporučil, aby byl jeho návrhem pověřen školský výbor, který by jej projednal společně s návrhem Františka Krejčího (tisk 13) o bohosloveckých fakultách. Tisk č. 89/1918–1920 z 20. listopadu 1918. *Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna* [online], [cit. 10. 11. 2019], dostupné z: http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t0089_00.htm.

35 *Ustavující generální sněm Českobratrské církve evangelické, konaný v Praze 17. a 18. prosince 1918*. Praha: Nákladem Synodního výboru českobratrské církve evang., 1919, 49–52.

36 K oběma diskusím o teologických fakultách v Národním shromáždění viz Martin Vaňáč, Teologická fakulta součástí Univerzity Karlovy, in: Petr Gallus – Petr Macek (eds.), *Teologická věda a vědecká teologie*, Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2006, 9–15.

Přičlenění teologické fakulty k brněnské univerzitě odmítl František Krejčí mimo jiné s odkazem na připravovaný návrh školského výboru na vyloučení teologické fakulty z pražské univerzity. S odvoláním na „převážnou většinu duševních pracovníků českých“ zopakoval, že teologická fakulta nepatří na moderní univerzitu, protože není „institucí, sloužící zájmům čistého vědeckého bádání, nýbrž je to učiliště budoucích kněží, tedy sluhů určité náboženské církve“. Svoji řeč zakončil v té době poměrně rozšířeným heslem, že když jsme se dovedli osvobodit od Vídně, bylo by naše osvobození nedokonalé, kdybychom se taky neosvobodili od Říma.³⁷ Na obranu teologie naopak promluvil František Kordač. Přestože se podle Ferdinanda Peroutky jednalo o „nejučenější řeč, jakou Národní shromáždění do té doby i po ní slyšelo“, Stojanův návrh byl odmítnut a brněnská univerzita byla zřízena bez teologické fakulty.³⁸

Za zmínku stojí skutečnost, že proti teologickým fakultám na univerzitě v první debatě vystoupil také botanik a poslanec za Českou státoprávní demokracii (podobně jako Jan Herben) Bohumil Němec (1873–1966), tehdy ještě z filozofické fakulty.³⁹ V závěru své řeči zmínil myšlenku, která se v diskusích kolem teologických fakult později několikrát vrátila: „Kdybychom přistoupili k tomu, že by měla snad býti na univerzitě brněnské zřízena také theologická fakulta a sice fakulta katolická, neboť o tu zde přece jde, pak právem by se toho dožadovali také naši evangelíci, aby při té univerzitě zřízena byla evangelická fakulta, aby tam byla rabínská škola a konečně i jiná vyznání, pokud jsou organisována, by se mohla domáhati, aby tam byly zřízeny pro ta vyznání takové ústavy a oddělení, kde by se vychovávalo jejich kněžstvo.“⁴⁰

---

³⁷ Tamtéž, 11.

³⁸ Tamtéž.

³⁹ V roce 1919/20 byl Bohumil Němec děkanem filozofické fakulty. Po zřízení přírodovědecké fakulty se stal prvním rektorem české univerzity z této fakulty v roce 1921/22.

⁴⁰ „Ale myslím, že ta theologická fakulta de facto nepatří dobře nyní již do svazku té university. Jest-li tam ještě je, pak jest to zbytek z dávno uplynulých dob. Řeknu to otevřeně, jsem přesvědčen, že to bude lépe pro theologickou fakultu, když nebude ve spojení s ostatními fakultami světskými, bude svobodnější a bude moci lépe sloužiti svým konkrétním účelům. Když zakládáme novou universitu, pak jest naší povinností, abychom ten starý přežitek nepřeváděli do věci nové. Vážené shromáždění, já, ačkoli jsem přihlášen, že budu hlasovati proti, budu hlasovati pro to, aby universita na Moravě byla v tom ohledu pokrokovou, že by neměla theologické fakulty. Ovšem, že při tom přejí všem vyznáním a všem, kteří dovedou věřit, svobodu do té míry, aby si těch ústavů pro výchovu kněží zřídili, kolik jich skutečně potřebují, ale ne na univerzitě. Prosím, aby ta theologická fakulta nebyla dávana, poněvadž o tom nemůže býti sporu, že jest to vědecký, badatelský a vyučovací základ docela jiný než základ všech ostatních fakult světských.“ Stenoprotokoly 22. schůze, 28. ledna 1919. *Společná*

Aktéry parlamentních debat připomínám jmenovitě proto, že zvláště v případech odpůrců teologické fakulty šlo o akademiky, kteří se později účastnili diskuse v rámci univerzity.

3. Personální problém se zřízením Husovy československé bohoslovecké fakulty (1919)

Debatami o teologii byli již poslanci unaveni, takže schválení zákona o zřízení Husovy československé bohoslovecké fakulty proběhlo dne 8. dubna 1919 poměrně hladce. Nakonec i včetně jména Husova, o které se zasadil poslanec Jan Herben.⁴¹

Domnívám se, že instituční samostatnost nakonec poněkud ulehčila vznik evangelické fakulty, které se tak mohlo vyjít o trochu víc vstříc. Kromě problémů s nalezením vhodných prostor stál totiž před komisí, pověřenou přípravnými pracemi spojenými se zřízením fakulty, problém s jejím personálním obsazením.⁴² Tento problém zmiňoval již Jindřich Hrozný na generálním sněmu českých evangelíků v prosinci 1918: „Poněvadž nebylo české evangelické fakulty, nebylo doposud ani vědecké práce theologické. Scházelo prostředí, v němž by bylo lze vědecky pracovat, nebylo tu žádných zkušeností a tradic ve vědecké práci, na něž by bylo lze navázati a nebylo tu ani prázdně i peněžních prostředků, nutných k zdárné práci vědecké. Každý jednotlivec pracoval sám, beze styku a každá generace začínala znova, poněvadž nemohla navázat na práci generace předchozí.“⁴³ Kromě toho Hrozný citoval i otázky profesora vídeňské evangelické fakulty, církevního historika Georga Loesche (1855–1932):

česko-slovenská digitální parlamentní knihovna [online], [cit. 10. 11. 2019], dostupné z: <http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/stenprot/022schuz/s022012.htm>.

41 Viz Vaňáč, Teologická fakulta součástí Univerzity Karlovy, 15–18.

42 Referentem ministerstva školství a národní osvěty pro evangelickou teologickou fakultu byl jmenován historik Kamil Krofta (1876–1945). Synodní výbor ČCE pověřil starostí o fakultu dne 23. dubna 1919 Ferdinanda Hrejsu. Dne 3. května 1919 byla jmenována při ministerstvu komise pro Husovu fakultu jako poradní výbor pro otázky souvisejícími s přípravou fakulty. Viz Ferdinand Hrejsa, Prvé desetiletí Husovy fakulty, in: *Sborník k prvnímu desetiletí Husovy fakulty 1919/20–1928/29*, Praha 1930, 6. Členové komise, zřízené výnosem ministerstva školství a národní osvěty č. 18.766 z 3. 5. 1919, byli: předseda Kamil Krofta, univerzitní prof. Rudolf Dvořák, evangelický superintendent Ferdinand Hrejsa, univerzitní profesor Bedřich Hrozný, církevní rada Bedřich Molnár, profesor Gustav Adolf Skalský a univerzitní profesor Emil Smetánka. Viz *Věstník Synodního výboru Českobratrské církve evangelické* 1/3 (říjen–prosinec 1919), 44. Složení komise viz též *Výchova a školství, Národní listy* 57/119 (21. 5. 1919), 4. Komise existovala i během prvního roku existence fakulty a podílela se spolu s profesory na rozhodování o záležitostech fakulty až do řádné volby děkana v říjnu 1920.

43 *Ustavující generální sněm Českobratrské církve evangelické*, 50.

„Máte pro českou fakultu docenty?“ „Máte bohoslovecké knihy v češtině vydány?“⁴⁴

Komise pro přípravu zřízení fakulty navrhla obsazení tří stolic, resp. kateder.⁴⁵ Prvním jmenovaným profesorem fakulty byl 28. května 1919 Gustav Adolf Skalský (1857–1926), profesor praktické teologie na evangelické teologické fakultě ve Vídni, který byl 20. října 1919 pověřen správou děkanství nové fakulty. Volba prvního českého profesora vídeňské fakulty byla celkem logickým krokem, problémem bylo pouze jeho chatrné zdraví. Druhý jmenovaným profesorem byl 25. srpna 1919 profesor církevních dějin Ferdinand Hrejsa (1867–1953), farář u Salvátora v Praze, kde našla fakulta azyl trvající až do května roku 1920. Hrejsa byl zároveň posledním superintendentem bývalé církve augsburského vyznání v Čechách (1917–1921), studoval teologii ve Vídni, Vratislavi a v Erlangen, na vídeňské evangelické teologické fakultě získal v roce 1910 doktorát z teologie.⁴⁶

Pro obor Nového zákona byl vybrán František Žilka (1871–1944), farář v Mělníku, který v devadesátých letech 19. století studoval teologii a filozofii ve Vídni (1890–1892), v Halle (1892–1894), Edinburghu (1894/1895) a Lausanne (1895/1896). Ze všech tří navrhovaných profesorů disponoval Žilka největšími jazykovými znalostmi a byl považován za muže „širokého a světového rozhledu“,⁴⁷ ale pro akademickou práci mu scházel doktorát. Zřejmě proto se o něm nejdřív uvažovalo jen jako o suplentovi. Na druhé schůzi přípravné komise dne 8. července 1919 však zástupce ministerstva Kamil Krofta sdělil, že pro jmenování Žilky profesorem není doktorátu třeba.⁴⁸ Navíc měl informace, že se pařížská evangelická teologická fakulta chystá Žilkovi udělit čestný doktorát a samotný Žilka hodlal do konce července předložit k posouzení práci, na jejímž základě by mohl být jmenován profesorem. Práci předložil a čestný doktorát z Paříže nakonec získal, stejně jako později ve třicátých letech další tři čestné doktoráty na teologických fakultách ve francouzském Montpellier (1934), ve skotském Edinburghu (1935) a v lotyšské Rize (1938).⁴⁹ Jmenován profesorem

⁴⁴ Tamtéž, 51.

⁴⁵ Viz Hrejsa, Prvé desetiletí Husovy fakulty, 6.

⁴⁶ Podle Františka M. Bartoše vedla Hrejsu k získání doktorátu mimo jiné naděje, „že se podaří vymoci povolení bohoslovecké fakulty“. Viz František M. Bartoš, Pětaosmdesátka profesora Ferdinanda Hrejsy, *Český bratr* 28/1 (1952), 10.

⁴⁷ Ferdinand Hrejsa, Profesor dr. František Žilka, *Český bratr* 8/6 (1931), 162–164.

⁴⁸ Zápis z II. schůze poradní komise pro zřízení evangelické teologické fakulty z 8. července 1919 je přílohou spisu ministerstva školství a národní osvěty č. 37543/19, viz Národní archiv, fond Ministerstvo školství, 1918–1949 (dále jen NA, fond MŠ), k. 1098.

⁴⁹ Zpráva o udělení čestného doktorátu evangelickou teologickou fakultou v Paříži Žilkovi dne 11. července 1919 viz Osobní, *Kostnické jiskry* 1/32 (7. 8. 1919), 128. Stručné zprávy o čestných doktorátech: Montpellier viz Čestný doktorát bohosloví, *Český bratr* 11/12

byl 27. října 1919, což bylo fakultě oznámeno ministerstvem 6. listopadu 1919.⁵⁰ Jednalo se o jeden z důvodů, proč fakulta nezahájila svoji činnost 1. října 1919, jak bylo původně plánováno, ale až skromnou interní slavností v sobotu 8. listopadu 1919 v 10 hodin dopoledne v přednáškovém sále, jak nazývala sakristii, v Praze u Salvátora.⁵¹ Bylo to v den 299. výročí bitvy na Bílé Hoře.

Když přílišnou skromnost zahajovací slavnosti s opominutím „evangelické veřejnosti“ v Kostnických jiskrách kritizoval Antonín Boháč, odpověděl jménem fakulty Gustav Adolf Skalský v tom smyslu, že slavnostní zahájení akademického rázu bude spojeno až s inaugurací děkana, kterého bude možné zvolit až poté, co bude mít fakulta pět profesorů.⁵²

To se podařilo během následujícího roku, tj. v roce 1920.⁵³ Mimořádný profesorem systematické teologie byl jmenován Josef Hromádka 18. dubna 1920, krátce poté, co v únoru získal na filozofické fakultě doktorát.⁵⁴ Mimořádným profesorem Starého zákona byl v srpnu 1920 jmenován farář z Libštátu, Slavomil Daněk, na kterého synodní výbor upozorňoval fakultu ještě před jejím otevřením.⁵⁵ Daněk získal doktorát na filozofické fakultě už v červnu 1917.⁵⁶ V prvním roce existence fakulty byla výuka

---

(1934), 268; Edinburgh viz Čestným doktorem bohosloví, *Český bratr* 12/4 (1935), 97; Riga viz Čestný doktorát, *Český bratr* 15/4 (1938), 97.

50 Spolu s oznámením o jmenování Františka Žilky profesorem Nového zákona vrátilo ministerstvo předloženou práci. Viz informace o došlých přípisech v protokolu z I. zasedání prof. sboru Husovy československé evangelické fakulty bohoslovecké v Praze z 21. listopadu 1919. Viz Spisovna ETF, Zápisy schůzí prof. sboru 1919–1939, k. 45.

51 Zpráva v Kostnických jiskrách z konce října informovala, že přednášky budou zahájeny až po 1. listopadu: „Příčinu, proč se tak dosud nestalo, dlužno hledati jednak v překážkách, na něž umístění fakulty naráželo, jednak v tom, že jmenování třetího profesora fakulty dosud nebylo uveřejněno, což se však stane v nejbližších dnech. Hned na to bude s přednáškami započato. Určitý den jejich zahájení bude ještě oznámen.“ Viz Z Husovy evang. bohosl. fakulty, *Kostnické jiskry* 1/44 (30. 10. 1919), 175. Ke studiu bylo zapsáno 31 posluchačů, z toho 14 řádných a 17 mimořádných. Viz Hrejsa, Prvé desetiletí Husovy fakulty, 7.

52 Viz Antonín Boháč, Několik slov Husově evang. fakultě bohoslovecké, *Kostnické jiskry* 1/46 (13. 11. 1919), 183. Odpověď Gustava A. Skalského viz Husova evang. fakulta bohoslovecké, *Kostnické jiskry* 1/48 (27. 11. 1919), 191.

53 K prvnímu roku existence fakulty viz Hrejsa, Prvé desetiletí Husovy fakulty, 7.

54 Josef Hromádka předložil disertaci „Ústřední problémy dnešní filosofie náboženství“, promován byl 12. února 1920. Viz Archiv UK, fond Matriky UK, Matrika doktorů české Karlo-Ferdinandovy univerzity / Univerzity Karlovy IV. (1917–1921), 1714.

55 Synodní výbor Českobratrské církve evangelické žádal přípisem z 5. listopadu 1919, aby při obsazování katedry Starého zákona byl brán zřetel na Slavomila Daňka. Viz informace o došlých přípisech v protokolu z I. zasedání prof. sboru Husovy československé evangelické fakulty bohoslovecké v Praze z 21. listopadu 1919. Viz Spisovna ETF, Zápisy schůzí prof. sboru 1919–1939, k. 45.

56 Slavomil Daněk předložil disertaci „Posvátné stromy ve Starém zákoně“, promován byl 28. června 1917, tj. v den stávky studentů proti rektorovi-teologovi. Viz Archiv UK, fond

Starého zákona řešena přednáškami profesora klínopisného studia a dějin starého Orientu na filozofické fakultě Bedřicha Hrozného, na jehož výuku studenti docházeli na univerzitu.

V květnu 1920 se fakulta přestěhovala do uvolněných místností arcibiskupského semináře v Klementinu. Děkan fakulty byl zvolen 1. října 1920 a k slavnostní inauguraci došlo 25. listopadu 1920 za účasti prezidenta republiky Tomáše G. Masaryka a ministra školství a národní osvěty Josefa Šusty.⁵⁷ Tím se završil proces ustavení nové samostatné fakulty se všemi náležitostmi. Ponechme stranou, že bylo potřeba vypracovat různé předpisy (např. promoční řády) a že fakultě ještě dlouho chyběly odznaky akademických hodností.⁵⁸

4. Pokusy o přivtělení Husovy československé bohoslovecké fakulty k Univerzitě Karlově před druhou světovou válkou

Složitým a zdlouhavým jednáním v akademickém senátu Karlovy univerzity o možném přivtělení Husovy fakulty jsem se věnoval již v minulosti.⁵⁹ V následujícím textu budou jen ve stručnosti připomenuty některé skutečnosti a budou doplněny o poznatky ze studia archivního materiálu ministerstva školství a národní osvěty.

První fáze diskusí a opakovaných vyjádření jednotlivých fakult, která se ještě Husovy fakulty netýkala, byla zakončena usnesením ze dne 8. dubna 1921, ve kterém se akademický senát Karlovy univerzity vyslovil pro odstavbu teologických fakult (v poměru hlasů 11:4).⁶⁰ Pravděpodobně v reakci na toto rozhodnutí a především před chystaným projednáváním

---

Matriky UK, Matrika doktorů české Karlo-Ferdinandovy univerzity / Univerzity Karlovy IV. (1917–1921), 1528.

57 Zpráva o inauguraci prvního děkana s jeho projevem vyšla tiskem viz Skalský, *Inaugurace prvního děkana*.

58 Teprve v akademickém roce 1926/27 schválilo ministerstvo školství a národní osvěty žádost profesorského sboru o pořízení talárů a baretů pro děkana a proděkana Husovy fakulty. Viz spis č. 4678/1927, NA, fond MŠ, k. 1098. Žádost o pořízení akademického řetězu pro děkana a proděkana fakulty z 10. prosince 1931 byla ministerstvem odložena „na dobu pozdější“ viz spis č. 179.852/1931, NA, fond MŠ, k. 1098. O insigniích jednala fakulta s ministerstvem např. v letech 1935–1936 viz Ústřední archiv ČCE, fond Husova československá evangelická bohoslovecká fakulta 1919–1944 (1981), Spisy, složka Insignie pro Husovu fakultu 1935–1936.

59 Martin Vaňáč, Husova československá evangelická fakulta bohoslovecká a Univerzita Karlova do roku 1939. *Teologická reflexe* 7/2 (2001), 132–154. Vaňáč, Teologická fakulta součástí Univerzity, 7–34.

60 Jednání jednotlivých fakult a akademického senátu univerzity inicioval výše zmíněný návrh Františka Krejčího z listopadu 1918 na vyloučení teologické fakulty z univerzity

otázky teologických fakult v Národním shromáždění vypracoval profesorský sbor Husovy fakulty hned v dubnu 1921 memorandum, které zaslal akademickému senátu Karlovy univerzity (dne 28. dubna 1921).⁶¹ O týden později zaslal profesorský sbor své vyjádření k záležitosti přiřčení fakulty k univerzitě také kulturnímu výboru Národního shromáždění (6. května 1921).⁶² Podle vyjádření určeného kulturnímu výboru se téma „poměr universit k fakultám bohosloveckým“ sice týkalo v první řadě katolických fakult, ale nepřímo se dotýkalo i Husovy fakulty. Úsilí o oddělení teologických fakult od univerzitního života považoval profesorský sbor Husovy fakulty „v zájmu vědy za velice povážlivý zjev“: „Jsme přesvědčeni, že právě v jejím zajmu je, aby fakulty bohoslovecké a především evangelické byly co možná v nejtěsnějším spojení s universitou.“⁶³ V textu bylo dále uvedeno, že má-li být univerzita „pěstitelkou souboru duchovních věd“, nemůže opominout studium náboženského života. Zvláště když na filozofické fakultě schází katedry dějin nebo filozofie náboženství, je teologická fakulta nutností.⁶⁴ Text s odkazem na organizační statut fakulty zdůraznil, že hlavním úkolem Husovy fakulty je pěstovat vědu a všichni profesori „jsou zcela volni ve svém přesvědčení a nejsou nikým a nijak obmezováni ani zavazováni odchylovati se od vědeckého postupu“.⁶⁵ Je sice pravdou, připouštěl text, že na katolické teologické fakultě je povolávání profesorů závislé na církevním vlivu a „volnost vědeckého přesvědčení“ je částečně omezena, přesto je v zájmu univerzity, samotné katolické teologické fakulty i státu, aby zůstala ve svazku univerzity. Jednak v mnohém úspěšně pracuje na poli vědy, jednak jí těsnější spojení s univerzitním životem pomůže k odpoutání od vlivů mimovědeckých, církevních.⁶⁶ S ohledem na výše zmíněné spory ohledně volby rektorů z teologických fakult je zají-

---

a žádost kulturního výboru Národního shromáždění o dobrozdání k této otázce z listopadu 1919. Viz Vaňáč, Teologická fakulta součástí Univerzity, 19–21.

61 Podle zápisu z porady prof. sboru Husovy fakulty z 30. června 1921 zaslala fakulta memorandum prof. sboru v záležitosti přiřčení fakulty k univerzitě akademickému senátu dne 28. dubna 1921, č. 221. Viz Spisovna ETF, Zápisy schůzí prof. sboru 1919–1939, k. 45.

62 Podle zápisu z porady prof. sboru Husovy fakulty z 30. června 1921 byl přípis v záležitosti přiřčení fakulty k univerzitě odeslán kulturnímu výboru Národního shromáždění dne 6. května 1921 (č. 239). Dne 17. května 1921 zaslala fakulta otisk memoranda o přiřčení fakulty k univerzitě senátorovi za Republikánskou stranu zemědělského a malorolnického lidu (agrárníky) a evangelickému faráři v Jasenné Otmaru Hrejsovi (1866–1946). Viz Spisovna ETF, Zápisy schůzí prof. sboru 1919–1939, k. 45. Text adresovaný kulturnímu výboru je součástí spisu ministerstva školství a národní osvěty č. 45765/23. Viz NA, fond MŠ, k. 1099.

63 Text adresovaný kulturnímu výboru z 6. května 1921, 2.

64 Tamtéž.

65 Tamtéž, 3.

66 Tamtéž, 3–4.

ává zmínka o nesrovnalostech, které by mohly vzniknout při existenci dvou teologických fakult a které se týkaly jejich zastoupení v akademickém senátu a při volbě rektora: „Poněvadž pak počet posluchačů a profesorů fakult bohosloveckých je poměrně daleko skrovnější než na fakultách ostatních, jest naprostá rovnost práv bohosloveckých fakult s ostatními fakultami v těchto směrech vlastně zřejmou nespravedlností.“⁶⁷

Akademický senát univerzity se memorandem Husovy fakulty zabýval na svém zasedání dne 13. května 1921.⁶⁸ S ohledem na neustálý odklad odluhy teologických fakult se rektor František Mareš (1857–1942) z lékařské fakulty vyslovil pro možné přičlenění Husovy fakulty k univerzitě s tím, že později by mohla vzniknout jedna teologická fakulta o dvou odděleních, katolickém a evangelickém. Také děkan právnické fakulty Jan Kapras (1880–1947) se vyslovil pro dočasné připojení Husovy fakulty, tj. do doby provedení odluhy teologických fakult od univerzity, což podpořili děkan katolické teologické fakulty Alois Soldát (1862–1952) a proděkan právnické fakulty Václav Hora (1873–1959). Naopak proti připojení Husovy fakulty k univerzitě se vyslovil profesor geologie a paleontologie Filip Počta (1859–1924) z přírodovědecké fakulty, děkan přírodovědecké fakulty a profesor matematiky Karel Petr (1868–1950) a proděkan filozofické fakulty, historik Václav Novotný (1869–1932). Po krátké diskusi byla přijata dvě usnesení: Jednak, že Akademický senát trvá na předchozím rozhodnutí o odluce teologické fakulty od univerzity (8:4). A za druhé, že do provedení této odluhy nemá námitek proti přičlenění Husovy fakulty (11:2).⁶⁹

To povzbudilo Husovu fakultu, aby se obrátila na ministerstvo školství a národní osvěty v Praze. Ve fakultních zápisech zmiňovanou první žádost, kterou ministerstvu v polovině června 1921 osobně doručili prof. Hrejsa s prof. Žilkou, jsem v archivních fondech ministerstva nenašel.⁷⁰ Obsahují až žádost Husovy fakulty z 25. listopadu 1921 (č. 239), ve které profesorský sbor s odkazem na kladné stanovisko akademického senátu žádá o vypra-

⁶⁷ Text navrhoval větší zastoupení fakult s větším množstvím profesorů v akademickém senátu a opuštění vázanosti na pořadí fakult v případě volby rektora. Tamtéž, 4.

⁶⁸ O jednání akademického dne 13. května 1921 na základě protokolu z jednání viz Vaňáč, Teologická fakulta součástí Univerzity, 22.

⁶⁹ Toto rozhodnutí akademického senátu sdělil rektorát univerzity Husově fakultě přípisem č. 1947/21 z 19. května 1921, který došel na fakultu 25. května 1921 (pres. č. 221). Viz zápis z porady prof. sboru Husovy fakulty z 30. června 1921. Spisovna ETF, Zápisy schůzí prof. sboru 1919–1939, k. 45.

⁷⁰ Podle zápisu z porady prof. sboru Husovy fakulty z 30. června 1921 se fakulta obrátila na ministerstvo v záležitosti přičlenění fakulty k univerzitě přípisem č. 295/21 z 14. června 1921, který podle poznámky osobně předložili prof. dr. Hrejsa a prof. dr. Žilka. Spisovna ETF, Zápisy schůzí prof. sboru 1919–1939, k. 45.

cování návrhu připojení fakulty k univerzitě.⁷¹ Úředník ministerstva sice ke spisu poznamenal, že by bylo vhodné si od akademického senátu vyžádat podrobnější zprávu, ale rok a půl ministerstvo zřejmě nic nepodniklo.⁷²

Zde je namístě připomenout, že v důsledku politické krize došlo během roku 1921 k politickým změnám, které výrazně ovlivnily celou diskusi jak o odluce teologických fakult od univerzity, tak celkově církví od státu.⁷³ Zástupce Československé strany lidové Jan Šrámek se totiž stal součástí tzv. Pětky, tedy neformálního uskupení složeného z šéfů politických stran, kteří do začátku roku 1926 určovali chod vlády.⁷⁴ Lidovci se zároveň od září 1921 stali součástí tzv. všennárodní koalice a vládní stranou. Tudíž v rámci politické stability nebylo záhodno otevírat toto téma, které lidovci zásadně odmítali. Svoji roli hrály rovněž rozvíjející se diplomatické vztahy s Vatikánem a jejich důležitost při úpravě církevních poměrů v republice.⁷⁵

Teprve žádost Husovy fakulty o podporu jejich memoranda, zaslána Kanceláři prezidenta republiky v lednu 1923, která dorazila na ministerstvo v únoru 1923, zřejmě rozhýbala stojaté vody.⁷⁶ Ministerstvo se téměř okamžitě, dne 23. února 1923, obrátilo na akademický senát univerzity

---

71 Viz spis ministerstva školství a národní osvěty č. 116.779/21. NA, fond MŠ, k. 1098. Tuto žádost podle poznámky v zápisu porady prof. sboru Husovy fakulty z 2. prosince 1921 doručili profesori Hrejsa a Žilka osobně ministroví. Viz Spisovna ETĚ, Zápisy schůzí prof. sboru 1919–1939, k. 45.

72 Na rukou psané žádosti Husovy fakulty z 25. listopadu 1921 je razítko ministerstva školství a národní osvěty z 28. listopadu 1921 a přiděleným čj. 116.779. Připsaná poznámka o postoupení IV. oddělení k vyřízení je datována až 16. listopadu 1922. Žádost akademickému senátu k předložení stanoviska byla ministerstvem odeslána až 23. února 1924. Viz spis ministerstva školství a národní osvěty č. 116.779/21. NA, fond MŠ, k. 1098. V archivním fondu ministerstva školství a národní osvěty se nachází i další memorandum Husovy fakulty z 19. prosince 1922, č. 865, které je až na minimální úpravy totožné s již zmíněným textem odeslaným kulturnímu výboru Národního shromáždění dne 6. května 1921 (č. 239). Viz spis č. 36.862/1924. NA, fond MŠ, k. 1098.

73 K jednáním o odluce církví od státu viz Miloslav Pospíchal, *Pokus o odluku církve od státu po vzniku ČSR*, in: *Acta universitatis Palackianae Olomucensis. Facultas philosophica. Historica 20 (= Sborník prací historických)*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1979, 69–88.

74 Ke vzniku tzv. Pětky viz Antonín Klimek, *Velké dějiny země Koruny české, sv. 13, 1918–1929*, Praha: Paseka, 2000, 227–234.

75 K problematice odluky ve světle československo-vatikánských vztahů viz Michal Pehr – Jaroslav Šebek, *Československo a Svatý stolec: od nepřátelství ke spolupráci (1918–1928). I. Úvodní studie*, Praha: Masarykův ústav a Archiv Akademie věd ČR, 2012, 46–63.

76 Opis žádosti Husovy fakulty prezidentovi z 15. ledna 1923, č. 36 a žádost Kanceláře prezidenta republiky ze 14. února 1923, č. D 329/23, v němž se ministerstvo žádá o sdělení stanoviska „a co hodlá zařadit“ viz spis ministerstva č. 36.862/1924. NA, fond MŠ, k. 1098. Ve své starší práci jsem vycházel pouze z archivního materiálu akademického senátu UK, kde bylo uvedeno, že Husova fakulta žádala o připojení k univerzitě až v roce 1923. Teprve na základě archivního materiálu ministerstva školství a z jednání prof. sboru Husovy

s žádostí o vyjádření k připojení Husovy fakulty a v opakovaných intervalech urgovalo vyřízení této žádosti.⁷⁷ Další rok trvalo, než se vyslovilo všech pět fakult, přičemž tři byly proti přijetí Husovy fakulty (právnícká fakulta, filozofická fakulta a přírodovědecká fakulta) a dvě pro (teologická fakulta, lékařská fakulta).⁷⁸ Na zasedání akademického senátu 14. března 1924 bylo přijato stanovisko „zásadně proti“, přičemž bylo zrušeno předchozí vstřícné rozhodnutí z 13. května 1921 s odůvodněním, že bylo přijato bez vyjádření jednotlivých fakult.⁷⁹

Jen pro úplnost dodávám, že v roce 1937 se uskutečnil ještě jeden pokus, který vedl ke stejnému výsledku. Profesori Husovy fakulty vypracovali v únoru 1937 nové memorandum, ve kterém důvody pro přivtělení fakulty shrnuli do pěti okruhů: *důvody formální; důvody kulturní a vědecké; důvody vnitrostátní, které se týkali rovnoprávnosti církví; důvody mezinárodní a důvody historické.*⁸⁰ Složka byla na ministerstvu označena jako „velmi nutné!“ a příslušný úředník k ní připsal poměrně optimistickou poznámku: „Státně politické poměry se podstatně změnily a doba pro přivtělení Husovy fakulty zdá se býti vhodnou.“⁸¹

Návrh opět ztroskotal na postoji fakult české univerzity. Z pěti fakult se tři vyjádřily proti (právnícká fakulta, filozofická fakulta a přírodovědecká fakulta), jedna byl pro (teologická fakulta) a lékařská fakulta se usnesla, že se nevyslovuje zásadně proti.⁸² Na zasedání akademického senátu 18. června 1937 se v konečném a tajném hlasování usnesl setrvat na předchozím odmítavém vyjádření ze 13. března 1924.⁸³

---

fakulty je zřejmé, že se jednalo o požadavek už z roku 1921. Vaňáč, Teologická fakulta součástí Univerzity, 23.

77 Viz hned několik spisů v rámci fondu ministerstva. NA, fond MŠ, k. 1098.

78 Stanoviska jednotlivých fakult jsou stručně shrnuta viz Vaňáč, Teologická fakulta součástí Univerzity, 23.

79 Tamtéž, 24. Zpráva akademického senátu ze 14. března 1924, č. 1678-sen/23–24 viz spis ministerstva č. 36.862/1924. NA, fond MŠ, k. 1098.

80 Viz příloha spisu ministerstva č. 19.232/1937. NA, fond MŠ, k. 1098.

81 Tamtéž.

82 Stanoviska jednotlivých fakult viz Vaňáč, Teologická fakulta součástí Univerzity, 24–25.

83 Konečný výsledek hlasování byl 13:3, 1 se zdržel (tj. odevzdal prázdný lístek). Postoj akademického senátu zněl: „Akademický senát se usnází setrvati na svém rozhodnutí, které učinil v zasedání 13. března 1924, a vyslovuje se opětovně proti včlenění Husovy čl. Bohoslovecké fakulty k universitě Karlově.“ Podle protokolu z jednání viz Vaňáč, Teologická fakulta součástí Univerzity, 26. Zpráva rektorátu univerzity ministerstvu z 3. července 1937 viz spis ministerstva č. 104.774/1937. NA, fond MŠ, k. 1098. Profesorský sbor Husovy fakulty se na základě návrhu prof. Františka Bednáře (1884–1963) usnesl na svém zasedání dne 10. listopadu 1937 vyslovit poděkování za účast v akci o inkorporaci fakulty do svazku univerzity prorektoru prof. Karlu Weignerovi (1874–1937) z lékařské fakulty, proděkanovi právnícké fakulty prof. Václavu Horovi (ten podpořil Husovu fakultu

Kromě uvedených pokusů o přivtělení k univerzitě vyjadřovala Husova fakulta svoji sounáležitost opakovanými žádostmi o přidělení místnosti v plánované novostavbě univerzitních budov.⁸⁴ Mnohem víc však Husovu fakultu zaměstnávala otázka soužití se studenty z Církve československé, kteří od poloviny dvacátých let tvořili polovinu a později ještě větší procento všech studentů fakulty. Ostatně nová Církev československá velmi záhy usilovala o založení vlastní teologické fakulty, přičemž tato snaha byla státními úřady odmítána mimo jiné s ohledem na nedostatek akademicky kvalifikovaných vyučujících.⁸⁵ Koncem dvacátých let se pozornost soustředila na úsilí o založení Vysoké školy teologické, která měla vzniknout rozšířením stávající Husovy fakulty. Jak upřesnilo společné memorandum synodního výboru Českobratrské církve evangelické, ústřední rady Církve československé a Husovy fakulty ze 7. února 1930, měla mít tato vysoká škola od počátku dvě fakulty: Husovu evangelickou fakultu bohosloveckou a Bohosloveckou fakultu československé církve.⁸⁶ Memorandum zároveň připustilo možnost, že by si v budoucnu i jiné nekatolické církve v Československu mohly pro potřeby svých studentů zřídit svoje fakulty na této škole. Ale ani tento ambiciózní plán nebyl uskutečněn a situace na Husově fakultě se řešila existencí dvou sekcí, jejichž existenci v podstatě celou dobu doprovázely diskuse o nedostatečném obsazení zástupců Církve československé. To je nepochybně zajímavé téma, ale s ohledem na vymezený prostor bude třeba se mu věnovat zase při jiné příležitosti.

5. Závěr

V závěru si dovoluji dvě poznámky. První poněkud ironickou. Při studiu dějin teologických fakult si vždy uvědomím, jak komunistický režim v roce 1950 v podstatě „vyřešil“ desetiletí trvající diskuse o teologických fakultách. Vyloučením (katolické) teologické fakulty z univerzity v podstatě realizoval v minulosti opakované požadavky zástupců univerzity i některých politiků. Zároveň tím zrovnoprávnil teologické fakulty různých vyznání. Rozdělením evangelické teologické fakulty na dvě fakulty, tj. Husovu československou bohosloveckou fakultu pro potřeby studentů Církve

---

už v roce 1921) a prof. Bedřichu Hroznému (1879–1952) z filozofické fakulty. Viz Spisovna ETE, Zápisy schůzí prof. sboru 1919–1939, k. 45.

84 V zápisech ze zasedání profesorského sboru se objevují od roku 1923. K realizaci novostaveb v původním rozsahu však nedošlo. Viz Spisovna ETE, Zápisy schůzí prof. sboru 1919–1939, k. 45.

85 Církev československá řešila podobný problém jako předtím Církev českobratrská evangelická. Viz k tomu řada spisů. NA, fond MŠ, k. 1098 a k. 1099.

86 Memorandum je součástí spisu ministerstva č. 51.554/1937. NA, fond MŠ, k. 1099.

československé a Komenského evangelickou bohosloveckou fakultu pro studenty ostatních protestantských církví v Československu, rovněž „vyřešil“ diskuse o studentech a vyučujících na Husově fakultě.

Druhá poznámka se týká situace teologických fakult po jejich inkorporaci do Univerzity Karlovy v roce 1990. Z prvorepublikových debat vnímám silnou touhu zástupců teologických fakult nebýt uzavřenými církevními učilišti, ale naopak fakultami otevřenými ostatnímu akademickému světu i široké veřejnosti, ochotnými účastnit se odborné vědecké práce a podle možností i mezioborové spolupráce s neteologickými fakultami. Zároveň vnímám silné vědomí, že pro „posílení teologického živlu“ na univerzitě – jak se vyjadřovali v tehdejších diskusích – je potřeba postupovat společně. Důležitost úzké spolupráce vnímali tehdejší teologové navzdory tomu, že v jejich době oficiální ekumenický dialog mezi protestantskými církvemi a katolickou církví ještě neexistoval. Kéž by to bylo povzbuzení pro další činnost teologických fakult na Univerzitě Karlově a pro Evangelickou teologickou fakultu, jejíž prostředí bylo s ohledem na přítomnost studentů a později i učitelů z více církví vždy ekumenicky otevřené.

K nejstarším pokusům vyjádřit program evangelické teologické fakulty v Praze¹

Ota Halama

On the oldest attempts to express the program of the Protestant Theological Faculty in Prague. The study tries to define the first attempts to express the program of the Protestant Theological Faculty in Prague in the form of widely cited sources. The basic sources of this work here are mainly reports from the proceedings of the Czechoslovak Parliament in the years 1918–1919, the official Church periodical press and also the texts of prof. Ferdinand Hrejsa (1867–1953) from the same period.

Keywords: 1918–1919; Hus Czechoslovak Protestant Theological Faculty in Prague; theological education; Ferdinand Hrejsa

Husova československá evangelická fakulta bohoslovecká v Praze vznikla neuvěřitelně rychle. Pomineme-li její dosud jen spoře známé pradějiny do roku 1918,² pak hned na ustavujícím generálním sněmu českých evangelíků, konaném v půli prosince 1918 zazněl referát dr. Jindřicha Hrozného o vysoké škole bohoslovecké, který dle soudobého církevního tisku „zdůrazňoval potřebu a uskutečnitelnost této životní otázky našeho duchovenského dorostu.“³ Stejný církevní zdroj v téže souvislosti pak konstatoval i to, že „školský odbor Národního shromáždění, bez našeho působení, se usnesl návrh na zřízení evangelického bohosloveckého učiliště k projednání připustit, a že návrh ten pravděpodobně bude přijat.“⁴

Je zajímavé, že církevní tisk v tomto případě pominul hned několik důležitých skutečností, jako například tu, že již 26. listopadu 1918 předložil poslanec revolučního Národního shromáždění, evangelík Jan Herben⁵

1 Tato studie je výsledkem tvůrčí činnosti vykonané na Evangelické teologické fakultě Univerzity Karlovy v rámci programu Progres Q01 – Teologie jako způsob interpretace historie, tradic a současné společnosti.

2 Zde uvedme starší, valně časopisecké a jubilejní historické náčrty z pera církevních historiků Husovy a Komenského fakulty, především Ferdinanda Hrejsy a Rudolfa Řičana, korunované nakonec dodnes vlivnou Řičanovou knižní prací *50 let Komenského evangelické bohoslovecké fakulty v Praze*, Praha 1969, 11–13.

3 Srov. Z generálního synodu českých evangelíků, *Kalich* 6/2 (1919), 5, 196.

4 Tamtéž.

5 Jan Herben (1857–1936), spisovatel, novinář a redaktor (Národní listy, Čas, Nebojsa, Lidové noviny). Politicky se angažoval po boku T. G. Masaryka při založení realistické

spolu se čtyřiaadvaceti signatáři tehdejšímu parlamentu návrh na „zřízení evangelické bohoslovecké fakulty v Praze pro evangelíky v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a na Slovensku“.⁶ Druhým, církevním tiskem opět nezmíněným, přesto důležitým faktem může být pak to, že to byl totiž právě generální sněm, který v prosinci 1918 prostřednictvím memoranda sestaveného Ferdinandem Hrejsou požadoval – a tu jsme poprvé u vyjadřování otázek spojených s programem teologického vzdělávání – aby založení fakulty vycházelo z prostého faktu, že „zříditi československou evangelickou fakultu bohosloveckou jest nezbytně potřebné k vývoji české evangelické církve bratrské, na němž má zájem celý československý národ, zvláště se zřetelem ke své náboženské minulosti a snad i budoucnosti. Neboť československý národ jest hluboce nábožensky založen, o čemž svědčí též velký zájem o otázky náboženské, projevený i v debatách Národního shromáždění.“⁷ V tomto duchu vydavatelé memoranda následně rovněž tvrdili že „náboženství, ač se prýští z potřeby citu a vůle, potřebuje přece vědecké opory, aby nebylo mateno pověrami. Teologie může být uznána za vrchol věd duchovných, je-li pěstována svobodně a metodou vědeckou. Nemůže být odstraněna a nahrazena vědami přírodními, ježto její cíl a důvod jest zcela jiného řádu, než jsou přírodní věci a děje.“ Připoujím, že „československá fakulta bohoslovecká mohla by pěstovati teologii svobodně, v duchu českého národa, jak se projevil v jeho náboženských dějinách,“ takže českým bohoslovcům je třeba, „aby měli vlastní pramen vzdělání ku posilnění českého náboženského života a k jeho připojení k náboženské minulosti českého národa, a aby zůstávali ve styku s českou filosofií a s českým kulturním životem.“ Vlastním závěrem celého textu pak pochopitelně je „zřízení české evangelické fakulty bohoslovecké v Praze odůvodněno předně důvodem historickým, zřetelem k českému náboženskému životu v minulosti, dále důvodem snah o samostatný, svobodný,

---

České strany lidové, později se spojil s Českou stranou pokrokovou. Po převratu se stal poslancem Revolučního národního shromáždění za Českou státoprávní demokracii a Československou národní demokracii. Již roku 1899 konvertoval k evangelické církvi.

6 Srov. Zasedání Národního shromáždění československého r. 1918. Tisk č. 89: Návrh Dra Jana Herbena a společníků na zřízení evangelické bohoslovecké fakulty v Praze pro evangelíky v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a na Slovensku, in: *Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna* [online], [cit. 11. 4. 2020], dostupné z: <http://psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t008900.htm>.

7 Plný text memoranda generálního sněmu je k dispozici in: Zasedání Národního shromáždění československého r. 1919. Tisk č. 662: Zpráva školského výboru o návrhu dra. Jana Herbena a společníků, aby byla zřízena evangelická bohoslovecká fakulta v Praze pro evangelíky v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a na Slovensku in: *Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna* [online], [cit. 11. 4. 2020], dostupné z: http://psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t0662_00.htm.

svérázný náboženský život český. A konečně jsou tu i důvody politické: „občané evangelického vyznání v československé republice potřebují vzdělaných evangelických bohoslovců a kazatelů a vyhověním této potřebě republika může si je duševně zavázati.“ Proto také „Evangelická fakulta bohoslovecká má být zřízena jako vysoká škola, jejímž hlavním úkolem jest pěstovati vědu.“

Lze jistě tušit, ale hůře již dokázat, že bez patřičného evangelického lobbingu v české kulturní a politické společnosti v letech 1917–1919 by podobná slova asi jen stěží padla tak brzy na úrodnou půdu. Ale v nových poměrech takto již 19. března 1919 byla v parlamentu přečtena kladně znějící zpráva školského výboru o Herbenově návrhu z listopadu loňského roku, jejíž text byl zde úzce vztažen k zde v plné šíři zmíněnému memorandu generálního sněmu České evangelické církve bratrské (pozdější přejmenované ČCE) z prosince 1918. Podle školského výboru tak „generální sněm českých evangelíků, shromážděný 17. prosince 1918 v Praze, projevil jednomyslně zásadní žádost, aby republika československá zřídila v Praze československou evangelickou fakultu bohosloveckou počátkem školního roku 1919–1920.“ Dále evangelíci podle relace výboru žádají, aby „evangelická fakulta bohoslovecká byla zřízena při české universitě Karlově;“ což ovšem školský výbor „nemůže doporučiti, poněvadž se usnesl, aby katolická teologická fakulta byla ze svazku university odloučena“ a ve stejném duchu proto odmítá, aby nová fakulta byla zřízena při universitě Husově, protože „není radno měniti jméno starého učení Karlova. Možno však uvažovat o pojmenování evangelické bohoslovecké fakulty jménem Husovým. V tom smyslu navrhl ve školském výboru člen dr. Budínský, aby evangelická bohoslovecká fakulta byla jmenována fakultou Husovou.“⁸

V úterý 8. dubna 1919 revoluční Národní shromáždění odhlasovalo vznik Husovy československé evangelické fakulty bohoslovecké s tím, že nová fakulta zahájí svou činnost již nejbližšího 1. října.⁹ Ze zachovaného protokolu jednání oné 43. schůze Národního shromáždění víme, že založení evangelické fakulty bylo jedním z devíti bodů odpoledního zasedání

8 Zápis zprávy školského výboru za předsednictví z 19. března 1919 in: *Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna* [online], [cit. 11. 4. 2020], dostupné z: http://psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t0662_00.htm.

9 Text zákona č. 197 Sb. z 8. dubna 1919 otištěn in: *Věstník Synodního výboru České bratrské církve evangelické*, Praha 1919, 44; později in: František Bednář, *Sbírka zákonů a nařízení ve věcech náboženských a církevních v republice Československé*, Praha: Husova československá evangelická fakulta bohoslovecká, 1929, 917–918. K vlastnímu hlasování srov. Národní shromáždění československé 1918–1920. Stenoprotokoly, in: *Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna* [online], [cit. 11. 4. 2020], dostupné z: <http://psp.cz/eknih/1918ns/ps/stenoprot/043schuz/s043001.htm>.

sněmovny. A především v souvislosti s našim tématem je třeba uvést, pokud možno, kompletní verze tehdejších parlamentních vystoupení, jež se opět točila kolem vymezení fakultního programu.

Začneme úvodním referátem dr. Františka Mareše,¹⁰ který reagoval na doporučení školského výboru zřídit evangelickou bohosloveckou fakultu v Praze takto:

První otázka, která se zde naskýtá, jest, doporučuje-li se, aby Národní shromáždění zřizovalo teologický ústav, když máme před sebou otázku poměru církve ke státu. Ale odpověď na tuto otázku je příliš vzdálená, takže jest třeba vyhověti potřebám, které naléhají. Čeští evangeličtí bohoslovci konali dosud svá studia na německých teologických ústavech, zejména ve Vídni. Jak je vám známo, byli vysokoškolští posluchači z německých universit a fakult vypuzeni. Čeští bohoslovci čekají, aby mohli ve svých studiích pokračovati. Je tedy zřízení evangelické fakulty bohoslovecké naléhavé, alespoň pro ně. Záleží tu ještě na jiné věci. Na německých teologických ústavech nebyli čeští bohoslovci evangeličtí vychovávaní duchem českým, naopak podléhali velmi často německému duchu. Zaváděla se svárlivost mezi ně a odcizovali se českému duchu. Jest tedy jakási potřebou národní také, aby čeští evangeličtí bohoslovci byli vychovávaní v duchu národním. Konečně bychom mohli také uvést ještě to, že čeští bohoslovci evangeličtí, budou-li míti samostatný ústav bohoslovecký, mohou se věnovati historii českého hnutí náboženského, budou moci studovati teologické traktáty, o kterých dosud naši historikové jen letmo se zmiňovali. Může zde býti tudíž také tento vědecký historický motiv.

Nyní přijde otázka praktická: „Je-li zapotřebí evangelických teologů?“ V Čechách, na Moravě a ve Slezsku jest více než 150 000 evangelíků. Tito evangelíci byli rozděleni dosud na 2 církve; na generálním sněmu však, který konaly 17. prosince minulého roku, sjednotily se tyto církve a chtějí založiti jednotnou československou církev evangelickou, bratrskou církev evangelickou a chtějí se vrátiti k České konfesi, jak byla zřízena v 16. století. Mnohem více evangelíků jest na Slovensku, asi na 600 000. Evangelíci slovenští mají dosud svůj teologický ústav v Bratislavě, ale to jest autonomní církevní ústav nebo akademie. Oni si přejí, aby tento teologický ústav, tato akademie byla zachována v dosavadní autonomní formě s tou podmínkou, že jí poskytnuty budou subvence a právo veřejnosti, čehož dosud požívala také v Uhrách. Při tom však přejí si a souhlasí s tím, aby byla evangelická teologická fakulta zřízena v Praze, a chtějí posílati své bohoslovce na vyšší studia teologická na tuto teologickou fakultu v Praze.

---

10 František Mareš (1857–1942), fyziolog, profesor a děkan Lékařské fakulty UK, dvakrát rektor UK. V letech 1918–1920 poslanec Revolučního národního shromáždění, poté senátor Národního shromáždění. Politicky se angažoval v České státoprávní demokracii, Československé národní demokracii, Národní frontě, Národním sjednocení a Vlajce. S profesorem Husovými fakulty F. M. Bartošem se Mareš později sešel v tiskem rozdmýchaném sporu o pravost RKZ.

To jest také důležitý motiv, abychom tuto fakultu bohosloveckou zřídili a sice také pro Slovensko.

Při té příležitosti bych upozornil, že by bylo třeba také pomýšlet na zřízení katolické teologické fakulty pro katolíky slovenské a sice z důvodů, které jsou na jev: aby katolíčtí kněží slovenští nabývali také v československém ústavu svého vychování a ne tak, jako dosud.

Ve školském výboru byl učiněn návrh, aby evangelická teologická fakulta v Praze nesla jméno Husovo. Jest možno proti tomuto návrhu činiti námitky, ku př., že by se tím Hus jaksi přisuzoval jen evangelíkům, kdežto přece osoba Husova má náležeti celému národu. Také by se mohlo namítnout, že zcela nový ústav nemá vlastně žádné souvislosti s touto velkou osobností dávného středověku a kromě toho, že Hus sám se pokládal za katolíka, sice jinak by nebyl šel před církevní sněm, kam jíti nemusil. Tyto námitky možno ale vyvážit důvody, které mluví pro to. Přece jen Hus vznítit hnutí náboženské v českém národě, které bylo počátkem evangelické reformace. Kromě toho evangelická teologická fakulta v Praze chce se vrátit k starému husitství a může toto staré husitství reprezentovat před cizími evangelickými církvemi, zvláště před Anglií, odkud vlastně celé husitské hnutí vzalo svůj původ. Kromě toho bych upozornil, že tím jménem se dává té teologické fakultě velký a těžký úkol: že totiž musí svému úkolu tak čestně dostáti, aby to jméno tím netrpělo. Právě z toho důvodu také jsme nedávno teologické fakultě v Olomouci přiznali jméno Cyrilo-Methodějské. Ovšem to jméno má zde jiný smysl, ale přece jen má také svůj smysl.

Přicházím konečně k nejtěžší otázce, tj. té, zdali vůbec má Národní shromáždění zřizovat bohoslovecké fakulty. Byly zde o této věci již velmi živé debaty. S jedné strany se namítalo, že teologie není vědou a že tedy teologické fakultě ani nepřísluší jméno fakulty, které poukazuje na univerzitu. Bylo namítáno, že teologie není vědou, poněvadž zakládá se na víře a na autoritě. Z druhé strany slyšeli jsme zase vyvracení těchto důvodů: že každá věda zakládá se na víře a že není možno žádné vědění bez autority. Já bych rád předešel tyto spory, abychom se k nim nevraceli. Nedoporučoval bych zřízení teologické fakulty, kdybych sám neuznával teologii za vědu. Ano, řekl bych, že teologie je nejvyšší ze všech věd. Není to ovšem věda po způsobu vědy přírodní, nezabývá se fakty, věcmi, nýbrž něčím zcela jiným. Je to nejvyšší věda duchová. Je-li historie věda, je-li právníctví věda, nemůžeme toho upříti ani teologii.

Upozorňuji na to, že i přírodní věda, dojde-li ke svým hranicím, poukazuje k teologii. První požadavek přírodní vědy je pořádek. V přírodě samé není samý pořádek, poněvadž je tam příliš mnoho náhod a tu je prvním požadavkem přírodovědeckého výzkumu, zavést pořádek.

První formou pořádku tohoto jest hledati při každé změně příčinu. Do tohoto pořádku se dá konečně příroda uvésti, ale v přírodě ukazují se ještě jiné pořádky, nežli pořádek souvislosti příčin a účinků. Tak zvláště pořádek podle účelu zjevný u živočišstva. Živočišstvo není možno jinak posuzovati nežli podle účelu. Jest sice možno pochopiti tělo živočišné jako stroj, jako mechanismus, ale tomu

pochopení chybí to hlavní. Jest možno pochopiti hodinky jako mechanismus, ale neřekne-li se, k čemu jest, jeví se ten stroj hračkou, která není k ničemu. Zrovna tak, jako stroj není možno pochopiti bez posouzení podle účelu, tak také organismus. A tato souvislost podle účelu jest záhadná. Vidíme ji v lidském jednání. V té souvislosti totiž účel určuje příčinu, která jej má uskutečniti. Tak jest to v lidském jednání: člověk chce něco uskutečniti, a podle toho hledá příčinu, která by to uskutečniti mohla. Tedy zde účel určuje příčinu, ale medium, skrze které se děje to určení, to není medium fyzické, nýbrž to je lidská mysl. Tedy všechno posuzování podle účelu vede do duchovního řádu, přesahuje fyzický pořádek. Proto přírodní věda se chová odmítavě proti posuzování podle účelu, anebo proti teologickému posuzování, poněvadž souvislost ta vede nad přírodu. Měli jsme v minulém století veliký pokus odstraniti souvislost podle účelu z přírodní vědy, zejména z biologie. To jest teorie přírodního výběru v boji o život podle Darwina. Tenkrátě již mnozí měli za to, že výklad jest dán a že jest pojem účelu z přírody vůbec na vždy odstraněn, že se nic v přírodě neděje podle účelu, nýbrž jen podle příčiny.

Mluvílo se o všemohoucnosti přírodního výběru; ale při tom se stalo nevyhnutelným, že se musely uznávati nespočetné náhody. Tedy čím úplněji se odstraní pojem účelu z přírody, tím širší působnost třeba přisuzovati náhodám, to jest jinými slovy, tím větší nepořádek do přírody se musí zavést. Tím se prolamuje princip pořádku, který jest první podmínkou vědeckého výzkumu. Tak nyní ještě ti, kteří jsou přesvědčeni o všemohoucnosti přírodního výběru, prohlašují tvůrčí moc náhody. Tak se klade na místo metafyzické, účelně působící tvůrčí síly, působnost náhody. Nyní však ukázaly i skutečné výzkumy, že teorie přírodního výběru jest nedostatečná, a jest již málo přírodopytců, kteří by věřili ve všemohoucnost přírodního výběru. To znamená, že pojem účelu ani tímto velkolepým pokusem se nedá z posouzení životních zjevů o organismu odstraniti. Mnozí hned volali: „Darwinismus je mrtev, nechť žije fyzicko-teologický důkaz jsoucnosti boží.“ Tak daleko zase nesmíme přírodní vědu do metafyziky zatahovati. Toho ona nepřipouští, ona tu hranici nerada přestupuje. Není možný žádný přírodovědecký ani racionální důkaz jsoucnosti boží. Ovšem není možný také důkaz opaku. To jest, zde přestávají prostředky přírodní vědy, jsou zde však poukazy, indicie, že v přírodě působí tvůrčí moc. Jak paměťhodné, že v nynější době, zvláště v Americe i v Anglii, se vracejí k *natural theology*, k přírodní teologii. Uvedu zde příklad. Nedávno, před vojnu, americký biolog Henderson vydal spis *O vhodnosti okolí*,¹¹ ve kterém na základě fyzikální chemie, to jest nejmodernější vědy, vyšetřuje vlastnosti vody a kysličníku uhličitého dopodrobna a shledává je právě takové, že co nejvíce prospívají rozvoji života; nebo jinak řečeno: kdyby nebyly vlastnosti vody a kysličníku uhličitého takové, jaké jsou, nebyl by život na zemi možný. Z toho odvozuje Henderson: Není možno mysliti, že jsou tyto vlastnosti vody a kysličníku uhličitého náhodou, nýbrž jsme

11 Míněno dílo Lawrence Josepha Hendersona (1878–1942) *The Fitness of the Enviroment*, New York 1913 (německy 1914).

nutně vedeni k tomu, že tu jest napřed připravený pořádek. Ani tento důkaz není dostatečný; jest možno vždycky uniknouti takovému důkazu proti-námítkou. Mohu např. Hendersonovi odpověděti: Kdyby byl na zemi místo kysličníku uhlíčitého a vody arsenik, tak by život tvořil živá těla z arseniku. Byla by ovšem docela jiná než ta, která jsou utvořena z vody a kysličníku uhlíčitého. Tím se celému tomu důkazu odejme půda. Ovšem musíme potom zase předpokládati, že život jest ta tvůrčí síla, a jsme tam, kde jsme byli. Zkrátka přírodní věda není k tomu, aby dokazovala jsoucnost boží, ale také ne k tomu, aby ji vyvracela, poněvadž k tomu její prostředky nedostačují. Ona podává jen jisté indicie. A tu jest arci věci každého jednotlivého člověka, jak ty indicie chce pochopiti a upotřebiti k vybudování svého názoru světa.

Přírodní věda nevnucuje nikomu žádný názor světa, poskytuje pouze data. Jaký názor světa si člověk utvoří, záleží na jeho nitru. Bylo zde řečeno, že teologie se zakládá na víře.

Řekl bych, že věda vůbec se zakládá na víře. Tomu však rozumím poněkud jinak, než zde bylo jednou uvedeno, tak totiž, že skutečnost vnějšího světa jest mně známa, skrze mé vědomí a skrze mé pocity. Mohu tedy býti o skutečnosti vnějšího světa přesvědčen jen na základě svého vnitřního prožívání; a to jest víra. Jinak se k tomu vnějšímu světu nedostanu. Ta jediná jistota, kterou mám, to jest ta vnitřní jistota, to jest, vnitřní přesvědčení. A na tom vnitřním přesvědčení buduje se také názor teologický, tak jako každý jiný názor. To jest ta víra, o kterou se tu jedná. Kdo té víry nemá, není možno mu ji dáti, není možno mu ji vnutiti, a není možno mu ji vyvrátiti, poněvadž to jest ta bezprostřední jistota v nitru každého jednotlivého člověka.

Řeklo se tu, že teologie se opírá o autoritu. Také věda se opírá o autoritu, ale jest v tom přece jakýsi rozdíl. Není pochybnosti, že žádný člověk nemůže dospěti nikam bez vedení autoritou. Ta autorita však má jej vésti k vnitřnímu vlastnímu přesvědčení.

Ve vědě platí autorita potud, pokud se osvědčuje; ona jest podrobena kritice. Není možná ve vědě autorita, která by nějaké přesvědčení někomu vnucovala nebo snad docela někomu jeho přesvědčení zakazovala. Tedy to jest autorita, řekl bych, a víra, v obyčejném lidském smyslu. Bez takové autority a víry ovšem by nebyl lidský život vůbec možný.

Myslím tedy, že ta otázka, je-li teologie vědou, může býti zodpověděna kladně. Ovšem jest to věda docela zvláštní povahy. Jest možno ku př. dospěti ku přírodovědecké teologii, která vypadá docela jinak než teologie obvyklá. Obvyklá teologie vychází od Boha jakožto *principia* na počátku všech věcí. Přírodovědecká teologie však klade Boha na konec a praví: Bůh se tvoří. Mezi nimi jsou možné teologické disputace, disputace velmi hluboké. V tom smyslu jest teologie velmi hluboká věda.

Položí-li se otázka všeobecně, je-li teologie vědou, musíme přisvědčiti: ano. Tím ovšem nepravím nic o jednotlivých církevních věrách. To jest docela jiná otázka.

Nyní ke konci bych se ještě, pánové, zmínil o tom, že evangelické teologie obra-
cejí se k té autoritě vnitřního přesvědčení, ke které se každý člověk musí obracet.
Evangeličtí teologové vyslovili přání, aby byli připojeni k univerzitě. Toho přání
však nemůžeme splnit z toho důvodu, poněvadž školský výbor již se usnesl,
teologickou fakultu katolickou odloučit od univerzity, a Národní shromáždění
zřídilo univerzitu v Brně bez teologické fakulty.

Co to znamená? Co tím chceme říci? Co jedněm odpíráme, toho nemůžeme
povolit druhým. Tomu přání nemůžeme vyhověti. Za to však jest možno vyho-
věti tomu druhému přání, aby studující evangelické teologické fakulty mohli
navštěvovati přednášky na jiných fakultách univerzitních. Možno doporučiti
ministerstvu školství, aby jim, pokud totiž mají právo býti řádnými posluchači
univerzity, nebyly kladeny překážky, tak aby mohli poslouchati kterékoliv před-
nášky na univerzitě. Doporučoval bych totéž i katolickým teologům, jenom že
tam jest podle platných předpisů klausule, že se při zápisu katolický teolog musí
vykázati dovořením biskupovým. Nepřekáží však nic našemu ministerstvu, aby
od této klausule upustilo a nařídilo kvestuře, aby je zapisovala, jak se přihlašují.
K závěru tedy doporučuji vám, abyste schválili návrh na zřízení evangelické teo-
logické fakulty v Praze a propůjčili této fakultě jméno Husovo, zároveň abyste
schválili rezoluci, kterou se evangelická bohoslovecká akademie v Bratislavě
ponechává jako autonomní církevní ústav, kterému se dává právo veřejnosti
a kterému ministerstvo školství a národní osvěty vyměří případnou subvenci.

Poté dostal slovo poslanec prof. František Krejčí.¹²

Zase se vydávám v nebezpečí, že prodlužováním jednání o předloze v celku
sympatické, jakou jest tato, totiž o předloze na zřízení evangelické teologické
fakulty, přivodím si nelibost u všech těch, kdo pokládají stručnost a krátkost
při projednávání výborových zpráv za parlamentární ctnost. A aby míra byla
dovršena, bojím se, aby zvláštní fluidum, které tkví na všem, co souvisí s teo-
logií, nezneklidnilo zase atmosféru tohoto ctěného shromáždění, tak jako jsme
toho byli svědky několikráte. Ale nemohu si pomoci, to, co mám na srdci, poklá-
dám za příliš vážné, než abych to mohl smlčeti. Návrh, o nějž běží, odporuje
sice mému stanovisku zásadnímu: avšak uznávám nároky našich evangeliků na
samostatný ústav teologický, vydržovaný státem, pokud se katolíkům zřizují
ústavy podobného druhu. Víím, že u evangeliků jsou podmínky, aby teologie
mohla býti pěstována po vědecku, což jsem ostatně obecně nikdy nepopíral,
nybrž jenom vzhledem k teologii katolické.

Evangeličtí teologové, jak vidíme v Německu, nemusí se při vědecké práci dáti
vázati ohledy na stanovisko ortodoxního učení své církve a také nedávají. Jejich
racionalismus dovoluje jim jíti tak daleko, že teologičtí profesori representují

---

¹² František Krejčí (1858–1934), filosof, psycholog a profesor Filozofické fakulty UK.
V letech 1918–1920 poslanec Revolučního národního shromáždění, poté senátor Národ-
ního shromáždění. Angažoval se ve Volné myšlence a Maffii, politicky souzněl i jako její
spoluzakladatel s Českou, později Československou stranou socialistickou.

takřka kacířský element náboženského života. Na teologických fakultách evangelických vznikla a vypěstěna byla srovnávací věda náboženská, tam o zázracích není řeči, totiž v tom smyslu, že tzv. zázraky v písmě Starého a Nového zákona vysvětlují se cestou přirozenou, jako to svého času činili deisté a hlasatelé náboženství přirozeného.

Mezi teology protestantskými jest směr, který dogmata a vše, co jde nad rozum, vykládá a chápe symbolicky. Ve vývoji protestantské teologie pokračuje se, abych tak řekl, v přeměně křesťanského deismu – to myslím: spojeného s představou boha osobního – v panteismus, který vědeckému bádání neukládá žádná pouta. Tedy o vědu se na protestantských teologických učilištích nemusíme obávat; o tom tu tedy u mne pochybnosti není. Ale běží mi o něco jiného, běží mi o jméno ústavu, který má býti zřízen a sice o jméno, jak je dle tištěné zprávy navrhl kolega dr. Budínský. Mám tedy čest nesouhlasit s návrhem pana kolegy dra Budínského, nikoliv s návrhem původců projednávaného návrhu a se zástupci obce evangelické. Ti navrhovatelé chtěli, aby nově zřízená fakulta byla přičleněna k universitě Husově. Chtěli tedy, aby celá universita nesla jméno Husovo, a proti tomu bych nenamítal nic. Jsem však proti tomu, aby samostatný ústav evangelický byl pojmenován jménem Husovým, jak to chce dr. Budínský a byl bych proti tomu, i kdyby si to přáli sami evangeličtí krajané naši.

Říkám to, aniž se obávám, že by se to pokládalo za akt animosity proti církvi evangelické. Nic mne není tak daleko, jako něco podobného. Nejsme ani já, ani moji političtí přátelé zaujati proti žádné církvi, jako nemáme k žádné církvi nějaké zvláštní lásky. Církve jsou nám církve, jedna jako druhá, protože jsou to církve, a když bychom jejich učení nebo jejich význam pro kulturní vývoj chtěli srovnávat, našli bychom na každé něco sympatického, nějakou vlastnost, která je vůči jiným církvím předností, anebo obráceně nesympatičnosti, slabinou, a to i když máme na mysli a chtěli bychom přirovnávat katolicismus a protestantismus.

Jsme v dosti velikém odstupu od obou, aby poměr náš k nim nevyučoval veškerou předpojatost. A právě při tomto našem odstupu, který nám umožňuje viděti duchovním zrakem předmět myšlení v náležitě perspektivě, vzbuzuje ve mně název „evangelická fakulta Husova“ zvláštní dojem, nesrovnatelný s tím, čím Hus jest pro mne a čím bych chtěl, aby byl pro celý náš národní život. Jméno Husovo jest nám, a nejenom nám, jest celému vzdělanému světu symbolem něčeho, nacházejícího se v tak veliké a abstraktní výši, něčeho tak posvátného, že se nitro naše vzpouzí proti všemu, co by je mohlo s té výše strhnouti a zanésti prachem všednosti. Zde platí: *odi profanum quidque*. Nechceme to jméno slyšet ve spojení s něčím, nechceme je vidět napsané na něčem, co by mohlo vzbuzovati jiné city a myšlenky nežli souhlasné s tou abstraktní posvátností, která naplňuje nitro naše při jeho vyslovení.

Nechceme, aby bylo bráno nadarmo, nechceme je mít ve spojení s ničím příliš lidským. Máme v té příčině jistý vkus; ten je sice subjektivní, jako každý vkus, ale jest mezi jiným určován také motivy, které vyžadují a zasluhují respektu

u každého druhého i jinak smýšlejícího. Jest mravní povinností šetřiti takových citů, o nichž musí se předpokládati, že, prýšťíce z hloubi individuální podstaty člověka, souvisí s jeho přesvědčením. Nikdo mravně smýšlející nedotkne se náboženského citu jinověřcova a nebude pohrdavě shlížeti na jeho projev, nebude v lehkost bráti, co druhému je svato a drahó.

Každý uzná nešetřnost a urážlivost toho, když by jméno posvátné vláčeno bylo blátem všednosti, jako na př., kdyby se ho zneužívalo jako etikety průmyslových výrobků pro denní potřebu. Konkrétní případ: katolík nepozastaví se nad tím, když luční kvítka básnický dojemnou asociací nazvou se *Slzičky Panny Marie*¹³, nebo *Pána Ježíše krev*,¹⁴ ale vzbouří se v něm cit, když likér třeba sebe ohnivější a pro žaludek blahodárnější nazve se *Lacrimae Christi*.¹⁵ Mne aspoň, ač jsem na jiném stanovisku, něco takového uráží, třeba bych to četl v inzerátu na deskách teologických časopisů, a třeba ten likér vyráběli benediktini. Takový moment ovšem nerozhoduje v případě pojmenování evangelické fakulty; ale jsou také momenty jiné, které citlivost, o níž mluvíme, určují a které vyžadují stejnou měrou respektu lidí ušlechtilé mysli. A to je především tento moment.

Hus náleží celému národu. Hus je symbol něčeho pro každého Čecha, chceme, aby byl symbolem toho něčeho pro každého Čecha. To, co symbolizuje toto jméno, nelze od pojmu češství odloučiti, to je nepostradatelnou složkou češství a, komu z nynějších Čechů není Hus takovýmto symbolem, ten není pravým Čechem. A čeho je symbolem? Postavte proti sobě husitství a rakušáctví a hned pochopíte, co míním a nemusím se ani namáhati, abych to pojmově vyjádřil. Husitství je kladný, rakušáctví záporný znak toho češství, které tvoří podstatu národa jako společenské jednotky a svérázné složky kulturního vývoje. Husitství a rakušáctví jsou protivy, vylučují se navzájem a, co je proti husitství, je proti češství. Tak to vidíme v celém vývoji našeho národa pod žezlem a knutou Habsburků. Kdo byl pro Habsburky a pro Rakousko, byl proti husitismu v českém národu a proti kultu Husa v české inteligenci. Klerikalismus a rakušáctví – *par nobile fratrum* – sešly se v zuřivém boji proti českým husitům. A my si hrdě říkáme, že jsme národ Husův. Co to znamená? Co tím chceme říci? To znamená, že národ žil, sílil a kulturně se vzdmáhal ideami, jež ztělesnil svým životem Hus a za něž život v obět položil; to znamená, že máme a chceme ideami těmi žíti také my všichni: katolíci i evangelíci i bezkonfesijní. Husitství to bylo, co přivedlo v minulosti české jméno ke slávě tím, že je postavilo v čelo středoevropského lidstva na dráze pokroku; jiskra husitství to byla, která, doutnající pod popelem sutin bělohorských, rozhořela se v nový plamen a zachránila český lid od smrti; husitství to bylo, co zachránilo nás z bouře světové války a přivedlo naše

13 Tj. Hvozdík kartouzek (*Dianthus carthusianorum*), děkuji recenzentovi za botanické určení obou zde uvedených rostlin.

14 Kohoutek luční (*Lychnis flos-cuculi*).

15 Pod tímto označením jsou známá především italská a maďarská vína, někdy i vína desertní. Konkrétní likér stejného jména a možné benediktinské provenience nám však zůstává zatím utajen.

snahy sebezáchovné k vítězství. Naše legie vztyčily prapor husitský; husitstvím se Čech povznesl, husitstvím se udržel na výši a zajistil si šťastnější budoucnost. Neboť husitství, co je to jiného, než humanismus a socialismus? A co bylo vůdčí hvězdou našich nejlepších lidí, od Chelčického, Komenského až po Palackého, Havlíčka a Masaryka?

To jsou ideje, jež musí uznati a vyznávat každý Čech, a není myslitelné žádné náboženské přesvědčení, které by mohlo českému člověku brániti, aby symbol těchto idejí, jméno Husovo hrdě napsal na svůj štít. Každý Čech má se hlásiti k tomu jménu, má se jím honosit u vědomí ohromného významu, jaký má obět, přinesená v žáru kostnické hranice pro kulturní vývoj evropského lidstva. Má se jím povznášeti k ideálu mravnímu a utvrzovati ve snaze o uskutečnění tohoto ideálu. Každý Čech má proniknut hrdým sebevědomím, z plna přesvědčení zvolati: „Hus je náš!“ A kdo není schopen tohoto přesvědčení, ten není pravým Čechem. Ten se Čechem sice narodil, kdyby však v dobách bouřných, jež jsme právě prožili, národ skládal se jen z takovýchto Čechů, nevím, jak by to s námi bylo dopadlo. Legie aspoň by se neměly odkud rekrutovati, jak dosvědčuje klasický svědek P. Tvarůžek.

Hus náleží celému národu, všem Čechům dobrým. Hus náleží celému národu. Proto bylo by s tím vším v odporu, kdyby evangelík řekl k ne-evangelíkům: „Hus jest náš;“ kdyby to řekl s předpokladem anebo s přízvukem, dávajícím na srozuměnou: „Je náš, ale ne váš!“ Nechci tím říci, že se takovému tvrzení s takovou tendencí vyskytlo, ale zajisté přízná každý, kdo se postaví na stanovisko, z něhož o věci právě bylo promluveno, že kdyby se takové tvrzení s takovou tendencí vyskytlo, že by musilo všechny Husovy ctitele a vyznavače husitství zarmoutiti, ne-li uraziti.

Z tohoto stanoviska nemá nikdo práva reklamovati Husa výlučně pro sebe, ani evangelíci. A nelze uvésti nic, čím by se mohl důsledek našeho stanoviska, dle kterého náleží Hus celému národu, paralyzovati. Nelze ukazovati na poměr katolictví k Husovi, nelze dovolávati se historie. Poměr katolíka k Husovi není vystižen a vyjádřen slovem kacír. *Anathema sit* bylo slavnostně odvoláno, kacír rehabilitován, kompaktáta schválena, ač tím vším bylo dogma neomylnosti povážlivě zkouše podrobeno – to jsou věci minulé a odbyly se dřív, než protestantismus se v politice uplatnil.

Dnes mají se věci jinak. Jest ovšem část katolíků, jimž Hus je kacír a kteří by jej ještě dnes dali upáliti, jimž husité byli bandou lupičů a žhářů¹⁶ a jimž husitský duch v lidu českém byl zhubnou nákazou, kterou třeba z kořene vypleniti,

---

16 Narážka na legendární projev Karla Schwarzenberga na Českém sněmu z 25. listopadu 1889: „My nejsme potomci oné husitské šlechty, která protestovala roku 1415 na sněmu českém proti koncilu kostnickému. My jsme potomci oné katolické šlechty, která u Lipan porazila Tábory a na Bílé hoře husitské sbory české. My vidíme v husitech ne slavné bohatýry, ale bandu lupičů a žhářů, komunisty 15. století, a my, Schwarzenbergové, budeme bojovat proti všem novohusitům s touže rázností, jako pánové z Růže bojovali proti starým husitům.“

kteří pokládali husitské hnutí za obměnu liberalismu, postrádající náboženského podkladu, – proto je zvali „lži-husitismem“ – anebo za výsledek agitace německých protestantů a bojovali proti němu nacionalismem. I našemu presidentovi zdál se kdysi moderní husitismus uměle vypěstovanou rostlinou – on viděl tehdy jen tu povrchní vlasteneckou fráзовitost „božích bojovníků“. Je dále pravda, že hierarchie je husitismu nepřátelská, – ale to se může změnit, mohla by zase na obzoru objevit se nějaká kompakтата. Nejnovější reformní hnutí, které si troufá jít i za tu čáru, kterou by papež sotva dovolil překročit – slyšeli jsme zde totiž z úst kompetentních, že při vši smířlivosti nemohou jít dále, než svolí papež – nejnovější reformní hnutí v církvi katolické by se s rehabilitací Husa spokojilo, mluví se dokonce o revisi Husova procesu. Já na toto hnutí nekladu váhy. Za významnější pokládám fakt, že v nižším kléru tradice husitská žije, že se projevuje v literatuře od počátku našeho obrození: Máme kněží pokrokového typu, jak jej líčí mistr Jirásek, máme spisovatele v rouše kněžském typu nezapomenutelného Třebízského, ti jsou nám zárukou, že husitské ideje také v katolictví svůj úkol vykonají.

Poměr našeho katolictví k Husovi jeví se tak, že katolictví potřebuje husitského kvasu, aby se mohlo vyvíjeti, a je povinností všech pokrokových lidí, tento proces všemožně podporovati. Žádá to zájem obecný, aby zaostalost, ztrnulost kterékoli složky národního celku nestala se překážkou vývoje k dokonalosti. Tedy Hus znamená pro katolictví naše mnoho – i kdyby si to sami katolíci nedovedli, nebo nechtěli uvědomiti.

Naproti tomu bylo by nesprávné, kdyby někdo chtěl Husa reklamovati pro evangelíky na základě toho, že věty, pro něž byl upálen, shodují se s učebním protestantským, že jeho kacířství na půdě protestantismu jeví se ortodoxií a katolický kacíř protestantským světcem. Nechci se do úvah o tom pouštět. Připomínám jen, že v teologické stránce význam Husův nespočívá, nýbrž v etické a sociální, v čem jest také zahrnuta stránka národnostní. Dlužno připomenouti, že Hus protestantem nebyl a může platiti nejvýš za předchůdce protestantismu. Hus nebyl antipapistou v tom smyslu jako Luther. Vývoj od Husa nešel k Lutheřovi, nýbrž českobratřství ke Komenskému.

Pohlížení na Husa pod zorným úhlem protestantismu, znamenalo by zmenšiti jeho velikost, strhnouti jej o několik sfér níže, vzítí s jeho zjevu to, co jej činí symbolem pro celý národ, symbolem, který jest vůdčí hvězdou na dráze vývoje i pro evangelíky i katolíky. Neklamejme se: Náboženský vývoj u nás nepůjde od katolictví k evangelictví. To by byla zbytečná zacházka. Katolík nemusí přestoupiti k protestantství, katolictví nemusí prodělati stadium protestantismu, aby dospělo k onomu stupni náboženského vývoje, který zákonnou nutností nadejítí musí pro křesťanství.

Katolictví má v sobě samém ideovou vzpružinu, která je k tomu stupni dovede přímo, jako tam protestantismus doveden bude svým racionalismem. Křesťanství v dohledné době bude panteistické, v tom se, katolicismus sejde s protestantismem, který již tuto tendenci projevuje, a co s touto tendencí jest

a bude v odporu, to zůstane historii, to odpadne. Ideová vzpružina k tomu katolictví jest učení Kristovo samo, které se dá ve smyslu Kázání na hoře interpretovati panteisticky, a jsem také přesvědčen, že také od svého zakladatele bylo panteisticky míněno. A v tom bude také náležitá základna pro snahy o českou církev, kteréžto snahy v poslední době vzešly z tendencí sloučiti, anebo alespoň sblížití naše církve křesťanské, které vyznačují se větší opravdovostí nežli to reformní hnutí, vedené ústřední jednotou českého kléru, a které provázeny jsou sympatiemi také socialistů, neboť opravňují k naději, že skrze ně bude provedena socializace církve, které jest třeba v zájmu nejen sociálního, ale také národního českého vývoje.

Přísadou panteistické tendence vstřebá organismus katolictví vlastní reakcí, vlastní životní silou, vlastní životní energií, tu epilepsii svatojánského kultu, který jest největší překážkou vnitřního obrození a do něhož se provalilo všechno, čeho byla římská hierarchie schopna na úkor češství a husitství ve službách Habsburků. A v tomto směru, nechť symbol Husův ukazuje cestu, která vede dále za protestantismus až tam, kde stojíme my.

Takové jsou asociace myšlenek, ze kterých vyplývá onen odpor proti pojmenování teologického učiliště evangelického jménem Husovým, který jsem pokládal za svou povinnost, sdělit se slavným shromážděním. Myslím, že kdo se postaví na to stanovisko, z něhož pohlížím na Husa, uzná, že soud o vhodnosti použití jména Husova v tomto případě nemůže dopadnouti jinak. Mohl by někdo pochybovati, zdali je nutno a záhodno Husa stavěti tak vysoko a mohlo by se poukazovati k tomu, že není v té věci shody a že velmi mnozí si poměr Husa k národu představují jinak. Proti tomu, myslím, že nastupuje v platnost požadavek, respektovati přesvědčení a citění toho, kdo kladl Husa výše.

V každém případě ten, kdo se chce postavit na to stanovisko, s něhož na Husa pohlížím, zajisté uzná, že není to malichernost ani umíněnost žádati, aby se z Husa nedělal evangelík. V tom to vězí, v tom děláni, v té možnosti, že by někdo tímto způsobem chápati mohl pojmenování teologického učiliště jménem Husovým, jež by to hlásalo celému světu a za celý národ. Je to jakási žárlivost, ale pochopitelná, ušlechtilá a jest snad i potřebná. Žárlivost jest ovšem afekt a v afektu člověk pozbývá rovnováhy. Měli bychom se tedy afektu uvarovati, ale také se jím něco získává: objekt žárlivosti stává se dražším a subjekt žárlivosti prodělává duševní očistu, z níž vzejde jasnější, určitější, hlubší pochopení a procítění vzájemného poměru. Hus jest objekt, který za žárlivost stojí, pro něj žárliti může býti ctností.

A já nemohu nežárliti. Je to důsledek mého názoru na svět a je to důsledek toho, že jsem socialista. V programu naší československé strany socialistické čte se mezi jiným také tento pasus: „Mravní základnou jest český socialismus ve vývojové souvislosti s nábožensko-sociálním hnutím doby husitské, v níž český lid v čele národů evropských krácel vpřed na dráze civilisace, jehož ideje znovu projevíly svou životodárnou sílu v úsilí našich buditelů a určily směrnicí, když národ český vyspěl k politickému životu památnou svatováclavskou deklarací.

Český socialismus zachová tuto směrnicí až do konečného vítězství, jež přijíti musí, poněvadž snahy, mající mravní posvěcení, uskutečněny budou vývojovou nutností, vůlí veškerého lidstva.“

To stojí v našem programu. Pochopíte, že když se na Husa a na husitství díváme pod takovýmto zorným úhlem, musíme žárliti a žádati, aby Hus nebyl zpět strhován do prostředí ideových, náboženských sporů, jež nám jas jeho zjevu zatemňují a z nichž jsme již dávno venku. Žádám vážené shromáždění, aby při rozhodování o pojmenování evangelické fakulty na věci, jež jsem si dovolil přednésti, vzalo zřetel, a na základě toho dovolím si navrhnouti, aby teologické učiliště evangelické, bude-li zřízeno, nebylo nazváno jménem Husovým.

Konečně posledním řečníkem byl autor již několikrát citovaného prvního návrhu na zřízení evangelické fakulty z listopadu 1918, dr. Jan Herben:

Nechci mluvit o celém návrhu, který byl stanoven ve školském výboru a přednesen profesorem Marešem. Přimlouvám se jen za název fakulty a chtěl bych se obíratí některými důvody kolegy Krejčího, které on proti názvu „Husova fakulta“ vyslovil.

V tom jsem s ním za jedno, čím Hus má býti národu českému, ten jeho hymnus na Husa podpisuji. Ale byl bych právě z tohoto jeho stanoviska očekával jiný důsledek. Neboť, pánové, jestliže Hus pro nás pracoval svým jménem, když jsme spali a byli svázáni, jestliže vůbec národové o nás věděli, že jsme Češi, za to musíme děkovati tomu, že jsme byli v cizině známi jako národ Husův. A ještě dnes, když si přečtete dvoje, troje dějiny americké, vydané o Čechách, pochopíte, co znamená Hus jakožto, řekl bych, reklama pro náš národ. Psali a píšou o nás jen proto, že jsme národ, ze kterého vyšel Hus. Vždyť ti národové cizí nevěděli často ani, kde naše země leží, ale tolik věděli, že z něho vyšel Hus. I Japonci ve svých školních knihách uvádějí jméno Husovo. V tom hymnu a v té chvalořeči na Husa se tedy srovnávám. Ale, prosím, jméno Husovo 150 let po bitvě Bělohorské v Čechách bylo prokřeseno a bylo na konec národu neznámo. Jestliže při tolerančním patentu Josefa II. v roce 1781 ukázalo se, že žije 100 000 lidí, kteří tradici Husovu zachovali, 100 000 lidí toho „skrytého semene“ Komenického, to byli evangelíci. Že jim říkáme evangelíky dnes, za to oni nemohou; oni byli nuceni Josefem II. nazvati se evangelíky, oni se sami cítili potomky husitů a Českých bratří. Když tedy národu vůbec někdo jméno Husovo dochoval, když těchto 100 000 protestantů mohlo od r. 1781 vytáhnouti své staré spisy a modlitby Husovy, a když od roku 1781 vůbec se smělo zase v národě našem ozývati jméno Husovo, o to má zásluhu ta hrstka lidí, která po bitvě bělohorské nám zůstala.

A nedomnívejte se, pánové, že těchto 100 000 evangelíků tajných jest bez významu při našem národním probuzení. Dokud naši lidé psali latinsky a německy, Dobrovský až po Jungmanna, do té doby by to byla jen republika učených. Když Kramerius začal vydávati první noviny české, osmělil se je proto

vydávati, poněvadž poznal jakožto učitel prvních pastorů, že v Čechách a na Moravě žije 100 000 lidí, kteří umějí čísti a psáti a váží si staré literatury. Ti první naši evangelíci jsou Krameriovi čtenáři a ten náš rozvoj národní děje se přes těch 100 000 tajných evangelíků. Tedy oni byli ti, kteří již před rokem 1848 v chrámech a kostelích jméno Husovo vyznávali, kdy u nás nesmělo býti vyslovováno, nejméně ve školách.

Byl bych tedy očekával, že kolega Krejčí řekne, když si tak jména Husova vážíme: „Budme uznalí a projevme nějakým způsobem vděčnost těm, kteří opravdu až do našich dob tu tradici Husovu zachovali.“

Rozhodně když kolega Krejčí již mluvil o vkusu, nemyslím, že je vkusné říkat, že si nedáme jméno Husovo profanovat. Uznávám, že bychom byli uraženi, kdyby se říkalo „mýdlo Husovo“ nebo „likér Husův“. Ale myslit si, že to jest nějaká profanace, když bychom církvi evangelické, vlastně již církvi bratrské, připustili právo, aby svou fakultu jmenovala Husovou, to prosím není profanace. Jestliže by kdo degradoval Husa, řekněme ti, kteří byli proti němu, ale ti tajní husité, kteří byli dědici jeho jména, to skryté semeno, to přece neprofanuje nikoho. Můj vkus by byl tedy jiný. Dokud se mezi námi, pánové a dámy, jednalo, že celá universita naše stará dostane jméno Husovo, jistě nám to bylo všem sympatické. Když jsme se rozhodli nazvat ji universitou Karlovou, můj vkus by mluvil pro to, abychom evangelíkům tu Husovu fakultu nechali. Právě proto, že bychom projevíli porozumění tomu, co ta hrstka lidí znamenala pro naše probuzení, řekněme až do Palackého, a co to znamená, že první řádné dějiny české nám napsali evangelíci. Palacký byl husita, Denis je hugenot. To je jeden důvod.

A druhý důvod: Pánové, křesťanství přišlo na Moravu od Cyrila a Metoděje. Křesťanství ponejprve hlásalo uprostřed divokých národů lásku k lidem, evangelium bratrství. V době krvavých pohlavárů a surovosti, v době stěhování atd. křesťanství uvádělo český národ do společnosti vyšší a mravnější. My jsme připustili, že moravská fakulta katolická chce mítí název na památku těch prvních věrozvěstů Cyrila a Metoděje, a řekli jsme: to je spravedlivé. Ano, stalo se to na Moravě.

Když nyní budeme mítí universitu Karlovu a teologickou fakultu od university oddělenou, komu nemohlo by býti v srdci těžko, když by slyšel, že Národní shromáždění vyznavačům Husovým odpírá toto jméno? Aspoň fakulta má připomínat místo, kde působil Hus. Máme hlasovat pro i tomu jaksi z vkusu, nebo z důvodu, že by mohli říci: Hus jest náš a nikoliv váš? Naopak, čeští evangelíci vždycky si přáli, aby Hus byl mužem celého národa, nikdy ho nebudou reklamovat pro sebe, budou si přátí to, co si přál kolega Krejčí, aby Hus patřil celému národu. A pak už nám může býti docela lhostejno, jestli někdo z Husa dělá evangelíka anebo ne. Pravda jest, dokud naše církve od Josefa II. nesměly se hlásiti, že pocházejí od husitů, Bratří, říkalo se jim reformovaní, luterští a byli evangelíci. 17. prosince 1918 se náš svět evangelický – není veliký – usnesl vrátiti se tam, kde Komenský přestal. Jestli to budeme nazývat evangelictvím nebo bratrstvím, jest lhostejno. Mne by to ani neuráželo, kdyby někdo říkal, že Hus patří evange-

líkům. Ale tak se věc nemá. Pravda jest spíše, že ty důvody, které uvádí kolega Krejčí proti tomu názvu, rozčilují víc než fakulta sama. Bude-li fakulta, bude, bude také beze jména a není neštěstí. Leč, jako historik, který prožil dobu toleranční, prostudoval ji a poznal, co pro nás znamená protestantismus, doporučil bych, aby ta hrstka evangelíků z vděčnosti, že oni jediní v dobách zlých jméno Husovo v Čechách udržovali v úctě, kdežto jiní odsouzeni byli mlčet, aby tedy oni dostali právo, svou fakultu nazývati fakultou Husovou.

Navržený zákon byl valnou většinou parlamentu schválen v obou čteních, byla s ním však ještě spojena rovněž kladně přijatá resoluce, aby vláda při vzniku Husovy fakulty rovněž „zachovala evangelickou bohosloveckou akademii v Bratislavě jako samostatný, autonomní církevní ústav československý a poskytla mu přiměřené podpory.“¹⁷

Zástupným příkladem církevní reakce na vznik Husovy fakulty může být následně anonymní, jen šifrou podepsaná zpráva, v již nám známém časopise Kalich:

Dne 8. dubna usneseno bylo Národním shromážděním zřízení evangelické fakulty bohoslovecké s čestným názvem Fakulta Husova. Místo, kde má být fakulta otevřena, jakož i počet stolic, prozatím stanoveny nebyly. Pro zřízení fakulty i její čestné pojmenování hlasovala především strana národně-demokratická (velmi vřele mluvil pro návrh školské komise prof. Mareš, dr. Herben a dr. Budínský) a vedle ní, což také všeobecně překvapilo, i strana lidová (katolická). Proti zřízení fakulty postavily se obě strany socialistické z důvodů zásadních. Česká strana pokroková vzdala se proti našemu očekávání a proti dosavadním tradicím hlasování, jen dr. Uhlíř měl odvahu hlasovati otevřeně proti fakultě. O průběhu jednání jsou naši čtenáři dostatečně informováni z deního tisku. Chtěli bychom připojiti jen několik poznámek. Jedná se především o otázku zásadní, dá-li se věcně zdůvodnit postup stran, které se postavily vůči požadavku protestantské fakulty odmítavě nebo zdrženlivě? Myslím, že otázka vědeckosti protestantských fakult už ani u nás žádným problémem není, bylo i samým prof. Krejčím loajálně uznáno. Protestantská fakulta bohoslovecká je vědecký ústav, mající u jiných národů důležité kulturní poslání. Byly to především všeobecné kulturní a národní důvody, které českou evangelickou církev bratrskou vedly k požadavku státní fakulty bohoslovecké. Pravda, potřebujeme jí také pro církev. Bylo by to pro ni mimořádně těžké zatížení rozpočtu, kdyby se o svůj dorost duchovenský při své nezámožnosti měla starat sama. Ale kdyby šlo o církev jediné, byl bych rozhodně proti fakultě. Církví by lépe vyhovovala prak-

¹⁷ K zde uvedeným řečem z jednání Národního shromáždění, konaného dne 8. dubna 1919, srov. Národní shromáždění československé 1918–1920. Stenoprotokoly, in: *Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna* [online], [cit. 11. 04. 2020], dostupné z: <http://psp.cz/eknih/1918ns/ps/stenoprot/043schuz/s043001.htm>. Jejich editovaný text podáváme v kompletní, jen mírně modernizované podobě.

tická akademie nebo seminář. Více než církev potřebuje evangelickou fakultu náš národní celek. Ideově žije přece celý náš národ z onoho duchovního kapitálu, který nám nastrádala reformace. Není u nás kulturního člověka, který by to při vši naší zmatenosti názorů popíral. Dosud byla to protestantská teologie, která nám dávala vědecký aparát k hodnocení naší minulosti, i když jsme fakulty neměli. Kollár byl teolog, teologicky byl vzdělán Palacký a bez teologické průpravy není myslitelný ani jediný Masarykův spis. Po čem toužil Masaryk už před desetiletími, o tom píšeme na jiném místě. Je to, myslím, důležitá otázka pro celý národ, kdo nám vědecky odborně při nynější dělbě vědecké práce zpracuje naši náboženskou minulost i přítomnost, nechce-li se národ ochudit o nejdůležitější centrální složku kulturní. Všeobecná historie či filosofie? Jejich podnětů a spolupráce nemožno podceňovat. Ale systematicky a opravdu odborně to může provádět jen vědecký ústav, vedený lidmi kvalifikovanými, česky a nábožensky citícími a pokrokovými. Je nám prostě nepochopitelné, jak mohla některá kulturní česká strana projevit tak malé pochopení pro otázku národně a kulturně eminentně významnou. A nyní jedná se jen o místo. Máme-li už fakultu, myslím, že nemůže se jednat o jiné sídlo než o Prahu. Je prostě vyloučeno, aby měla být někde mimo centrum našeho kulturního života. Jinde by ani nemohla plnit onoho poslání, pro něž je určena. Profesoři a studenti potřebují stálého kontaktu s ostatními vědeckými ústavy, s archivy, s ústavy pro sociální péči atd. Doufáme, že ministerstvo školství bude míti pro tuto věc aspoň takové porozumění, jako mělo Národní shromáždění pro zřízení fakulty.¹⁸

Ministerstvo školství a národní osvěty autora uvedených vět jistě nezklamalo. Už 3. května byla ministerstvem sestavena sedmičlenná komise, která za faktickým vybudováním nové fakulty následně stála a dovedla je do konce. Jejím předsedou byl jmenován prof. Kamil Krofta, později nahrazený prof. Otakarem Sommerem. Členy komise byli prof. Rudolf Dvořák, superintendent dr. Ferdinand Hrejsa, prof. Bedřich Hrozný, církevní rada dr. Bedřich Molnár, prof. Gustav Adolf Skalský a prof. Emil Smetánka.¹⁹ Uvedená jména dávají jistě patřičně znát, kde byly dominující sympatie celé komise, oč jí šlo a proč také její práce v neklidné popřevratové době postupovala nezvykle rychle a v posledu byla korunována úspěchem.²⁰

Dokladem právě řečeného může být např. tisková zpráva Synodního výboru Českobratrské církve evangelické z 1. září, který informoval o tom, že skutečně „bohoslovecká fakulta Husova v Praze bude otevřena v říjnu

¹⁸ -ák, Zřízení Husovy bohoslovecké fakulty, *Kalich* 6/2 (březen 1919), 6, 283–284.

¹⁹ Zpráva o sestavení komise otištěna in: *Věstník Synodního výboru*, Praha 1919, 44.

²⁰ Souběžně s prací komise došlo k postupnému jmenování prvních tří profesorů Husovy fakulty: G. A. Skalského (28. května 1919), Ferdinanda Hrejsy (25. srpna 1919) a Františka Žilky (27. října 1919).

1919. Místnosti jsou jí přikázány v Klementinu v Praze na Starém Městě, vchod z Mariánského náměstí v přízemí. Místnosti ty se upravují. Přihlášky studujících přijímati bude děkanát, o jehož zřízení se jedná, od 1. října. Bližší zpráva o počátku studií a o přednáškách bude vydána co nejdříve. Zatím lze dotazy a přihlášky zasílati synodnímu výboru v Praze II., Jungmannova ulice, Husův dům. Již se několik studujících přihlásilo. Prof. dr. G. A. Skalský a superintendent dr. Ferdinand Hrejsa jmenování řádnými profesory při evangelické bohoslovecké fakultě Husově v Praze. O další jmenování se jedná.²¹

Z tohoto dokumentu, vydaného vlastně jen měsíc před plánovaným otevřením fakulty vidíme, že některé termíny dodržet zjevně nešlo a že pobyt „u Salvatora“, kde fakulta v sobotu 8. listopadu nakonec zahájila malou slavností svou činnost, bylo všemi chápáno jen jako provizorium, s nímž se ještě nedávno nepočítalo. Svým způsobem je však díky těmto pramenům mlčenlivě výmluvné, že když už fakulta nestíhala otevřít své pomyslné brány k původně parlamentem i církví plánovanému 1. říjnu, ne zvolila si do budoucna jako památný den svého zrození 31. říjen, počkala si na 8. listopad.

Avšak ještě před vlastním otevřením fakulty schválila československá vláda 18. září 1919 *Organizační statut Husovy fakulty*, další oficiální doklad konkrétně vyjádřeného programu Husovy fakulty, podle něhož bylo jejím hlavním úkolem „jednak pěstovati vědu evangelického bohosloví, jednak vychovávat studující v duchu české evangelické minulosti tak, aby byli náležitě připraveni pro své budoucí povolání duchovenské.“²² Podruhé pak oficiálně vyjádřil program nově zřízené Husovy fakulty ve své inaugurační přednášce z 25. listopadu 1920, tedy až rok po zahájení její činnosti, první děkan HF, prof. Gustav Adolf Skalský slovy: „Bude na nás pracovati a přičiniti se o to, aby Husova fakulta zapustila kořeny vždy hloub a své poslání konala čím dále tím lépe. A jestliže se jí podaří, aby byla s úkoly, jí vytčené, pak bude i ona mezi zdatnými faktory, které budou pracovati o kulturní a – to váží více – o náboženské i mravní povznesení národa našeho, a o upevnění našeho státu, o uskutečnění oněch zásad, kteréž má ve svém životním programu president naší republiky a jež našemu národu hlásati a vštěpo-

²¹ Srov. *Věstník Synodního výboru* 2 (1. 9. 1919), 31.

²² Nařízení vlády přetiskl *Věstník Synodního výboru Českobratrské církve evangelické* 1 (1919), 3, 37 a rovněž Bednář, *Sbírka zákonů a nařízení*, 918–924.

vati neoblevuje. Jsou to zásady, kteréž jedině mohou tvořiti pevný základ pravého štěstí národů a států. *Gentis felicitas!*²³

Z obou právě citovaných dokumentů je patrné dodnes platné rozkročení fakultní práce mezi teorií (vědu) a praxí (výchovu bohoslovců k farářskému povolání). Avšak především ze Skalského zprávy je zřejmé, že úkol fakulty a její práce byl koncipován mnohem obecněji: úkolem fakulty v tomto smyslu bylo především úsilí o kulturní, náboženské a mravní povznesení národa, upevnění státu, a ovšem uskutečňování programu prezidenta Masaryka.

Ve velice podobném duchu hovoří a na podobné podněty reaguje i dosud neznámý, svým způsobem jedinečný dokument pohnuté doby, kterým je přednáška prof. Ferdinanda Hrejse, adresovaná jen několik dnů po 8. listopadu prvním studentům evangelické teologie v Praze.²⁴

Z jejího obsahu, stejně jako z dosud řečeného může čtenář poznat, jaký že byl tedy ten program Husovy fakulty v jejích počátcích. Další otázky je ovšem nutné svěřit zatím budoucí církevně-dějepisné práci, stejně jako i její reflexi dalšími teologickými disciplínami.

Zahájili jsme v sobotu prostince svou práci na nově zřízené naší Husově evangelické fakultě bohoslovecké. Nezbývá, než abychom se svého díla již ujali. Ale než tak učiníme, a než především já sám přímo se budu obíratí látkou jednak českých, jednak všeobecných církevních dějin, cítím potřebu, především přece jen blíže se vysloviti o práci, které se ujímáme, a blíže vysloviti, co 8. listopadu jsme si jen krátce naznačili. Nemůžeme jistě líp počítí naší práci, než když především si náležitě zásadně vyjasníme, oč nám jde, a když pak, majíce jasný cíl i cestu, tou cestou k tomu cíli úsilně a horlivě se budeme brát. A proto bych rád dnešní nám určenou chvíli věnoval tomuto zásadnímu ujasnění naší bohoslovecké práce na naší Husově fakultě.

Nuže, oč že nám vlastně jde, oč má jíti? Oč chceme nade vše dbáti na naší Husově evangelické bohoslovecké fakultě? Zdá se mi, že nemohu to líp vystihnout, než jestliže upozorním na to, co je naší fakultě a tím i naší práci příznačné, a co naší fakultě na rozdíl od jiných všech fakult dodává určitý ráz. Právě tato zvláštnost naší fakulty, tato její svéráznost postaví nám před oči i to, oč bychom i my měli nade vše dbát.

²³ Srov. *Inaugurace prvního děkana Husovy československé evangel. Fakulty bohoslovecké v Praze, prof. Dr. G. Ad. Skalského, vykonaná dne 25. listopadu 1920*, Praha: Vlastním nákladem, 1921, 29.

²⁴ Otištěná Hrejsova úvodní přednáška kurzu Církevní dějiny všeobecné z listopadu 1919 je součástí jeho pozůstalosti, in: Praha, Archiv Národního muzea, fond č. 179. Hrejsa Ferdinand. Za možnost pracovat s tímto neinventarizovaným a nezpracovaným fondem zde děkuji laskavosti zaměstnanců ANM.

Nuže, co že je naší fakultě zvlášť příznačné? Není potřeba to dlouho hledat. Je to zcela na jev a připomínáme si to vždy znovu. Je to to, že naše fakulta je fakulta Husova. A to znamená a má znamenat mnoho, velice mnoho.

Musíme ovšem doznat, že vlastně jsme o toto jméno pro naši fakultu přímo ani nežádali, a tak se o ně ani nezasloužili. Když jsme sestavovali své resoluce pro synodu, pomýšlelo se ovšem především na mnohé jiné důležité věci a nebylo by bývalo divu, kdyby o fakultě nebyla bývala v resolucích ani zmínka. Poukázal jsem na potřebu naší české evangelické fakulty a v tom smyslu jsem formuloval svůj návrh našich požadavků. Bylo potřeba však ve smyslu našeho dřívějšího úsilí potřebu fakulty opětně zdůraznit, aby požadavek o fakultu dostal se do resolucí. A tu jsme ovšem žádali prostě o evangelickou bohosloveckou fakultu.

Bylo nám radostí, že právě tento požadavek našel v Národním shromáždění horlivého zastánce a tlumočníka v dr. Herbenovi a ochotné porozumění širších kruhů a dostal se jako návrh na zřízení evangelické bohoslovecké fakulty v Praze do Školského výboru. Hned jsme zde návrh ten podepřeli memorandumem pro referenta doktora Mareše, ale i v něm jsme žádali prostě o evangelickou bohosloveckou fakultu. Když pak jsme doslechli, že zřízení její sice našlo plné porozumění, ale že vyskytla se otázka, neměla-li by fakulta ta zřízena býti spíše v Bratislavě než v Praze, napsali jsme nové memorandum, v němž jsme důrazně upozorňovali na potřebu, aby právě v Praze byla zřízena. Mluvílo se tenkrát, že česká universita má býti nazvána universitou Husovou. Proto v odůvodnění naší žádosti poukázal jsem v memorandu i na to, že by bylo jistě něčím nepřirozeným, kdyby v Praze byla sice univerzita Husova, ale bez fakulty bohoslovecké, která by se zabývala v prvé řadě Husovým náboženstvím. To bylo asi podnětem k tomu, že v komisi školské, když pojmenování Husovy university neproniklo, ale zůstalo při pojmenování university Karlovy, vznikl návrh dr. Budinského z Brna, aby fakulta naše nazvána byla Husovou evangelickou fakultou bohosloveckou. Když jsme o tom zvěděli, měli jsme ovšem z toho velikou radost. Bylo to více, než jsme se nadáli a očekávali.

Vznikla ovšem nová obava, aby právě toto jméno Husovo nebylo nám kamenem úrazu. A víte dobře, že právě Husovo jméno bylo důvodem pro dr. Krejčího a mnohé v Národním shromáždění, že postavili se na stranu těch, kteří nám fakultu odpírali, anebo aspoň nehlasovali pro její povolení. Tím větší byla naše radost, že po referátu prof. Mareše a doporučení dr. Herbena přece jen bylo povoleno nejen zřízení evangelické bohoslovecké fakulty v Praze, ale výslovně i její pojmenování „Husova“. I když jsme my čeští evangelíci o toto pojmenování zásluhy neměli, přijali jsme je jistě s nesmírnou radostí, vidouce ve jménu tom uznání i souvislosti české evangelické církve s Husem i výraz toho, oč na naší fakultě vlastně jde a oč bychom měli tedy nade vše dbáti.

Oč tedy nám v naší práci má jíti? Zřejmé o to, oč nade vše šlo Husovi. Nemůžeme mít lepší vzor evangelického bohoslovce nad Husa. Oč že tedy šlo Husovi? Zamyslete-li se nad Husem, nad jeho úsilím, nad jeho vnitřním životem, nahlédnete-li do hloubi jeho duše, shledáte jistě, že význačnou stránkou jeho

duševního života je především jedno: láska k pravdě! Hus je muž skrz na skrz pravdivý. Jeho zásadou bylo nic neústupně nedržeti, ale byl vždy ochoten dáti se přesvědčiti, byl-li by v čem lépe poučen. Jemu nade vše byla pravda. Proto vybízí i nás: „Věrný křesťane, hledej pravdy, slyš pravdu, uč se pravdě, miluj pravdu, prav pravdu, drž pravdu, braň pravdy až do smrti!“ (Výklad víry, kap. 5).

Tím naznačuje, oč i nám v naší bohoslovecké práci musí jíti: o pravdu. To je úplně ve shodě s tím, co je vytčeno fakultě naší i všelikým fakultám jiným, nejvyšším cílem. Nejde tu o nic jiného než o pravdu, vědeckou pravdu. A o tuto vědeckou pravdu musí jíti ovšem i na naší fakultě a ve všeliké naší práci. Má to být vědecká práce, má tedy vésti k poznání a zjištění pravdy.

A při tom nevadí zdůrazniti, že ovšem pravda je jen jedna. Není jiná pravda vědecká a jiná náboženská. Řeč naše má býti i tu: „Jistě-jistě, nikoli-nikoli“. Co je pravdou, je pravdou, ať na to hledíme jako lidé náboženští či nenáboženští, a co není pravdou, není pravdou ani náboženskému, ani nenáboženskému člověku. Buď je to pravda, je to skutečnost, fakt, anebo není to pravda, je to klam, není to nic. Není-li to pravda, nic skutečného, nemá to žádné ceny, a třeba sebe výš to bylo vyvyšováno. Je-li to pravda, pak je s tím nutno počítat, má to svou cenu, svůj význam, ovšem tu menší, tu větší, tu malicherný, tu nesmírný. A čím větší, tím více je třeba nad tím se pozastavit. Čím významnější skutečnost, čím důležitější pravda, tím je ovšem potřebí více o ní dbát. A nade všechno o nejvýznamnější skutečnost, o nejvyšší pravdu, o věčnou pravdu.

O věčnou pravdu, o ní dbal Hus. To bylo vlastně to, oč mu nade vše šlo. A to je to druhé, co vidíme při Husovi, když nahlédneme do jeho duše: naprostou lásku k věčné pravdě, k Bohu. Bůh je mu svrchovaná pravda, k níž lne celou duší a cele se mu oddává. Hus je nejen naprosto pravdivý, ale i naprosto náboženský člověk. Jemu jde vždy o náboženství, o živé náboženství, které Kristus rozžal v lidských duších.

Nuže o to, není-liž pravda, jde i nám. Nám jde o pravdu. Ale z toho ohromného rozsahu pravdy jde i nám o pravdu ne snad jen odlehlou, nám vzdálenou a pro nás bezvýznamnou, ale o pravdu pro nás svrchovaně významnou, rozhodující v našem svědomí i celém životě. Nám nade všechno jde o Boha. A proto jde i nám o náboženství, a řekněme určitěji: o křesťanství. Nejde nám o náboženství povrchní, o zbožnost vyvětralou, o něco zevního, obřadního, ustrnulého a mrtvého, nýbrž o náboženství živé, o něco vnitřního, o něco, co se nás všech, i jednotlivců i národa, hluboce dotýká. A třeba dnes bylo mnoho těch, kteří pro náboženství nemají smyslu, my jsme si jistě plně vědomi, že v náboženství živém, v křesťanství prožitém a opravdovém, jde o něco, co nejen bylo nesmírného dosahu, ale co dosud má a jistě vždycky míti bude životní význam pro člověka i pro národ. Náboženství bylo a je všude tam, kde lidé je prožívají v opravdovosti a ryzosti, svatým ohněm v duši, který vyjasňuje duše a naplňuje duši světlem i teplem. A nad to je a může býti takové náboženství pramenem mravní síly a opravdovosti, pramenem nadšení pro pravdu a dobro a pro všechno ideální, veliké a krásné. A kde tak tomu je, je náboženství i pevným základem, na němž

Lze budovati celý život i novou lepší budoucnost celých národů. Je to potřebí tím více zdůrazniti, ježto toho všeho tolik potřebujeme. A právě proto jistě lze jen srdečně vítati, že máme vlastní českou fakultu, která má se zabývati právě náboženstvím.

Máme-li fakulty, jež se zabývá medicínou v zájmu tělesného zdraví, právnickou v zájmu práva a spravedlnosti v zemi, filosofii v zájmu rozumového vzdělání našeho národa, máme-li technické a odborné vysoké školy, jež dbají o technickou a finanční vyspělost našeho lidu – jistě jest jen spravedlivé, jestliže po dlouhém přerušení dosáhli jsme své Husovy fakulty, jež má účelem vědecky sledovati život náboženský, a tak přispívati k tomu, aby mezi námi bylo náboženství vskutku živé.

Ano, nám jde o náboženství živé, křesťanství čisté a opravdové. Nestačí náboženství, jež se jím jen zve, ale jím není, anebo jest ve své podstatě porušeno. Bývá tomu tak často, velice často. A to je právě, čím je náboženství tak často znehodnoceno a zneuznáno. Ne, nesmí stačiti jen náboženství povrchní, porušené, mrtvé, nám jde a musí jíti o náboženství živé, opravdové. A proto je třeba, aby náboženství a křesťanství nebylo přijímáno a posuzováno jen bezmyšlenkovitě, ale je potřebí, aby bylo posuzováno kriticky, vědecky. Je třeba náboženství, které obstojí a se osvědčí i v potížích života, i ve světle vědy.

A proto nám jde o sledování náboženství, křesťanství ve světle pravdy, vědy. Naprosto se nebojíme, že by snad náboženství utržilo újmy, bude-li z vědeckého stanoviska pozorováno. Mnozí se toho bojí. Byla doba, že i naši otcové, Bratří, nedůvěřivě se dívali na vědecké sledování věcí náboženských. Obávali se znesvěcení a porušení náboženského života. Zdálo se jim, že lidé obírající se vědou, nábožensky bývají méně živí. A tak se zdá snad mnohým i dnes. Leč Bratří časem poznali, že není tomu tak, ale že je v zájmu náboženství, jestliže právě v jasném světle vědy se oceňuje. Co je dobrého, nemá se co báti světla. Jen zlý se skrývá před světlem. Kdo je dobrý, jde k světlu. Křesťanství jde k světlu a chce býti oceňováno ve světle pravdy.

A proto nebojme se vědy při vědeckém studiu křesťanství. Třeba se i někdy zdálo, že věda počíná si příliš ostře, příliš kriticky k náboženským věcem, že přestřeluje, nebojme se toho. I když přestřelí, i když příliš kriticky někdy posuzuje náboženské zjevy, však ot činí jediné z lásky k pravdě. A tato láska k pravdě vede pak vědu k tomu, že sama se vzpamatuje a napraví, v čem pochybila. Nikdo není neomylný, ani věda. S tím nutno počítat. A s tím počítá i věda. A proto kritizuje i samu sebe, a je vždy ochotna napravit, v čem pobloudila. Ale právě toto sebepoznání vede vědu a lidi vědecky pracující k tomu, že, jsouce si vědomi vědecké nedokonalosti, snaží se postupovati opatrně a šetrně a tím opatrněji a šetrněji, čím je nedůtklivější a vážnější věc, o níž jde. A jistě mezi věci nejnežnější, jež vyžadují obzvláštní šetrnosti, ba piety, patří především náboženství. Proto Komenský tolik zdůrazňoval ve svém *Kšaftu*, aby o věcech náboženských se mluvilo co možná s pietou. A proto mu šlo o to, aby se s celou rozhodností odmítalo všeliké porušování a znevažování náboženského života. Tak chceme

jistě postupovati i my při našem vědeckém probírání otázek náboženských. Půjde nám o vědu, o postup čistě vědecký, o práci ve smyslu rozhodně vědecké metody, ale chceme tak činiti se vsí pietou k náboženství vůbec a křesťanství zvlášť.

Ba více. K bohoslovecké vědecké práci naší nestačí jen věda a jen pieta k náboženským zjevům – v zájmu vědy je potřebí více. K vědeckému pojetí náboženství nestačí, aby kdo jen s náležitou vědeckou rutinou a třeba i s náležitou pietou studoval náboženský život. Má-li taková vědecké práce, obírající se náboženstvím, vésti k správným výsledkům, je potřebí zvláště jednoho. Je potřebí toho, co je samozřejmou podmínkou zdárné vědecké práce v každém jiném oboru, a nač se přece často zapomíná. Má-li se kdo vědecky zabývat hudbou, nestačí ani odborné vědecké vzdělání, ani pieta k hudbě, ale především je třeba smyslu pro hudbu. Kdo nemá smyslu pro hudbu, nedovede hudbu správně posouditi, byť bylo vědecké jeho vzdělání jakékoli. Podobně to platí o náboženství. Kdo chce vědecky správně pracovati na poli náboženském, musí míti především smysl pro náboženství. Marň by mluvil o náboženství člověk třeba vědecky sebebystřejší, jestliže by byl hluchý pro hlas Boží v lidské duši a slepý pro náboženské zjevy, a jestliže v duši nikdy nic náboženského neprožil a žádný záchvěv náboženský v duši nepocítil. A naopak, čím kdo osobně sám je náboženštější, čím více sám prožil náboženský život, tím bude schopnější, když si jen osvojí vědeckou způsobilost vědecky se zabývatí náboženstvím a oddati se bohoslovecké vědě a práce jeho pak bude tím úspěšnější.

Vždyť jen člověk mající smysl pro náboženství a který sám nábožensky žije, dovede se vžítí v náboženský život jiných lidí a dovede porozumět jejich náboženskému životu, zatímco člověk nenáboženský marň se pokouší porozumět náboženskému životu jiných lidí a v jich náboženství nevidí než podivný, jemu nesrozumitelný a pro něj bezcenný zjev. Proto nenáboženští lidé jsou tak málo schopnými oceniti náboženský život jako člověk bez smyslu pro hudbu často jde chladně kol hudebních hodů, zatímco jiní naslouchají plni nadšení. Náboženskému životu nelze rozuměti a nelze jej chápati bez vlastního náboženského prožití podobných náboženských zkušeností.

Proto k bohoslovecké práci, již se zde chceme zabývatí, je potřebí lidí jednak nábožensky co možná živých, anebo aspoň nábožensky dotčených, a přitom vědecky jasně a správně myslících. Jen takoví lidé dovedou i opravdově nábožensky žítí a pracovati, a přitom i jasně vědecky náboženský život chápat a si uvědomit. V jich nitru náboženství a věda sjednocují se v ideální jednotě. K tomu chceme směřovat v naší Husově evangelické bohoslovecké fakultě.

Příkladem v tom bude nám Hus, muž skrz na skrz pravdivý, ale i muž skrz na skrz náboženský. Pravdivost a náboženskost, to obojí je mu stejně příznačné. Ale stejně je mu příznačné ještě třetí: Hus miluje horoucně pravdu, nade vše miluje Boha, a ovšem vroucně miluje všechny lidi, a zvláště svůj národ. Jde mu o pravdu, jde mu o Boha, o království Boží, ale nechce to míti vše jen pro sebe, chce to míti pro všechny, a zvláště pro svůj český lid. To by rád Hus, aby Čechové

milovali nade vše pravdu a aby lid český byl Boží lid a aby česká církev byla v pravdě církví Kristovou, královstvím Boží, jednotou lidí vyvolených a Bohu cele oddaných. A Hus je si vědom, že tím přeje svému lidu právě to nejlepší a nejpotřebnější.

A o to jde jistě i nám, a zvláště v bohoslovecké naší práci, k níž se na Husově fakultě chystáme. Nechceme vědu jen pro sebe, nechceme ani náboženství jen sami sobě prožívat – chceme to vše pro svůj lid. Rádi bychom svému národu přáli a dali vše nejlepší a nejpotřebnější. A my vidíme čím dál tím zřetelněji, že našemu národu není ničeho více třeba než náboženství, náboženství živého, opravdového, osvědčeného ve světle vědy a v boji života jako pramen síly a posvěcení. Jde o náboženství, které by bylo ne snad jen něčím povrchním, ale o náboženství živé, které by přešlo v ducha a krev, a tak se stalo přední složkou našeho života, náboženstvím českým v nejušlechtlejším smyslu toho slova, pramenem naší síly a našeho idealismu.

Vždyť všimnete si jen našeho lidu. Dosáhl svobody a samostatnosti, smí sám určovat své osudy a pracovat na lepší své budoucnosti. A při tom získal si vážnost a uznání téměř celého světa – zásluhou těch, kteří vedeni podivuhodným idealismem a naprostou svědomitostí, pracovali a bojovali o jeho osvobození a povznesení, stavíce celý svůj život, všechny své síly v službu svého idealismu a svého národa. A zatím co tak nejlepší naši lidé tolik nám získali, jak uboze pokračují v jich díle ti, kteří, opírajíce se o přízeň většiny a lidu, dovedli se vyšinouti na rozhodující místa, a jak uboze hospodaří a žijí tisícové, ba milionové v našem národě. Naše síla proměnila se v krátké době v slabost, spravedlnost v nespravedlnost, bohatství v bídu, sláva v nevážnost. A příčinou toho je – naprostý nedostatek idealismu, pustý materialismus, jdoucí za sobeckými osobními a třídními zájmy. Nic tak nechutí naší sílu a neotravuje všechny naše poměry, jako právě tento bezohledný, sobecký, jen za požitky jdoucí materialismu, prostý všech ideálních snah, nedbající žádných vyšších zájmů, neznající svědomí, ten je to, který vyžírá a hubí republiku a působí rozvrat.

Za těch poměrů, co že jest to, čeho lidu našemu je nade všechno třeba? Ničeho tolik, jako vštípit mu svědomitost a idealismus. Vypěstovat lidi prodchnuté vědomím povinnosti, svědomitostí, idealismem. Je potřebí, jak to bylo hned z počátku řečeno prezidentem Masarykem, převychovy našeho lidu, a jak to řekl ten, k němuž i prezident Masaryk hledí s úctou, znovuzrození jednotlivců i celého našeho lidu. To je věc zcela jasná a toho jsme si jistě všichni plně vědomi. Není proto třeba v našem kruhu dlouze o tom šířit.

Nám je, doufám, jasná ideální otázka s tím spojená: Kterak je to možno? Kterak se lid náš může obroditi a býti převychován a kterak se stane svědomitým a kterak se mu vštíjí nadšený idealismus? Nechtějí jiní zkoušejí to všelijak, my z dějin lidstva, z historie křesťanství, z naší vlastní minulosti vidíme patrně, že život vychází jen z života, že čisté osobnosti vzrůstají jen pod duchovním vlivem a v duchovním styku s čistými osobnostmi jinými, jako byl Hus a Komenský, a že není významnější osobnosti nad osobnost Kristovu a ovšem nad svatého Boha.

Proto není účinnější převýchovné a obrodné moci nad tu moc, kterou člověk pocítuje ve své duši, kdykoli se duchovně stýká se jmenovanými osobnostmi, a zvláště s Kristem a Bohem – čili jinými slovy, v náboženství opravdovém a živém, v živém křesťanství.

Třeba křesťanství a náboženství všelijak bylo znehodnoceno a vyprázdněno, ve své ryzosti a čistotě bylo a je neocenitelnou obrodnou mocí, jako nic jiného na světě. A proto nám a národu našemu není ničeho tolik potřebí, jako živého křesťanství. A kdo dobře to míní s naším lidem, nemůže jinak, než s prezidentem Masarykem vybízet: Pracujte o to, aby lidu našemu dostalo se živého náboženství. Náš lid ničeho nepotřebuje tolik, jako lidí podobných Husovi, lidí milujících pravdu a prodchnutých živým náboženstvím, a v důsledku toho lidí s živým svědomím, vzpírajících se vsí silou materialismu a sobectví, a nadšených pro nejvyšší ideály života.

Nuže, má-li kdo o to pracovat, aby takové náboženství živé, a takové smýšlení ušlechtilé zmocnilo se srdce našeho lidu a aby se probudilo v něm svědomí, jsou to především čeští evangelíci, jest to evangelická církev a jest to také Husova evangelická teologická fakulta. Aspoň všechna práce, kterou tu konati budeme, má míti cíl nejen čistě vědecký, ale i tento rozhodně praktický. Nechceme vlastně v tom všem nic jiného než to, co činil Hus, když jako učitel pražské university, jako kazatel betlémský sloužil nejen vědě, ale úsilně pracoval, aby i sám byl a se osvědčil člověkem Božím, i aby v českém lidu a v české církvi probudil Boží život. Nemůžeme činit nic lepšího, než co tak činil a nám odkázal Hus.

Myslím, že jsme si tak poněkud ujasnili, oč nám v naší práci na Husově evangelické teologické fakultě jde. Cíl je jasný a cesta je známa: cesta svědomité vědecké a náboženské práce. A cesta ta bude se nám tím víc vyjasňovat, čím usilovněji budeme se k tomu cíli brát. Tou cestou půjdeme i v jiných oborech a tou cestou budeme se snažit jíti i v církevních dějinách.

Cítil jsem potřebu, abych nyní, kdy jsem zahájil svoje přednášky, vyložil tak sobě i vám zásadně, oč mi tu půjde. Těšilo by mne, jestliže bych mohl si říci, že jsem tím vystihl i to, co se ve vaší duši děje, a jestliže tedy bych směl býti jist, že jsme v těchto základních předpokladech naší práce zajedno.

Je to krásná práce, o níž nám jde. Je to práce však i veliká a nesnadná. Ujímám se jí s mnohou starostí a obavou. Ale činím tak přece jen i s důvěrou v Toho, od něhož i slabí nabývají sílu, a kterýž vyhledává jen jedno, aby každý věrný nalezen byl. Kéž jsme my všichni před ním jednou shledáni – věrní! Kéž přizná se k nám a k dílu našemu, aby i naše slabé síly přispěly k utvrzení království Božího v našem lidu!

Vzdělávání evangelických bohoslovců za Protektorátu

Lydie Roskovcová, Vladimír Roskovec¹

Education of the protestant ministers during the Protectorate. The Hus Faculty, where the candidates of ministry in the Evangelical Church of Czech Brethren (ECCB) were trained, was closed on November 17, 1939, together with all Czech universities. This situation led the Synodal Council of the ECCB to seek alternative ways of providing education for its clergy. The first attempt was a full-time course in 1940, but it emerged that its participants were not able to meet the demands. Therefore, a correspondence course was organized in the following years: the participants were regularly provided with study materials and essay topics were assigned to them, and just on certain dates they were invited to come for lectures and oral exams. Many participants of those courses were employed by the church as “provisional deacons” in the ECCB congregations. Based on the documents from the archive of the Synodal Council, the present article surveys the contents of the courses as well as their teachers and participants. The dozens of participants in the years 1940–1945 included both former students of the closed Hus Faculty and new candidates. After reopening of the Hus Faculty in May 1945, the course participants could quickly complete their studies, many of them going to continue them at universities abroad.

Keywords: church history; history of the church during the World War II; theological education; Hus Czechoslovak Protestant Theological Faculty in Prague; Evangelical Church of Czech Brethren; Synodal Council; correspondence course; provisional deacon

Jedním z prvních vážných postihů české a moravské společnosti v pseudostátním útvaru „Protektorát Čechy a Morava“ bylo uzavření českých vysokých škol 17. listopadu 1939, provázané přepadením vysokoškolských kolejí, popravou devíti funkcionářů studentských svazů a odvečením více než 1200 studentů do koncentračního tábora Sachsenhausen.² Podle vyhlášky říšského protektora měly být vysoké školy uzavřeny na dobu tří roků, zůstaly však uzavřeny až do konce války.

¹ Centrum pro studium vysokého školství, v.v.i., Praha 7, Jankovcova 933/63.

² 17. listopad. *Almanach odboje československého studentstva v letech 1939–1945*, Praha: Ústřední svaz československého studentstva, 1945. František Kropáč – Vlastimil Louda, *Persekuce českého studentstva za okupace*, Praha: Ministerstvo vnitra, 1945.

Uzavření se samozřejmě týkalo i tehdejší Husovy československé evangelické fakulty bohoslovecké v Praze (dále jen „Husova fakulta“), která krátce předtím oslavila 20. výročí svého založení. Někteří učitelé fakulty byli po jejím uzavření penzionováni, jiní vstoupili do služby faráře na sboru.

Synodní rada Českobratrské církve evangelické (ČCE), jejíž faráře fakulta vzdělávala, začala ihned hledat způsoby, jak za těchto obtížných podmínek zajistit vzdělávání nových kazatelů a dalších církevních pracovníků. Nebylo povoleno obnovit krátce předtím uzavřenou Misijní školu v Olomouci, kde se vzdělávali diakoni, určení k misijní práci a k výpomoci na sborech. K přijetí do Misijní školy ostatně nebyla požadována maturita na gymnáziu, takže pro přípravu farářů bylo potřeba hledat jinou formu vzdělávání. Závažným problémem byla také pracovní povinnost osob starších 18 let, což se týkalo jak studentů právě uzavřených univerzit, tak čerstvých maturantů na gymnáziích.

Hledání vhodného a pro protektorátní vládu přijatelného řešení bylo tedy pro synodní radu pod vedením synodního seniora ThDr. Josefa Křenka důležitým úkolem. Ukázalo se, že to byl úkol nejednoduchý a trval po celou válečnou dobu až do jejího skončení v květnu 1945. Bylo o něm však zveřejněno málo informací a po válce celá záležitost pomalu upadala v zapomnění.

„Válečné studium“ bohoslovců stručně popsal při dvou příležitostech (a na základě osobní zkušenosti) Rudolf Řičan.³ Je zmíněno i v Ročence Husovy fakulty za léta 1938–1946.⁴ Jiné údaje jsme v literatuře nenašli.⁵ Jsme přesvědčeni, že statečné úsilí církevních pracovníků, učitelů, farářů i samotných účastníků kurzů, které mělo do značné míry ilegální charakter, si zaslouží podrobnější připomenutí. V ústředním archivu ČCE existuje k tomuto tématu poměrně bohatá dokumentace.⁶ Na základě jejího prostudování uvádíme v následujícím textu informace o organizaci kurzů, jejich obsahu, učitelích a účastnících. Pro objasnění některých sou-

---

3 Rudolf Řičan, Ke čtyřicátému výročí naší fakulty, *Theologická příloha Křesťanské revue* 1, příloha k č. 2 (1960), 8. Týž, *Padesát let Komenského evangelické bohoslovecké fakulty v Praze*, Praha: Komenského fakulta, 1969, 46–48.

4 František Bednář – František Kovář – František M. Hník, *Ročenka Husovy československé evangelické fakulty bohoslovecké v Praze za léta 1938–1946*, Praha: Husova fakulta, 1947, 4–5.

5 Studiu bohoslovců Církve československé v tomto období je věnována studie: Jaroslav Hrdlička, *Výchova a výuka bohoslovců ČČS(H)/CČM za Česko-Slovenské republiky (1938–1939) a Protektorátu Čechy a Morava (1939–1945)*, *Theologická revue* 91/2 (2020), 161–176.

6 ÚA ČCE, fond „Theologické studium“.

vislostí též stručně připomeneme situaci na Husově fakultě před jejím uzavřením a po obnovení její činnosti.

1. Husova fakulta před uzavřením v roce 1939 a po něm

Na Husově fakultě působilo ve studijním roce 1938/39 podle brožury *Stav osobní. Seznam přednášek*⁷ osm řádných profesorů: ThDr. František Žilka (věda novozákonní), ThDr. František Bednář (církevní právo a praktické bohosloví), PhDr. Josef L. Hromádka (systematická teologie), PhDr. Slavomil Daněk (biblické studium Starého zákona), PhDr. František Linhart (dějiny a filosofie náboženství), ThDr. Alois Spisar (systematická teologie pro církve československou), PhDr. František M. Bartoš (české dějiny se zvláštním zřetelem na husitství), ThDr. et PhDr. František Kovář (věda novozákonní pro církve československou). Profesor církevních dějin ThDr. Ferdinand Hrejsa byl od roku 1937 na odpočinku.

Dalšími členy učitelského sboru byli tři soukromí docenti (v závorce rok habilitace): ThDr. Josef B. Souček (1933) pro obor novozákonní vědy, ThDr. Rudolf Říčan (1935) pro obor církevních dějin a PhDr. František Hník (1936) pro obor sociologie a křesťanské sociální ethiky pro církve československou; dále zde působilo devět lektorů (vyučovali různé jazyky a církevní hudbu) a jeden asistent. Suplentem na stoličce praktické teologie pro církve československou byl Gustav Adolf Procházka, suplentem na stoličce církevních dějin doc. Rudolf Říčan.

Docent Hník odjel na podzim roku 1938 na studijní pobyt do Anglie, profesor J. L. Hromádka odjel v dubnu 1939 s rodinou do Švýcarska a poté do USA, kam byl pozván na stáž na Union Theological Seminary v Princetonu.

Děkanem fakulty v uvedeném studijním roce byl prof. František Bednář (inaugurován 12. ledna 1939), proděkanem prof. František Žilka. Na sklonku téhož studijního roku byl prof. Bednář zvolen děkanem znovu a tuto funkci zastával *de facto* i za války a pak i ve studijním roce 1945/46.

Pokud jde o počty studentů, v *Ročence 1937–1938*⁸ najdeme tyto údaje: v zimním semestru 1937/38 studovalo na fakultě 108 posluchačů řádných (63 z církve československé, 45 z evangelických církví) a 9 mimořádných, nově zapsaných bylo 16 řádných a 4 mimořádní; v letním semestru 103

⁷ *Stav osobní. Seznam přednášek. Studijní rok 1938/39*, Praha: Husova fakulta 1938.

⁸ František Žilka – František Bednář, *Ročenka Husovy československé evangelické fakulty bohoslovecké v Praze za studijní rok 1937–1938. K druhému desetiletí 1929–1939*, Praha: Husova fakulta, 1939, 5–6.

řádných posluchačů (57 z církve československé, 45 z církví evangelických) a 5 mimořádných. *Ročenka 1938–1946*, 3 uvádí pouze, že ve studijním roce 1938/39 měla fakulta 75 posluchačů. Počet studentů ve studijním roce 1939/40 (tj. k 17. listopadu 1939) se zjistit nepodařilo.

Situaci fakulty po jejím uzavření 17. listopadu 1939 popisuje v *Ročence 1938–1946* proděkan František Kovář: „Nebyla fakultou universitní, byla v budově universitní knihovny, a s počátku se na ni zapomnělo tak, že neměla ani svého komisaře. Byl jím po členu gestapa jmenován rektor Saure.⁹ Do místností fakultních s počátku nevníkl nikdo. Prohlídka gestapa se týkala hlavně knihovny.“ Ta díky odvaze a obětavosti knihovníka fakulty Václava Sobotky a synodní rady ČCE skončila posléze ve sklepech Husova domu. Rektor Saure sdělil děkanovi fakulty, že je osobně odpovědný za dodržování zákazu přednáškové a učební činnosti profesorů. Ti se proto dalšího vzdělání bohoslovců organizovaného synodní radou ČCE přímo neúčastnili, podíleli se na něm však docenti fakulty spolu s „dalšími silami mimofakultními“. „Bylo přímo zázrakem, že udavačství zde nevykonalo svého díla, ačkoliv gestapo sledovalo činnost naši bedlivě. Mezi profesory nedošlo k zatýkání. Vyšetřován byl jen děkan Bednář a po několika výsledcích v Petschkově paláci mu byla dána gestapem rada, aby se odebral ‚z důvodů zdravotních‘ na Moravu, a veškerá činnost mu byla zakázána.“¹⁰

2. Kurzy pro bohoslovce v letech 1940–1945

2.1. Organizace a obsah kurzů

Nejprve připomeneme situaci ČCE a jejího vedení v pohnutém období po Mnichovu a na začátku Protektorátu. V prosinci 1938 se měl u příležitosti 20. výročí vzniku ČCE konat její 8. synod. Ten byl dvakrát odložen a sešel se až v červnu 1939 a zvolil synodní radu ve složení: Kamil Nagy (synodní senior), ThDr. Josef Křenek, Bedřich Jerie, Karel Machotka (náhradník), PhDr. Antonín Boháč (synodní kurátor), PhDr. Jindřich Hrozný, JUDr. Josef Král. Synodní senior Kamil Nagy však 29. září 1939 náhle zemřel, bylo proto na 7. prosince 1939 svoláno mimořádné zasedání 8. synodu, které potvrdilo ve funkci synodního seniora dosavadního úřadujícího náměstka ThDr. Josefa Křenka. Během války se už další synod nekonal a synodní rada v uvedeném složení působila po celou dobu okupace.

V roce 1944 však byli statutární zástupci ČCE, tj. synodní senior ThDr. Josef Křenek a synodní kurátor PhDr. Antonín Boháč, okupačními úřady

⁹ Rektor německé univerzity v Praze Wilhelm Saure.

¹⁰ *Ročenka 1938–1946*, 4–5.

zbavení funkce. Dr. Křenek, současně farář sboru Praha-Kliment, byl navíc vypovězen z Prahy a zbytek války prožil v Novém Městě na Moravě.

Po uzavření Husovy fakulty se synodní rada začala intenzivně zabývat problémem, jak zajistit náležité vzdělávání budoucích kazatelů (vikářů, farářů) ČCE. Opírala se o § 101 církevního zřízení, jenž ukládá synodní radě „pečovati o řádné vzdělání kazatelů a jiných potřebných dělníků církevních a účastniti se při zkouškách jejich“.¹¹

Vzhledem k tomu, že nebylo možno využít samostatné vzdělávací instituce, bylo rozhodnuto zřídit vnitrocírkevní kurz. Problém tzv. „pracovní povinnosti“ byl řešen tím, že účastníci kurzu se stali zaměstnanci církevních sborů.¹² Synodní senior Křenek zaslal proto již 24. listopadu 1939 všem studentům zapsaným na Husově fakultě dopis, ve kterém je vyzývá, aby požádali svého faráře a staršovstvo, aby je ustanovili pomocným pracovníkem ve farní kanceláři ke sborové práci – tzv. „prozatímním diakonem“.

Sbory ČCE těmto žádostem podle svých možností vyhověly a synodní rada oznámila ministerstvu školství a osvěty, že hodlá uspořádat kurzy pro vzdělávání církevních pracovníků. Ministerstvo odpovědělo, že „vzalo sdělení synodní rady na vědomí“.¹³ Tak bylo možno uspořádat v dubnu až červnu 1940 kurz pro adepty duchovenské služby v ČCE.

Pro toto *kurzorické vzdělávání* byl připraven program (v souladu se studijním programem Husovy fakulty) a vytvořena skupina lektorů i některé studijní texty. Jak již bylo řečeno, mezi lektory nemohli být zařazeni profesori Husovy fakulty, kterým by za to hrozil postih od okupačních úřadů. Byli proto přizváni kvalifikovaní faráři a další členové církve. V dopisu zaslaném ministerstvu 6. června 1940 je uveden tento obsah kurzu včetně přednášejících:

1. Úvod do četby Písma (ThDr. Josef Křenek, synodní senior)
2. Úvod do biblickobohovědných nauk (ThDr. František M. Dobiáš, farář v Krabčicích)
3. Kurs hebrejštiny (ThDr. Miloslav Bohatec, vikář v Praze XII)
4. Četba a výklad knih Soudců a Rut (M. Bohatec)
5. Dějiny novozákonní doby (Bohumil Potměšil, farář v Ledčicích)

¹¹ Říčan, *Padesát let*, 47.

¹² Podle platných nařízení platila totiž tzv. pracovní povinnost: každý (muž i žena) po dosažení věku dospělosti (tj. 18 let) musel být zaměstnán nebo studovat povolenou školu. Jinak hrozilo pracovní nasazení v některé továrně na výrobu válečné výzbroje (v „Říši“ nebo v Protektorátu) nebo později při budování obranných opevnění apod. Postavení a zaměstnání každého občana bylo zapsáno v „pracovní knížce“, kterou každý po dosažení 18 let obdržel.

¹³ ÚA ČCE, arch. karton X/C/1, položky 1 a 2.

6. Četba a výklad epištoly Efezským (J. Křenek)
7. Kurs řečtiny (Jaroslav Hnátek, profesor Akademického gymnasia v Praze)
8. Dějiny české reformace (Dr. Josef Lukášek, vojenský superintendent v. v. v Praze XI)
9. Nauka o křesťanských církvích (Miroslav Krejčí, farář v Rokycanech)
10. Smysl a cíl církevní práce (Bedřich Jerie, náměstek synodního seniora)
11. Církevněprávní otázky (JUDr. Emil Lány, předseda vrchního soudu v. v. v Praze).

Program a časový rozvrh kurzu byl rozeslán 21 bývalým studentům Husovy fakulty, kurzu se účastnilo i dalších 8 kandidátů vikářských zkoušek, které se pak konaly na podzim 1940. Další běh kurzu už nebyl ministerstvem povolen, proto synodní rada zorganizovala *korespondenční vzdělávání* církevních pracovníků. Zapisovali se do něj především „prozatímní diakoni“, kteří měli „pracovní knížku“. Byl vypracován program tohoto vzdělávání (opět konformní se studijním programem Husovy fakulty). K lektorům uvedeným výše se připojili ThDr. Adolf Novotný, farář v Krabčicích, Jan Smetánka, farář v Horní Krupě, synodní kurátor PhDr. Antonín Boháč a soukromí docenti Husovy fakulty Josef B. Souček a Rudolf Říčan, kteří měli právo přednášet, ale nebyli za to placeni, tudíž nebyli vůči fakultě v zaměstnaneckém poměru.

Přihlášení účastníci museli nejprve vykonat přijímací zkoušku před synodní radou, pak jim byly zaslány rozmnožené „učebné listy“ (studijní texty) a témata písemných prací. Vypracované písemné práce byly hodnoceny učiteli příslušných předmětů. V určitých termínech byly pro účastníky konány přednášky nebo semináře v Husově domě v Praze. Po splnění určených studijních povinností mohli účastníci vykonat I. a II. vikářskou zkoušku (které odpovídaly I. a II. odborné zkoušce na Husově fakultě) před zkušebními komisemi jmenovanými synodní radou.

Podle dopisu synodního seniora z 15. února 1941 obdržel každý z účastníků 16 učebných listů a příruček různého rozsahu; 15. července 1941 jim bylo zasláno dalších 8 textů. Seznam vydaných příruček z 1. června 1943 má již 35 položek,¹⁴ mezi nimi i překlady německých publikací J. Schniewind *Evangelium nach Matthäus* a H. Lietzmann *Geschichte der Alten Kirche*. Pod názvem Učení o Písmu sv. byl zařazen překlad prvního dílu Barthovy *Kirchliche Dogmatik*, ovšem bez uvedení autora, který byl v Německu na indexu. Autory příruček byli především lektori uvedení výše

---

¹⁴ ÚA ČCE, arch. karton X/C/3, položka 2.

(např. doc. J. B. Souček napsal 9 příruček, doc. R. Říčan 4, A. Novotný 3), do této činnosti se zapojili i prof. F. Bednář a prof. F. Hrejsa.

Velikou péči problému vzdělávání budoucích církevních pracovníků věnoval synodní senior ThDr. Josef Křenek, který neúnavně posílal žádosti na státní úřady a užíval i možností osobních konzultací se členy protektorátní vlády.

Do organizace všech kurzů i zkoušek byla samozřejmě zapojena i ústřední církevní kancelář, která sídlila v Husově domě. Vedoucím kanceláře byl církevní rada Bohumil Valeš, od podzimu 1930 zde též pracoval ThDr. Josef B. Souček jako tajemník pro výchovu a vzdělávání. Ten se v roce 1933 habilitoval na Husově fakultě v oboru Nový zákon prací „Utrpení Páně podle evangelií“. Byl po celou dobu válečného vzdělávání bohoslovců organizátorem konzultací a zkoušek, jakož i prostředníkem mezi účastníky kurzů a církevním ústředím. Zůstával kvůli větší bezpečnosti v určité anonymitě, podepisoval se na dopisech a přípisech pouze jako „Tajemník“. (Na některých kopiích dopisů a pozvánek ke konzultacím a zkouškám jsou rukou psané poznámky, činěné nezpochybnitelně charakteristickým rukopisem J. B. Součka.)

K úkolu tajemníka patřilo vypracování osnovy korespondenčního kurzu, obstarávání a rozmnožování studijních textů, plánování konzultačních schůzek, průběžných zkoušek a také styk s lektory a zkušebními komisí. Účastníci kurzů dostávali témata písemných prací, které pak poštou odesílali do církevní kanceláře – a tajemník je předával jednotlivým lektorům, kteří je hodnotili, diskutovali s účastníky při konzultacích a dílčích zkouškách. Zkoušky se konaly obvykle dvakrát ročně, jednou za rok bývaly i zkoušky vikářské, k nimž bylo zváno vždy jen několik studentů. Velká nouze o ordinované církevní pracovníky byla zejména v západních a jižních Čechách, tam také měli směřovat úspěšní absolventi válečných vikářských zkoušek.¹⁵ Prakticky veškerý styk mezi účastníky kurzu i lektory byl písemný – je potřeba si připomenout, že v té době ani telefonní spojení nebylo běžně dostupné. Rozmnožování učebních textů bylo možné pouze cyklostylem – tedy tiskem z předloh psaných psacím strojem na speciální blány. Dnes si jen těžko dovedeme představit náročnost přípravy a vedení těchto korespondenčních vzdělávacích kurzů, které se podařilo udržet i v podmínkách zostřeného sledování během heydrichiády.

S tím, jak se v závislosti na průběhu války zhoršovaly poměry v Protektorátu, zhoršovaly se ovšem také podmínky pro vedení kurzů. V roce

---

¹⁵ Ustanovování kazatelů ve farních sborech včetně hodnocení jejich vzdělání ponechávaly protektorátní úřady v kompetenci příslušných církevních orgánů.

1944 byli statutární zástupci ČCE zbaveni funkcí a synodní senior navíc vypovězen z Prahy. V letních měsících začal být uplatňován Hitlerův výnos o „totálním válečném nasazení“, poslední třídy německých i českých středních škol byly dány k dispozici pro válečné nasazení. Začal platit zákaz cestování soukromých osob na vzdálenost větší než 75 km. Organizovat konzultační setkávání studentů s lektory i plánované zkoušky, jak dříve, tak závěrečné, začalo být obtížné, až takřka nemožné. Synodní senior Křenek, ještě před svým nuceným odchodem z Prahy, poslal účastníkům kurzu dopis, ve kterém je vyzývá, aby se věnovali studiu i ve ztížených podmínkách, aby zasílali vypracované úkoly poštou do církevní kanceláře a vytrvali v přípravě na službu Českobratrské církvi evangelické v časech budoucích, které jistě brzy nastanou. Tajemník Souček a církevní rada Valeš korespondenční kurz řídili i nadále, byli s jeho účastníky ve spojení vpravdě korespondenčním, protože jiná možnost neexistovala. Tato situace trvala až do skončení války.

2.2. Účastníci kurzů

K sestavení seznamu účastníků kurzů pro bohoslovce organizovaných synodní radou ČCE za Protektorátu jsme využili těchto pramenů z Ústředního archivu ČCE:

a) „Evidenční listy studentů, kteří prošli theologickým školením za války“ (arch. karton č. X/C/1, položka 6). V tomto souboru je 71 evidenčních listů, na kterých jsou kromě osobních údajů (datum narození, bydliště, datum složení maturitní zkoušky a příslušná škola) záznamy o vykonaných zkouškách: o vstupní zkoušce před synodní radou, o zkouškách z jednotlivých předmětů a o I. a II. zkoušce vikářské. Dále bylo v souboru 10 předběžných přihlášek a 15 listů účastníků z různých důvodů vyřazených.

b) Seznam 29 účastníků kurzu v dubnu až červnu 1940 (arch. karton X/C/2).

c) Dopis synodního seniora z 15. února 1941 účastníkům kurzu, který obsahuje též rozdělení účastníků do 4 skupin podle pokročilosti (34 účastníků).

d) „Přehled o uchazečích o duchovenskou službu v církvi“ (červenec 1942) obsahující jména a adresy 46 uchazečů (arch. karton č. X/C/2, položka 1).

e) „Některé údaje o výchově bohoslovců českobratrské církve evangelické“ (1. listopadu 1943), který obsahuje

1) seznam 19 bohoslovců, kteří dostali v letech 1940, 1942 a 1943 dekret volitelnosti za vikáře,

2) seznam bohoslovců vedených u synodní rady v letech 1938 až 1943 (celkem 50 jmen).

Údaje získané z těchto pramenů jsme ověřovali a doplňovali s využitím seznamů kazatelů. Evidenční listy (a) obsahují až na několik málo výjimek jména uváděná v dalších pramenech. Tyto výjimky jsme do seznamu zahrnuli, neboť úplnost souboru evidenčních listů nebylo možno prokázat.

Jména účastníků uvádíme v abecedním pořadí v následující tabulce. Připojili jsme ještě údaje o roku narození a o roku vstupu do kurzu (někdy je uveden v evidenčním listu jako „ročník“, jindy vyplývá z údajů v dalších seznamech). V rubrice Poznámky je uveden rok nástupu do církevní služby a zastávaná funkce (zpravidla vikář) nebo období dalšího teologického studia po válce – údaje jsou čerpány převážně ze seznamu kazatelů.¹⁶ Písmenem K jsou označeni účastníci kurzorického vzdělávání v roce 1940. V ojedinělých případech je uvedena vysvětlující informace z evidenčního listu. V posledním sloupci tabulky jsou označeni účastníci kurzů, kteří nejsou uvedeni v seznamu kazatelů (SK), tj. nenastoupili do církevní služby.

Seznam účastníků studia bohoslovců ČCE za Protektorátu

	<i>Jméno</i>	<i>Rok narození</i>	<i>Rok vstupu</i>	<i>Poznámky</i>	<i>Není v SK</i>
1	Adámek Tomáš	1919	1942		×
2	Altynski Jiří	1920	1941	1945–52 stud. teologie	
3	Bakala Karel	1919	1939	K, 1945 vikář Ledčice	
4	Bašus Bedřich B.	1920	1941	1945–46 stud. teologie	
5	Batelka Josef	1919	1942	1939–40 vězněn, 1945–48 stud. teolog.	
6	Batla Jaroslav	1920	1941	1943–45 Německo, 1950 vikář Vítkovice	
7	Bednár Zdeněk	1925	1944		×
8	Benda Jaroslav	1923	1942		×
9	Brchaň Pravdomil	1925	1945	1952 sen. vikář Jindř. Hradec	
10	Brož Luděk	1922	1941	1945–46 stud. teologie	
11	Burian Ilja	1919	1940	K, 1943 vikář Kroměříž	

¹⁶ Bohumil Valeš, Seznam kazatelů českobratrské církve evangelické 1918–1968, in: L. Balcar, V. Hájek, M. Šourek, B. Valeš (eds.), *Církev v proměnách času. Sborník k 50. výročí spojení českobratrské církve evangelické*, Praha: Kalich, 1969, 207–313. Seznam kazatelů a kazatelek Českobratrské církve evangelické, in: M. Brož (ed.), *Církev v proměnách času 1969–1999. Sborník Českobratrské církve evangelické*, Praha: Kalich, 2002, 335–397.

12	Carda Jiří	1921	1940	1945–47 stud. teologie	
13	Cejp Jaroslav	1922	1945		×
14	Čihák Jaroslav	1921	1940	1945 diakon Praha-Kliment	
15	Dittrich Bohumil Jan	1921	1940	1942–43 prac. pov., 1949 ordinován	
16	Dobrkovský Miloslav	1920	1940	1944 vikář Hořovice	
17	Doule Vladimír	1921	1940	K, 1943 vikář Třebechovice p. Orebem	
18	Dvorský Adolf	1918	1939	K, 1945–47 stud. teologie	
19	Dvořáček Jan Amos	1920	1940	1945–47 stud. teologie	
20	Foltín Vilém	1919	1940	K, 1945 vikář Praha-Salvator	
21	Habr Vladimír	1913	1942		×
22	Hájek Miloslav	1923	1943	1945–49 stud. teologie	
23	Hána Jaroslav	1925	1944	1949 vikář Vsetín	
24	Harych Vladimír	1923	1944	1948 vikář Ostrava Vítkovice	
25	Heller Jan	1925	1944	1945–48 stud. teologie	
26	Heryán Miroslav	1923	1942	1945–47 stud. teologie	
27	Hlucháň M.	1922	1943		×
28	Hodaň Karel	1921	1942	1942–45 prac. pov., 1950 vikář Ostrava	
29	Holý Bohuslav	1919	1940	K, 1945–48 stud. teologie	
30	Honzal Zbyněk	1925	1944	1944–45 prac. pov., 1951 vikář Letohrad	
31	Horák Ladislav	1922	1941	1945–47 stud. teologie	
32	Horký Jan Blahoslav	1923	1942	1945–48 stud. teologie	
33	Hrubeš Jiří Jan	1924	1943	ze zdrav. důvodů odešel	×
34	Huml Emanuel	1924	1943	1945–49 stud. teologie	
35	Chrástek Bohuš	1919	1940	K, 1949 výpomocný kazatel Bruntál	
36	Janata Ladislav	1923	1940	K	×
37	Ježík Vladislav	1923	1945	1949 sen. vikář Teplice	
38	Jirků Karel	1916	1940	K, 1943 vikář Nepomuk	
39	Jokl Zdeněk	1921	1940	1944 vikář Praha-Vinohrady	
40	Jungmann Václav	1924	1944	1945 studium medicíny	×
41	Karas Jan	1924	1940	1950 výp. kazatel Libiř	
42	Klas Jan Vlastimil	1924	1943	1945–48 stud. teologie	

43	Koláčný Josef	1918	1939	K, 1945–47 stud. teologie	
44	Kolman Mojmír	1925	1944	1944–45 prac. pov., 1950 vikář Chodov u KV	
45	Kopřiva Josef	1923	1942	1945–51 stud. teologie	
46	Koštál Jaroslav	1923	1943	1949 vikář Orlová	
47	Kotouček Adolf	1923	1944	1945–49 stud. teologie	
48	Kovář Josef	1918	1940	K, 1943 vikář Praha-Vinohrady	
49	Laštovka Zbyněk Jan	1922	1940	1945 vikář Hlinsko v Čechách	
50	Lejdar Jiří	1926	1945	1950 vikář Ostrava	
51	Linka Lubomír	1922	1941	1945–47 stud. teologie	
52	Lochman Jan Milič	1922	1943	1945–48 stud. teologie	
53	Mach František	1921	1942	1950 vikář Hronov	
54	Matějka Karel	1916	1940	1939–40 vězněn, 1944 vikář Velká Lhota	
55	Merta Hynek	1918	1940	stud. teol. ve Vídni, 1944 vikář Písařov	
56	Mikolášek Adrian	1921	1940	1943 vikář Česká Třebová	
57	Mikulecký Břetislav	1923	1939	K, 1944 vikář Olomouc	
58	Miřejevský Lubomír	1925	1944	1949 vikář Karlovy Vary	
59	Molnár Béda Amedeo	1923	1942	1945–47 stud. teologie	
60	Moravec František		1939	K	×
61	Mrázek Milan	1924	1943	1950 vikář Brno	
62	Nagy Mirko	1917	1944	1945–48 stud. teologie	
63	Nagy Pavel	1923	1943	1945–47 stud. teologie	
64	Navrátil Zdeněk	1923	1943	1945–48 stud. teologie	
65	Ondra Jaroslav	1925	1944	1945–48 stud. teologie	
66	Otrřísal Bohuslav	1921	1940	1944 sen. vikář Rožnov p. Radh.	
67	Otter Jiří	1919	1940	1944–45 konc. tábor, 1945–47 stud. teol.	
68	Palásek Karel	1918	1940	K	×
69	Pavlinec Milan Štěpán	1921	1940	1946 vikář Chrudim	
70	Polívka Bohuslav	1923	1942	1945–47 stud. teologie	
71	Plch Vlastimil	1921	1940	1946 vikář Bošín	
72	Pokorný Jan	1918	1940	K, 1943 vikář Prosetín	
73	Pokorný Milan	1921	1942	1942–44 prac. pov.	×

74	Polívka Bohuslav	1923	1942	1945–47 stud. teologie	
75	Procházka Václav	1921	1940	1945 vikář Javorník u Hodonína	
76	Průša Josef	1922	1943	1945–47 stud. teologie	
77	Ptáček Vladimír	1923	1944		×
78	Roubic Otakar	1923	1943	1949 vikář Frýdek-Místek	
79	Rychetský Čestmír	1921	1940	1944 vikář Jindřichův Hradec	
80	Řehák Miloslav	1922	1945	1952 vikář Praha-Nusle	
81	Řepka Milouš	1925	1944	1949 sen. vikář Jindřichův Hradec	
82	Sečkař Jaromír	1924	1943	1949 vikář Domažlice	
83	Sedliský Bohumír	1923	1943	1945–48 stud. teologie	
84	Segert Stanislav	1921	1940	K, 1943 vikář Praha-Nusle	
85	Sklenář Jaromír	1926	1945	1949 vikář Praha-Vinohrady	
86	Slabý Josef	1922		ze zdrav. důvodů odešel	×
87	Sládek Josef	1917	1939	K, 1943 vikář Poděbrady	
88	Sláma Vlastimil	1921	1943	1945–46 stud. teologie	
89	Smolík Josef	1922	1941	1945 vikář Pardubice	
90	Soběslavský Jaroslav	1923	1942	1946 vikář Číhošť	
91	Soušek Zdeněk	1925	1945	1950 vikář Kladno	
92	Srnka Milan	1919	1940	K, 1945 vikář Rybníky u Dobříše	
93	Staněk Jaroslav	1925	1944	1950 vikář Bruntál	
94	Staněk Jiří	1922	1941	1945–49 stud. teologie	
95	Stolař Jaroslav	1922	1941	1945–50 stud. teologie	
96	Svoboda Josef	1920	1940	K, 1943 vikář Mělník	
97	Šaar Zdeněk	1919	1940	1942–43 prac. pov., 1945–47 stud. teol.	
98	Šašek Vladimír	1921	1944		×
99	Šimek Jan	1926	1944	1945–49 stud. teologie	
100	Šimonovský Čeněk	1924	1943	1945–48 stud. teologie	
101	Široký Zdík	1924	1945		×
102	Šlechta Blahoslav	1920	1940	K	×
103	Šoltész Pavel	1923	1943		×
104	Šťastný Josef	1923	1944	1945 diakon a katecheta Teplice	
105	Štrupl Miloš	1924	1943		×
106	Tůn Severin	1914	1944	1952 sen. vikář Šumperk	
107	Vališ Jiřík	1921	1944		×

108	Vanča Jaroslav	1920	1940	K, 1945 vikář Kolín	
109	Vavrejn Bohuslav	1925	1943		×
110	Veber Jiří	1922	1943	1950 vikář Pardubice	
111	Voborník Josef	1917	1940	K, 1941 sen. vikář Letohrad	
112	Vojtěchovský Jiří	1917	1940	K, 1943 vikář Praha-Kliment	
113	Výborný Jindřich	1922	1944	1945–48 stud. teologie	
114	Zajíček Jan	1920	1943		×
115	Zavadil Miloš	1919	1943		×
116	Ženatý Adolf	1917	1939	K, 1945–49 stud. teologie	
117	Ženatý Emil	1915	1939	K, 1941 vikář Uherské Hradiště	

3. Obnovení činnosti Husovy fakulty

Československá vláda vedená Z. Fierlingerem přiletěla do Prahy z Bratislavy 10. května 1945 (prezident Beneš přijel vlakem až 16. května). Již za dva týdny bylo vydáno vládní nařízení č. 9/1945 Sb. ze dne 25. května 1945, o přechodných opatřeních na českých vysokých školách, které stanovilo v § 1, že „právní poměry českých vysokých škol řídí se předpisy platnými dne 29. září 1938“. Pro studenty byl důležitý § 2: „Ministr školství a osvěty učiní v přechodné době odchylkou od platných předpisů (§ 1) správním cestou všechna opatření, potřebná k zahájení a další činnosti vysokých škol a k urychlení studia, jmenovitě pokud jde o studijní úlevy pro studující, kterým bylo znemožněno studium uzavřením českých vysokých škol v letech 1939 až 1945.“

Vysoké školy se snažily co nejrychleji obnovit svou činnost. Profesorský sbor Husovy fakulty se sešel již 14. května, vyslovil prof. F. Bednářovi jednomyslně svou důvěru a požádal jej, aby vedl děkanskou agendu. Dne 24. května se profesorský sbor obrátil na ministerstvo školství a národní osvěty se žádostí, aby byl prof. Bednář povolán jako děkan opět do aktivní služby. Ministr Zdeněk Nejedlý pověřil již 25. května prof. Františka Bednáře funkcí děkana Husovy fakulty a 17. října potvrdil jeho opětovnou volbu děkanem na studijní rok 1945/46.

Činnost fakulty byla oficiálně zahájena slavností 12. června 1945 v Husově domě: v 9 hod. se konaly ve velkém sálu zahajovací bohoslužby, v 11 hod. byly zahájeny fakultní přednášky. Husova fakulta tak byla jednou z prvních vysokých škol, jež obnovily svou činnost.

Potkaly ji však problémy s umístěním. Několik místností v Klementinu, které fakulta užívala do roku 1939, připadlo nyní Národní a universitní knihovně. Husově fakultě přidělilo ministerstvo nové prostory v Konvikt-

ské ulici č. 22. Tato budova však byla na podzim 1945 přičtena Českému vysokému učení technickému. Jeho vedení se však vůči fakultě zachovalo kolegiálně a umožnilo jí tam fungovat až do rozdělení fakulty v roce 1950.

Dne 27. června 1945 zaslal profesorskému sboru dopis Akční výbor posluchačů Husovy fakulty. Vyjádřil jménem posluchačů z ČCE a Jednoty bratrské velkou vděčnost za veškerou péči, kterou jim učitelé fakulty věnovali v době uzavření českých vysokých škol, a za to, že i přes nebezpečí „svou obětavostí udrželi při skutečném, i když ilegálním životě Husovu fakultu jako jedinou z českých vysokých škol“. V další části dopisu pak Akční výbor žádal o uplatnění příslušných časových, studijních a zkušebních úlev pro účastníky tohoto ilegálního studia.

S podobnou žádostí o „uznání ilegálně konaného náhradního bohosloveckého studia v Českobratrské církvi evangelické pro studium na Husově čs. evangelické fakultě bohoslovecké v Praze“ se obrátila synodní rada ČCE 12. července na ministerstvo školství a osvěty. Odpověď ministerstva v archivu není, ale zřejmě bylo žádosti vyhověno.

O studium na znovuotevřené Husově fakultě byl poměrně velký zájem. Podle zprávy děkana prof. Bednáře za studijní rok 1945/46 bylo v zimním semestru zapsáno celkem 261 posluchačů (z toho 8 žen), v letním semestru 259 posluchačů (z toho 9 žen).¹⁷ Byly to největší počty studentů od založení fakulty.

V roce 1946 vydali absolventi kurzů organizovaných synodní radou v letech 1940–45 sborník věnovaný doc. Součkovi.¹⁸ Deset účastníků (Stanislav Segert, Miroslav Heryán, Jaroslav Soběslavský, Amedeo Molnár, Jaroslav Stolař, Jan Milič Lochman, Josef Smolík, Marie Mikulová, Jiří Otter a Luděk Brož) přispělo odbornými teologickými texty, úvodní a závěrečnou vzpomínku napsali Josef Batelka a Vlastimil Sláma. Ve Slámově vzpomínce „Válečný proseminář“ je toto výstižné zhodnocení vzdělávání bohoslovců ČCE v období protektorátu:

Péčí synodní rady a obětavou a, myslím, i radostnou prací pana docenta J. B. Součka, mohli jsme být ve styku s živým a svobodným vědeckým bádáním v době, kdy nejen v Čechách a na Moravě, ale téměř v celé Evropě vládlo temno, přerušované pouze perversními výrony německé užitkové vědy. Práce Husovy fakulty, přerušovaná znásilněním českých univerzit, byla tak udržována v ústraní, bez vymožeností svobodné práce, ale přesto k velikému užtku posluchačů a také k prospěchu církve, jak věřím. Za tuto práci jsme především panu docentu Součkovi zavázání upřímnou vděčností. Přesto, že se nikdy nezminil o požadavcích,

¹⁷ *Ročenka 1938–1946*, 23.

¹⁸ Luděk Brož (ed.), *Miscellanea exigua*, Praha: Spolek posluchačů Husovy evang. fakulty bohoslovecké, 1946.

jež na něho kladla dvojí práce – úřední i vědecká – věděli jsme, že jsou značné, a naše úcta k jeho vědě se rodila, jak už to bývá, právě z této zámlky, podmíněné křesťanskou vírou, nadějí a láskou. Jeho pracovní úsilí bylo i nám v podobném a často nesnadném postavení povzbuzením k větší pílí a radostnému zájmu. Schůzky adeptů theologie v zešeřelých místnostech Husova domu, na něž padal stín zdánlivého soumraku našeho národního života, již přestaly. Nové světlo vzešlo nám všem díky Bohu, jenž se smilovává bez našich zásluh a ukazuje nám tím východisko z nekonečného bloudění jednotlivců i národů. Práce, svěřená nám z milosti Boží, jež snad jediná nebyla usměrněna totálními nároky neosobního šilenství „nositelů kultury“ a neskláněla se, nebo se nemusela sklánět před Bálem, zůstává i dnes nezměněna.¹⁹

Upřímně děkujeme paní Vendulce Zejfartové, archivářce ústředního archivu ČCE, za velmi obětavou pomoc při vyhledávání a hodnocení archivních dokumentů.

---

¹⁹ Brož., *Miscellanea*, 54.

Vyrovnávání se s minulostí a rehabilitace na ETF UK od roku 1990¹

Peter Morée

Coping with the past and rehabilitations at PTF UK since 1990. The fall of the communist regime in November 1989 led to profound changes also at the Comenius Protestant Theological Faculty in Prague. Compared to similar institutions both abroad (Eastern Germany) or in Czechoslovakia the changes at this faculty were much smaller. The vast body of its teachers continued, now joined by a few, who under the communist rule experienced a ban on their professional careers. The years up to 1995 saw three types of rehabilitations. In the first place the faculty was rehabilitated as a academic institution as it was incorporated in Charles University. Secondly, students who in the previous decades were expelled from the faculty for political reasons, were offered apologies and the opportunity to finish their studies. These two types of rehabilitation were widely supported and therefore were performed smoothly. More difficult was the third step, which concerned the way the faculty had developed the discipline of theology in times of oppression. Here teachers of before 1990 and those who came new had different views. Though both managed to establish good relations, this part of the rehabilitation process was unfortunately never concluded.

Keywords: Comenius Protestant Theological Faculty; Protestant Theological Faculty of Charles University; fall of communism; Velvet Revolution; transformation; coping with the past; dissidents; rehabilitation; Josef Smolík; Jakub Trojan; Martin Prudký; Czech Protestantism

Úvod

K otázce, jak se fakulta a její představitelé stavěli k režimu v minulosti a jak se fakulta s touto skutečností vyrovnala po pádu režimu, poznamenal Jakub Trojan na konci šestiletého období (1990–1996), kdy vedl Evangelickou teologickou fakultu, pro tehdejší Zemské noviny toto: „Udělal jsem vůči tehdejšímu režimu určité ústupky, jednoduše neochránili všechny studenty, ani všechny své kolegy. Tlak byl tak silný, že mu vedení fakulty nedokázalo čelit. Krizi jsme nakonec vyřešili. Nezvádli jsme ji, pravda, v té

---

1 Tato studie je výsledkem tvůrčí činnosti vykonané na Evangelické teologické fakultě Univerzity Karlovy v rámci programu Progres Q01 – Teologie jako způsob interpretace historie, tradic a současné společnosti.

hlubíně, kde se dochází ke katarzi plynoucí z odpuštění. Vytvořilo se tu však prostředí lidsky velmi dělné.²

Trojan zde nejen stručně shrnul poměrně složitý proces, který probíhal na ETF od roku 1990, v období jeho děkanství, ale zároveň zhodnotil jeho výsledek. Sice nedošlo k tomu, že by tehdejší představitelé fakulty a ti, kteří pocítovali důsledky jejich jednání, prožívali očistění vztahů, odstranění křivd a sblížení na základě odpuštění a usmíření. Vznikla ale dobrá kolegiální atmosféra, v níž se dalo zdárně pracovat. Podařilo se tedy odstranit nebezpečí ukřivděnosti a podezíravosti.

V původním přepisu rozhovoru byla poslední část citovaného úryvku o něco delší a kritičtější: „Vytvořilo se tu však prostředí lidsky velmi solidní. Samotná naše církev je ovšem trochu jiného mínění a čas od času se o tom píše i v našich časopisech. Je vidět že to ještě není zcela zacelená jizva.“ Děkan tu jasněji uznává, že dosažená „dělná“ atmosféra není nesporná, ale že se kolem fakulty ozývají hlasy, aby proces vyrovnání s minulostí pokračoval.

Trojanovy odpovědi pro noviny potvrzují pozorování, že ve srovnání s mnohými jinými institucemi probíhal tento proces na ETF značně odlišně. Dokonce můžeme říct, že případ fakulty tvoří jistou anomálii v tom, jak se změny od pádu komunistického systému projevovaly v jejím fungování. Její osud v měsících a letech následujících po sametové revoluci se liší od srovnatelných institucí v tuzemsku nebo v zahraničí. To částečně souvisí s tím, že do jara 1990 nebyla fakulta součástí univerzity, kde některé postupy probíhaly jinak. Pravděpodobně to ale více souvisí se specifiky evangelického prostředí.

Obecně vedl konec vlády jedné strany na humanitních fakultách k výrazným změnám ve vedoucích pozicích. Ti, kteří nejvíce symbolizovali tzv. normalizační režim, byli nuceni odejít, a naopak se vrátili někteří, kteří byli po roce 1968 z akademického života vyloučeni.³ Podobně to bylo v Akademii věd, kde probíhaly rozsáhlé změny v jednotlivých ústavech i ve vedení samotné Akademie.

Na srovnatelných teologických fakultách v zahraničí probíhal proces změn na personální rovině taktéž radikálně. Zde je třeba se především podívat na teologická učiliště ve východním Německu. Co se týče pojetí a struktury teologické výuky, Komenského evangelická bohoslovecká

2 Archiv UK ETF, Krabice Děkan Trojan, Tuzemská korespondence 1995, + děkan Pokorný, Tuzemská 1996, Cizina 1996, složka Tuzemská korespondence, Děkané Trojan, Pokorný, 1996, Přepis rozhovoru pro ZN noviny, 25. 1. 1996.

3 Pro informace k FF UK viz např. František Černý, *Normalizace na pražské filozofické fakultě (1968–1989), Vzpomínky*, Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2009.

fakulta (KEBF) se ve své poválečné existenci i ve svých kontaktech nejvíce orientovala na německé fakulty, a to jak ze západní, tak i z východní části Německa. Všechny evangelické teologické fakulty v NDR (Jena, Lipsko, Halle, Berlín, Rostock a Greifswald) prošly po změně politického režimu obdobným vývojem jako všechny východoněmecké univerzity. Na základě smlouvy o sjednocení obou částí Německa byly školy ještě před sjednocením důkladně perlustrovány. Až polovina akademiků ztratila svá místa, protože na základě jejich propojení s komunistickým režimem pod vedením *Sozialistische Einheitspartei Deutschlands* bylo jejich setrvání na akademických institucích nadále nežádoucí.⁴ Na teologických fakultách to znamenalo, že velká většina profesorů byla předčasně penzionována.⁵

V jediné studii k tématu, jak se tzv. *Wende* projevila na evangelických teologických fakultách v bývalé NDR, analyzoval lipský novozákoník a pozdější durinský biskup Christoph Kähler velké výzvy, kterým východoněmecká učiliště po převratu čelila.⁶ Zaprvé bylo třeba vyřešit postavení církevních vysokých škol (*kirchliche Hochschulen*) v Berlíně, Lipsku a Naumburgu. Dále bylo urgentní vylepšit materiální podmínky fakult, které disponovaly vesměs nevyhovujícími a zastaralými budovami, jež se dlouho neopravovaly a neudržovaly. Fakultní knihovny potřebovaly doplnit odbornou literaturu, aby zaplnily deficit vzniklý v důsledku omezení ze strany komunistické diktatury. Přes tyto zásadní nedostatky Kähler konstatoval, že se fakultám v době komunistické diktatury podařilo zachovat relativně velký prostor pro autonomii i některé demokratické principy

-
- 4 Hans-Werner Fuchs, *Bildung und Wissenschaft seit der Wende. Zur Transformation des ostdeutschen Bildungssystems*, Opladen: Leske + Budrich, 1997. Renate Mayntz (ed.), *Aufbruch und Reform von oben. Ostdeutsche Universitäten im Transformationsprozess*, Frankfurt a. M.: Campus, 1994. Viz základní dokument, který v červenci 1990 vydala Wissenschaftsrat (z pověření vlády Spolkové republiky přezkoumala východoněmeckou vědu v rámci sjednocení) k transformaci východoněmeckých vědeckých institucí: *Perspektiven für Wissenschaft und Forschung auf dem Weg zur deutschen Einheit. Zwölf Empfehlungen* [online], [cit. 29. 4. 2020], dostupné z: <https://www.wissenschaftsrat.de/download/archiv/9847-90.pdf>. Dále: Peter-André Alt, *Wende an Universitäten und Bibliotheken: Viele DDR-Wissenschaftler verloren ihre Stelle*, *Berliner Zeitung* (6. 11. 2019) [online], [cit. 30. 4. 2020], dostupné z: <https://www.berliner-zeitung.de/zukunft-technologie/wende-an-universitaeten-und-bibliotheken-viele-ddr-wissenschaftler-verloren-ihre-stelle-li.69910>; Uwe Schlicht, „Die Universität trug leider nichts zur Wende bei“, *Der Tagesspiegel* (29. 9. 2010) [online], [cit. 30. 4. 2020], dostupné z: <https://www.tagesspiegel.de/wissen/ddr-hochschulen-nach-1989-die-universitaet-trug-leider-nichts-zur-wende-bei/1945276.html>.
- 5 *Die Theologische Fakultät der Universität Rostock – Ein kleiner geschichtlicher Rundgang* [online], [cit. 30. 4. 2020], dostupné z: <https://www.theologie.uni-rostock.de/fakultaet/zur-fakultaet/fakultaetsgeschichte/>.
- 6 Christoph Kähler, *Wende an den Fakultäten*, *Evangelische Theologie* 54 (1994), 551–565.

ve své samosprávě. „Theologen profitierten dabei davon, dass ihre Disziplin eine der wenigen Geisteswissenschaften darstellte, die als ganzes Fach nicht durch den Marxismus umgeprägt worden war, sondern ‚bürgerliche‘ Argumentationsformen und regelmässige Kontakte zu westlichen Kollegen beibehalten hatte.“⁷ Proto byly fakulty poměrně dobře připravené pro působení v nových, demokratických podmínkách.

Změny, které fakulty zažily po roce 1989, souvisely po personální stránce podle Kählera částečně s přirozenou výměnou generací. Ta se už delší dobu ohlašovala, ale její provedení bylo ztíženo politickými podmínkami, ve kterých fakulty fungovaly. Druhým důvodem pro odchod učitelů bylo propojení části z nich s komunistickým režimem. Tato skutečnost dolehla především na fakulty v Berlíně, Lipsku a Rostocku, kde se vyskytovalo víc učitelů, kteří spolupracovali s východoněmeckou tajnou policií Stasi. Vyšší čísla patrně souvisela s větší exponovaností těchto fakult, zatímco ostatní tři fakulty, kde působil menší počet *Informelle Mitarbeiter* tajné policie, byly menší a nacházely se více v ústraní. Kähler uvádí několik motivů pro spolupráci se Stasi: „Die Skala der Fallgruppen reicht von eindeutig nachweisbarer Denunziation mit erheblicher Intensität und Dauer im augenscheinlich eigenen Interesse, über das von politischer Überzeugung getragene Engagement bis hin zu den Versuch, in realistischer Betrachtung der Kräfteverhältnisse auch auf diesen geheimen Kanälen noch etwas für die eigene Einrichtung und ihre Studenten zu erreichen.“⁸ Podle něj se fakultám přece jen podařilo zachovat jistý *Freiraum* v rámci univerzity, kdežto jiným disciplínám to nebylo dopřáno.

Rehabilitace

Obecně lze konstatovat, že změny na pražské KEBF/ETF UK zdaleka nebyly tak rozsáhlé jako na východoněmeckých fakultách. Fakulta především nezažila obdobnou diskontinuitu v personálním obsazení. V důsledku politických změn odešli prof. Luděk Brož (v té době i děkan) a prof. Jaroslav Ondra, prof. Milan Opočenský se vrátil do funkce v mezinárodní ekumeně (WARC). Ostatní učitelé zůstávali na svých místech, ač někteří sehráli určitou roli v implementaci tzv. normalizační politiky v sedmdesátých a osmdesátých letech 20. století. Děkanem byl nejdříve zvolen Amedeo Molnár, který však brzy na to zemřel. Jeho nástupcem se stal Josef Smolík, který vedl fakultu do konce letního semestru roku 1990. Oba

---

⁷ Kähler, Wende, 557.

⁸ Kähler, Wende, 559.

profesoři získali důvěru studentů, kteří de facto převzali vedení fakulty prostřednictvím Akademické rady, a to přesto, že oba nesli svůj díl odpovědnosti za vyloučení studentů a za izolování kritiků normalizační politiky v církvi v sedmdesátých letech.⁹

Personální změny na ETF probíhaly do značné míry jako rehabilitace těch, kteří za komunistického režimu nemohli zahájit vědeckou kariéru nebo v ní z politických důvodů pokračovat. To se odráží především v rozšíření řad akademických pracovníků o tři učitele, kteří strávili předchozí léta v disentu, kde organizovali nepovolené bytové semináře. Od ledna 1990 nastoupili Jakub Trojan a Ladislav Hejdánek,¹⁰ o tři roky později se přidal i Milan Balabán. Bylo potřeba, aby urychleně získali požadovanou vědeckou hodnost. Na fakultě také zůstala nová generace učitelů v pozicích asistentů a docentů, která se už ohlašovala v osmdesátých letech, a postupně se přidal na většinu z osmi kateder třetí pracovník.

Po personální stránce byly změny na ETF v období po pádu režimu spíše omezené. Chod fakulty nebyl nijak ohrožen a v personálních otázkách převládla spíše kontinuita. Znamená to potvrzení analýzy Christopa Kählera, že omezenost změn na fakultách souvisela s jejich dobrým potenciálem pro fungování v demokratické společnosti? Pro posouzení této hypotézy je třeba se ptát na další změny, které na ETF probíhaly. Změny rozdělíme do tří kategorií, přičemž jako vodítko použijeme otázku zacházení s minulostí. Nejprve se podíváme na instituční změny, pak na rehabilitace studentů a některých pracovníků a posléze se budeme ptát na teologické dědictví z komunistické minulosti.

Instituční rehabilitace: inkorporace

Instituční návrat do akademického prostředí měl pro vedení fakulty – tedy mluvíme především o Akademické radě KBEF, která od listopadu provedla všechna rozhodnutí o fakultním životě – velkou prioritu. Výstižnější je zde mluvit o rehabilitaci fakulty jako celku v rámci akademického prostředí.

-
- 9 Peter Dinuš, *Československá církev evangelická v agenturním rozpracování StB*, Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2004 (= sešit 11). Peter Morée, Geneze a dějiny osmi fakultních tezí z roku 1977, in: Pavel Hlaváč – Pavel Keřkovský – Peter Morée (eds.), *Cesta církve VIII*, Praha: ČCE, 2017, 51–71. Jak ČCE nabyla ducha svobody a jak o něj přišla, Roky 1968 až 1977, in: *Cesta církve I*, Praha: ČCE, 2009, 29–49.
- 10 Hejdánek původně počítal s hlavním úvazkem na FF UK, na ETF v rámci vedlejšího pracovního poměru. Archiv ETF UK, krabice VR ETF, Zápisy z jednání, 1991–92, 1993, 1994, 1995–96, 1997–98, složka Zápis z jednání VR ETF, 1992, 1991, 1990, zápis z jednání VR ETF z 27. 2. 1990.

Nešlo jen o nové institucionální zakotvení fakulty, ale i o návrat fakulty do lůna vědy a o uznání vědeckého charakteru teologické disciplíny.

Je důležité si uvědomit, že fakulta nikdy nebyla zahrnuta do svazku univerzity. Ani po svém založení v roce 1919, ani během období demokratického Československa mezi válkami se nestala formální součástí univerzity, ač o to usilovala.¹¹ To ovšem neznamenalo, že by neměla akademický status a že by se nepodílela na akademickém životě. Teprve krok komunistického režimu z roku 1950, kdy byla fakulta přesunuta do agendy Státního úřadu pro věci církevní, pro ni znamenal ztrátu akademického statusu a izolaci od vědeckého prostředí. Bylo to srovnatelné s dopadem církevní politiky komunistické diktatury na církev, jejímž prvotním cílem bylo, aby byly církve co nejvíce vyloučené z veřejného života. Zcela jistě to nevedlo k tomu, že by církve nebo fakulta ztratily veškeré vazby na společnost nebo na akademickou obec. Ty ovšem zůstaly velmi omezené, byly pod dozorem a mnohdy byly účelově využívány.

Tak jako církvím nejvíce záleželo na tom, aby zmizel systém státního dozoru, mělo pro fakultu velkou prioritu ukončení separace od vědeckého světa. První debaty o vztahu k univerzitě proběhly už v prosinci 1989, v nichž účastníci zvažovali klady a zápory začlenění do univerzity.¹² Dne 10. ledna 1990 se Akademická rada vyslovila pro inkorporaci, 11. ledna 1990 požádala o přesun z kompetence ministerstva kultury na ministerstvo školství.¹³ O jedenáct dní později podala žádost Předsednictvu vlády ČR o začlenění do svazku Univerzity Karlovy.¹⁴ Během debat o začlenění zazněly i varovné hlasy, že by fakulta vstupem do univerzity také mohla ztratit některé svobody. Děkan Josef Smolík je při aktu inkorporace formuloval takto: „Byly obavy z konstantinizace a klerikalizace teologie. Poznali jsme, že zneužití teologie k mocenským cílům je jejím koncem. Teologie žije jen jako teologie bezmocná, teologie pod křížem. Mocenské soupeření konfesí vážně ohrožuje teologickou práci. Obavy byly i na straně církví. Obávaly se, aby osvícenské pojetí vědeckosti nepohltilo pravdu, která je transcendentní.“ Uzavřel pak, že teologii může vědecké prostředí a akade-

11 Martin Vaňáč, Husova československá evangelická fakulta bohoslovecká a Univerzita Karlova do roku 1939. Příspěvek k dějinám Evangelické teologické fakulty, *Teologická reflexe* 7/2 (2001), 132–154.

12 K tomu stručně Pavel Filipi – Petr Pivoňka, *Ročenka Evangelické teologické fakulty*, Praha: ETF UK, 1992, 10n.

13 Archiv ETF UK, Fakultní korespondence 1990, různé, dopis Akademické rady KEBF vládě české republiky z 11. ledna 1990.

14 Tamtéž, dopis AR KEBF Předsednictvu vlády ČR z 22. ledna 1990.

mická svoboda prospět: „Nebojíme se vědecké kritiky. V jejím světle může zazářit světlo evangelia výrazněji a plněji.“¹⁵

Svůj požadavek fakulta několikrát opakovala a už v březnu měla k dispozici návrh zákona o inkorporaci československých teologických fakult do univerzit.¹⁶ Zákon byl přijat Federálním shromážděním 3. května¹⁷ a 10. května se pak fakulty staly součástí Karlovy univerzity. Na slavnostním shromáždění dne 24. září 1990 pak fakulty formálně stvrdily svou inkorporaci do univerzity.¹⁸

Překotný vývoj na fakultě překvapil církev, jejichž budoucí faráři na ní studovali. Doposud byli jejich zástupci ve fakultních grémiích a rozhodovali o směřování fakulty a o svých studentech. Nyní církev nebyly přímo u rozhodovacích procesů, které se navíc odehrávaly velmi rychle. Tato situace vyvolala obavy u vedení církví, že by mohly ztratit na fungování fakulty veškerý vliv. Vyjadřovaly určité obavy, že vstup do univerzitního svazku přinese odcizení mezi fakultou a církvemi. Sdělily své znepokojení nad vývojem, který nemohly nijak kontrolovat, ale jen sledovat. Pochybovaly o tom, jestli rozhodovací fakultní orgán, akademická rada, je dostatečně reprezentativní a kompetentní pro tak dalekosáhlé kroky jako je změna statusu fakulty ve vztahu k církvím, ke státu i k univerzitě.¹⁹

Celý proces, který přinesl fakultě nejdůležitější vítězství nad omezeními z komunistické minulosti, začal ovšem již dříve, a to jiným krokem. Jako takový první krok se dá interpretovat rozhodnutí akademické rady z 12. prosince 1989, že požádá o doktorskou hodnost z historických věd pro profesora církevních dějin Amedea Molnára. Obsáhlá žádost měla za cíl dosáhnout uznání Molnárovy erudice ve světle sekulární vědy, nikoli jen z hlediska teologie. Jako církevní historik z teologické fakulty splnil podle akademické rady všechny podmínky k tomu, aby byl přijat jako rovný mezi rovnými do prostředí historické vědy.²⁰

15 Evangelická teologická fakulta v Univerzitě, *Kostnické jiskry* 75/35 (17. 10. 1990), 2. Smolík popsal obavy obsírněji v článku pod názvem *Metamorfóza naší fakulty*, *Kostnické jiskry* 75/24 (4. 7. 1990), 1–2.

16 Archiv ETF UK, Fakultní korespondence 1990, různé, Návrh zákona o začlenění fakult do UK, 22. 3. 1990.

17 Zápis o debatě a přijetí zákona in: *Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna* [online], [cit. 23. 4. 2020], dostupné z: <http://www.psp.cz/eknih/1986fs/slsn/stenprot/028schuz/s028017.htm>.

18 ETF UK, krabice VR ETF, Zápisy z jednání, 1991–92, 1993, 1994, 1995–96, 1997–98, složka Zápis z jednání VR ETF, 1992, 1991, 1990, zápis z jednání VR ETF ze 13. 9. 1990.

19 Archiv ETF UK, Fakultní korespondence 1990, různé, dopis synodní rady ČCE z 11. 1. 1990, adresovaný KEBF.

20 Tamtéž, žádost KEBF adresovaná Ústavu československých a světových dějin Československé akademie věd ze dne 2. 1. 1990.

Rychlý spád zásadních změn na KEBF/ETF v prvních měsících po pádu komunistického režimu vyústil v konsensus, že budoucnost fakulty má být ve svazku Univerzity Karlovy. Ve formální žádosti o inkorporaci formuloval děkan Smolík motivy fakulty takto: „Chceme svým podílem přispět k vědeckému a kulturnímu rozvoji tím, že budeme ve smyslu zakládajícího organizačního statutu fakulty z 18. září 1919 „pěstovat vědu evangelického bohosloví“ a připravovat studující „v duchu české evangelické minulosti“. Domníváme se, že v rámci univerzity bychom mohli rozvinout svůj díl odpovědnosti za uplatnění humanitních tradic našeho národa.“²¹

Pro institut ETF je proto začlenění do svazku univerzity nejdůležitějším výsledkem v sledu událostí po listopadu 1989. Z toho důvodu nelze než vyjádřit znepokojení nad některými hlasy na současné ETF UK, které zpochybňují místo teologie na univerzitní půdě. Takový hlas zazněl například v kapitole o katedře církevních dějin v almanachu ETF roku 2019.²² Podle něj je třeba přejmenovat název „církevní dějiny“ na „historickou teologii“, protože jeho obsah není především historický, ale teologický. Obor církevní dějiny se podle almanachu má zabývat především pohybem teologického myšlení, tj. dějinami dogmatu. „Dogmaticko-dějinné jádro“ křesťanství může podle tohoto názoru vykládat jen teolog, zatímco dějiny křesťanství může vykládat jen světský historik. Terminologicky prý vyvolává název „církevní dějiny“ mezi sekulárními historiky nejasnost. Naopak je podle tohoto pohledu nutné se odstříhnout od terminologie historických věd, abychom uznali a zdůraznili, že náplň oboru je něco jiného než dějiny.

Tento názor se obrací proti jednomu z nejvýznamnějších výdobytků, které pád komunistického režimu fakultě přinesl. Chce, aby se klíčový obor pro komunikaci a integraci teologické fakulty do akademického světa stáhl ze svého přirozeného prostoru akademické historiografie a vzdal se části své identity jako historický obor. To by znamenalo vzdát se nároku, aby církevní dějiny vykládaly předmět svého zájmu i v rámci „sekulárních“ historických věd. Důvody ke vstupu do univerzity ovšem nebyly konjunkturální, že by univerzita nabízela lepší jistoty, větší prostor či zajímavější podmínky. Spočívaly naopak v tom, že teologie je věda a jako taková patří na půdu vědecké instituce. A stejně tak žádost o historický doktorát pro Molnára byla motivována tím, že církevní dějiny jsou akademickou disciplínou srovnatelnou s obecnými dějinami.

²¹ Tamtéž, žádost o inkorporaci do Univerzity Karlovy, 17. 1. 1990.

²² Jan Roskovec – Ota Halama (eds.), *Sto let evangelické teologické fakulty v Praze*, Praha: ETF UK, 2019, 91–94.

V roce 1990 bylo odstranění křivdy vyloučení z akademického prostředí do jisté míry snadným procesem. Na všech stranách nového vedení státu i univerzity existoval o tomto kroku konsensus a otázkou bylo jen to, jak tento krok nejlépe provést. Dobře to vystihl poslanec Václav Benda ve Federálním shromáždění, když představil návrh zákona o včlenění bohosloveckých fakult do univerzit: „Je prakticky prvním nutným krokem k tomu, aby bylo dosaženo rovnoprávného postavení jednotlivých církevních fakult s ostatními fakultami našeho školství.“²³

Osobní rehabilitace

Obdobný konsensus panoval také kolem rehabilitace z fakulty vyloučených studentů a pracovníků. Akademická rada zřídila rehabilitační komisi, která měla za úkol prostudovat případy, kdy studenti nebo jiní pracovníci pocítili potíže v podobě ukončení studia nebo dočasného vyloučení z politických důvodů. Členy komise byli prof. Jan Heller, prof. Ludovít Csémy, Pavel Toman a Miroslav Pfann. V květnu 1990 do ní přistoupil Jakub Keller.

O této komisi podal obsáhlejší zprávu Miroslav Pfann na farářském kurzu Spolku evangelických kazatelů v roce 2009.²⁴ Zabývala se především studenty, kteří byli potrestáni za své postoje na fakultě během postupující normalizace. Dále zjišťovala případy studentů, kteří nedostali potřebný státní souhlas k nástupu na fakultu. Komise informovala o svém postupu širší veřejnost ve třech článcích v časopise *Kostnické jiskry*. V prvním článku z června 1990 popsal Jan Heller v práci komise čtyři etapy, ze kterých byla už jedna uzavřena dokončením habilitací Milana Balabána a Ladislava Hejdánka. Druhá a třetí fáze se podle něj týkaly studentů, kteří byli vyloučeni z fakulty nebo kteří dostali negativní kádrový posudek, jenž jim znemožnil zahájit studium nebo nastoupit do církevních služeb. Ve čtvrté fázi se podle Hellera plánuje komise zabývat učiteli, kteří byli ve svém působení na fakultě postiženi z politických důvodů.²⁵ Oficiální první zpráva komise z 25. září 1990 pak vyšla ve dvou článcích.²⁶ Samotnou heuristickou práci ohledně jednotlivých případů postižených

²³ Viz *Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna* [online], [cit. 23. 4. 2020], dostupné z: <http://www.psp.cz/eknih/1986fs/slsn/stenprot/028schuz/s028017.htm>.

²⁴ Miroslav Pfann, Zpráva o práci rehabilitační komise KEBF v letech 1990–1992, in: *K svobodě je dlouhé putování. Sborník příspěvků z kurzu pro kazatele a kazatelky ČCE, pořádaného Spolkem evangelických kazatelů v Praze 26.–30. ledna 2009*, Benešov: EMAN/SPEK, 2010, 44–50.

²⁵ *Kostnické jiskry* 75/20 (6. 6. 1990), 4.

²⁶ *Kostnické jiskry* 75/34 (10. 10. 1990), 4; *Kostnické jiskry* 75/35 (17. 10. 1990), 4.

studentů provedli podle Pfanna především studentští členové, zatímco členové z řad učitelů ji zaštili.

Všem dotyčným osobám (56 celkem) poslala fakulta dopis, ve kterém se omluvila za svůj postup. Samotné jádro dopisu formuloval podle Pfanna Jan Heller; to pak bylo doplněno o konkrétní údaje jednotlivých osob. Klíčová, poněkud opatrná fráze, která se objevovala ve všech dopisech, zní takto: „Teprve v odstupu času jsme si uvědomili, jak velice problematická byla naše snaha ‚zachraňovat fakultu‘ a jak přispívala k prodlužování minulých neblahých struktur. Byli jsme nestateční a neprozíraví. Pozdější vývoj i listopadová revoluce dal svým způsobem za pravdu Vašemu stanovisku, které jste už tehdy zaujal a hájil.“²⁷

Některým studentům bylo umožněno ukončit studium ve zkráceném řízení. Také některým tehdejšími uchazečům o habilitaci, kterým bylo řízení přerušeno, bylo nabídnuto, aby svou práci obhájili ve zjednodušeném režimu. Jistou roli zde hrál instituční zájem fakulty, na které začali učit například Jakub Trojan a Ladislav Hejdánek. V jejich případech fakultní vedení výslovně usilovalo o pozitivní výsledek, což se v případě Hejdánkovy habilitace nepodařilo bez obtíží. Hejdánek předložil svou původní studii z roku 1970, kdy bylo celé řízení po zahájení anulováno.²⁸ Komplikaci působil negativní posudek od basilejského systematického teologa a českého exulanta Jana Milíče Lochmana.²⁹ I jiné kvalifikační práce z dřívějších dob, které byly předloženy znovu po změně politického režimu, byly vyřízeny urychleně. Disertační práce Jiřího Cardy, původně z roku 1952, byla přijata přednostně.³⁰ O několik let později tento benevolentní postup už aplikován nebyl. V roce 1993 narazil na velké potíže při obhajobě své disertace tehdejší královohradecký evangelický farář Pavel Otter, ačkoli se taktéž jednalo o práci původně předloženou před rokem 1989.³¹

Rehabilitace teologie

Do jisté míry byly rehabilitace vyloučených studentů, doktorandů a habilitandů snadné. Stejně jako v případě začlenění fakulty do univerzity

²⁷ Kopie rehabilitačních dopisů v archivu ETF UK, Korespondence 1990, tuzemsko.

²⁸ Ladislav Hejdánek, *Filosofie a víra*, Praha: OIKOYMENH, 1985, 4.

²⁹ Archiv ETF UK, VR ETF, Zápisy z jednání, 1991–92, 1993, 1994, 1995–96, 1997–98, Zápisy z jednání VR ETF, 1992, 1991, 1990, zápisy z jednání VR ETF ze 27. 2. a 13. 9. 1990.

³⁰ Tamtéž, zápis z jednání VR ETF z 12. 4. 1991.

³¹ Archiv ETF UK, krabice: Děkan Trojan, Korespondence cizina, 1992–1993, část 1994, složka Korespondence cizina, děkan Trojan, 1992–1993, Velká Británie, USA, Kanada, ostatní, fax Martina Prudkého Jakubu Trojanovi z 29. října 1993 (Trojan byl v té době na cestě po Spojených státech amerických).

panoval jasný konsensus, že je třeba se za tyto křivdy omluvit a pokud možno nabídnout jejich nápravu. Největší potíž byla především se zjištěním všech případů postižených studentů nebo uchazečů o studium, protože zdaleka ne všechny takové případy byly dobře zdokumentovány.

Mnohem složitější fáze v tom, jak se fakulta vyrovnávala se svou minulostí, začala po vstupu fakulty do univerzity. V článku o změnách na fakultě děkan Smolík tuto fázi pojal jako součást práce rehabilitační komise, která měla otevřít fakultní prostředí těm, jejichž teologický hlas nemohl zaznít v období komunistické diktatury.³² Problém se podle něj soustředil na dva dokumenty ze sedmdesátých let: Poslání církve v přítomnosti (1972) a osm tezí fakulty (1977). Smolík vyjádřil svou otevřenost ke kritickému rozhovoru o těchto dokumentech, při jejichž vzniku stáli on a další fakultní učitelé. „Situace po 17. listopadu 1989 umožňuje i vyžaduje, abychom o všech těchto věcech otevřeně hovořili, ujasňovali si své motivace, přiznali a vyznali konkrétní omyly v pokání a ve snaze překonat, co se mezi nás postavilo, najít cestu k vnitřní svobodě a k naději nových začátků.“

Celá problematika dostala podobu osobního a pracovního vztahu mezi těmi, kteří působili na fakultě před rokem 1989, a těmi, kteří postupně začali působit na fakultě od letního semestru 1990. Tento vztah se pak stal o to palčivějším, když na podzim 1990 převzal děkanský úřad na ETF Jakub Trojan. Děkan fakulty Josef Smolík (v úřadu od ledna do září 1990) o zvolení svého nástupce informoval rektora Karlovy univerzity formulacemi, které měly vyjádřit zadostiučinění: „Těším se také z toho, že děkanem fakulty byl zvolen doc. Ing. ThDr. Jakub Trojan, můj někdejší student, s kterým se úzce znám celou řadu let, který osvědčil svoji občanskou statečnost a čestnost.“³³ V obsáhlejší zprávě k zahájení akademického roku mluvil dále o tom, že volbou Trojana děkanem „vyjadřuje akademická obec fakulty pokání za chyby, které se staly, a vytváří předpoklady k tomu, aby se na fakultě vytvořila platforma hluboké důvěry [...], která překlene rozdílnost důrazů a umožní teologickou pluralitu na straně jedné a rozhodnost v zápasu o pravdu na straně druhé.“ Smolík chápal předání děkanského úřadu jako „akt omluvy, [...] odpuštění, smíření, nového společného začátku.“³⁴ Smolík, který opakovaně zastával děkanský úřad KEBF v osmdesátých letech 20. století, použil slova, která vyvolávají dojem, že fakulta zvládla přechod do nového období i díky jisté kontinuitě mezi dosa-

³² Josef Smolík, *Metamorfóza naší fakulty II*, *Kostnické jiskry* 75/25 (18. 7. 1990), 1.

³³ Archiv ETF UK, Korespondence 1990, tuzemsko, oznámení děkana J. Smolíka pro UK o zvolení Jakuba Trojana děkanem z 25. 6. 1990.

³⁴ Josef Smolík, Zpráva děkana při zahájení akademického roku 1990/1991, in: P. Filipi – P. Pivoňka (eds.), *Ročenka Evangelické teologické fakulty UK*, Praha: Karolinum, 1993, 51.

vadními a novými učiteli. V letech normalizace sám přitom spolupracoval a podepisoval dokumenty, které obviňovaly Trojanu a další disidenty z řad ČCE z ohrožení církve svými údajně politickými aktivitami.³⁵

Těmito vstřícnými prohlášeními napětí mezi novými a starými učiteli ovšem nezmizelo. Ti, kdo přicházeli na fakultu, byli předními signatáři Charty 77. V sedmdesátých a osmdesátých letech ztratili svou církevní a částečně i společenskou pozici, protože tehdejší vedení církve a fakulty v úzké spolupráci ustoupila tlaku režimu a aktivně je izolovala od církevního života.³⁶ Nový děkan nastolil tuto otázku hned na první schůzi vědecké rady po svém nástupu do funkce, kdy oznámil, že pozdržuje jmenování proděkanů (s výjimkou Martina Prudkého). Jako důvod uváděl, že je zapotřebí nejdříve vést rozhovory o minulosti fakulty, tedy o otázce, jak se představitelé fakulty stavěli k tlaku, který na ně komunistický režim vyvíjel. Základní otázkou bylo, do jaké míry jejich postoje před listopadem 1989 kompromitovaly jejich důvěryhodnost, působení a fungování fakulty jako takové. První setkání k tomuto tématu svolal na 8. října 1990.³⁷ Trojan zřejmě tušil, že má jen jednu možnost otevřít téma minulosti, fungování fakulty ve vztahu ke komunistické státní správě, k církvi a k tehdejším oponentům, jejich církevně-politickým a teologickým postojům. Později, za regulérního chodu fakulty, už by bývalo bylo mnohem složitější tyto citlivé otázky otevřít a snažit se je společně komunikovat a analyzovat.

Trojan v otázce vyrovnání se s minulostí zvolil jiný postup než většinová společnost v tehdejší Československu. Tam se v rámci tzv. tranziční spravedlnosti prosazoval individuální model, který na jaře 1991 dostal podobu lustračního zákona. Pokud se prokázalo, že jednotlivec byl nad únosnou míru propojen s komunistickou mocí, nebylo mu umožněno zastávat veřejný nebo politický úřad.³⁸ Druhý model, ke kterému se v praxi přiblížil Trojanův postup, se rozšířil především v Jihoafrické republice

35 Peter Morée, *Geneze a dějiny osmi fakultních tezí z roku 1977*, in: Pavel Hlaváč – Pavel Keřkovský – Peter Morée (eds.), *Cesta církve VIII*, Praha: ČCE, 2017, 51–71.

36 K tomu víc Peter Morée, *Jak ČCE nabyla ducha svobody a jak o něj přišla*, Roky 1968 až 1977, in: *Cesta církve I*, knižnice studijních textů Českobratrské církve evangelické, Praha: ČCE, 29–49. Viz také Michael Pfann, *Zur Freiheit ein langes Wandern: Das Leben der Evangelischen Kirche der Böhmisches Brüder zwischen 1968 und 1989 im Zeugnis der älteren Generation ihrer Pfarrer/Innen*, disertace ETF UK/Theologische Fakultät der Universität Leipzig, 2019.

37 Archiv ETF UK, VR ETF, Zápisy z jednání, 1991–92, 1993, 1994, 1995–96, 1997–98, Zápisy z jednání VR ETF, 1992, 1991, 1990, Zápis z jednání 1. 10. 1990. O měsíc později už jmenoval své proděkany.

38 Viz k tomu Michael Kraus, *Dvacet let tranziční spravedlnosti a vyrovnávání se s minulostí ve střední a východní Evropě*, in: Radka Šustrová – Luba Hédlová (eds.), *Česká paměť. Národ, dějiny a místa paměti*, Praha: Academia – Památník Lidice, 2014, 110–130.

(a postupně i v jiných zemích Afriky a Jižní Ameriky) po pádu režimu apartheidu. Pod vedením arcibiskupa Desmondů Tuťu byla ustavena *Truth and Reconciliation Commission*, která měla prozkoumat propojení jednotlivce s minulým režimem, zjistit jeho zavinění a umožnit obnovení vztahů s těmi, které svým jednáním poškodil. Zde tedy nebyl primární cíl vyloučit dotyčného z veřejných funkcí, a tím omezit jeho možnosti ovlivnit společenské dění. Naopak, veřejná slyšení měla vést k obnovení širšího společenství. Vyrovňávání se s minulostí nebylo individuálním činem, ale aktem společenství, kterého se křivdy týkaly.³⁹

Martin Prudký hodnotil rozhovory, které Trojan inicioval, jako „základní nástroj“ pro upevnění potřebné důvěry. Vztahy mezi kolegy na fakultě se přinejmenším nezhoršily. Došlo k poznání, že obě strany se snažily a snaží o co nejlepší podmínky pro fakultu. „Patří k velkým počínům, že se na fakultě roku 1990 takové rozhovory odehrály, a že se v minimální míře snad zdařily; alespoň v té míře, že nevznikala nová nepřátelství, nýbrž že bylo možné – při všech jizvách a napětích, jež nelze v této časnosti zahladit – v docela dobré shodě a otevřenosti jít společnou cestou dál.“⁴⁰

Rozhovory o minulosti se v této fázi soustředily především na fakultní teze z roku 1977, které konfesionálním jazykem odmítly snahy o obhájení náboženské svobody v konfliktu s komunistickou diktaturou.⁴¹ Podle Prudkého se podrobně hovořilo o vzniku dokumentu, o významu jednotlivých tezí a o jejich dopadu. První písemná zpráva uvádí, že v rámci kampaně, kterou v roce 1977 režim rozpoutal proti Chartě 77, musela veřejnost vnímat teze jako „antichartu Komenského fakulty“, a to bez ohledu na záměry autorů. Zároveň se učitelé fakulty zřejmě neshodli na hodnocení obsahu tezí.⁴²

Ve svých vyjádřeních o rozhovoru mezi novými a staršími učiteli naznačoval Trojan jisté zklamání. V již zmíněném rozhovoru pro ZN noviny z roku 1996 mluvil o tom, že rozhovor nevedl k potřebné katarzi.⁴³ O dva roky dříve napsal rozsáhlý článek pro časopis *Religion in Eastern Europe*,⁴⁴

³⁹ Více k tomuto srovnání Peter Morée, „Rány minulosti“ nebo „hohení vzpomínek“?, in: Tomáš Trusina – Bernard Martin (eds.), *Není už rozdíl? Keine Unterschiede mehr? No more difference?*, Benešov: Eman, 2010, 26–32.

⁴⁰ Martin Prudký, K otázkám kontinuity a diskontinuity mezi KEBF a ETF UK, in: *K svobodě je dlouhá putování*. Sborník příspěvků z kurzu pro kazatele a kazatelky ČCE, pořádaného Spolkem evangelických kazatelů v Praze 26.–30. ledna 2009, Benešov: EMAN/SPEK, 2010, 54n.

⁴¹ Ke vzniku fakultních tezí viz Peter Morée, Geneze a dějiny osmi fakultních tezí, 51–71.

⁴² Pavel Filipi – Petr Pivoňka, *Ročenka Evangelické teologické fakulty*, Praha: ETF UK, 1992, 17.

⁴³ Viz pozn. 1.

⁴⁴ Jakub Trojan, The Position of the Church throughout the Changes in Czechoslovak Society, *Religion in Eastern Europe* 14/1 (Febr. 1994), 18–43.

ve kterém vyjadřoval jisté rozčarování nad stavem debaty o minulosti. Považoval za nezbytné, aby se církve důkladně a poctivě zabývaly svou rolí za komunistické diktatury, aby vůbec mohly oslovit českou veřejnost. „By no means can we succumb to the illusion that it is possible to transplant the Christian message into Czech society, which has been spiritually and morally devastated, without critical self-searching.“⁴⁵ Konstatoval, že mnoho otázek je nezodpovězených. Vyjádřil zde souhlas s pozicí mladších farářů kolem časopisu *Protestant*, kteří vytýkali církevnímu vedení nedůslednost ve vztahu k minulosti. „The more radical group of young preachers is convinced that it is impossible to accomplish the tasks which lie before us unless the church's deepest past – especially that of its leadership – is not brought to light. I myself agree with this approach and am convinced that what is at stake above all is to map out those offenses and failures which were contingent on the situation. It concerns political errors and sins and not any common human guilt. We will not be able to avoid certain mistakes and wrong decisions in the future until we elucidate certain stereotypes of mistakes and attitudes and behavior of which we have been guilty over the past decades.“⁴⁶

Trojan zde překvapivě vyjádřil jistou nespokojenost s postupem, který po nástupu do funkce děkana ETFrazil sám. Rozhovory měly umožnit smíření mezi stranami, které stály proti sobě v letech normalizace. Měly plnit funkci slyšení v procesu Truth and Reconciliation z jihoafrického kontextu. V jednom důležitém aspektu byl Trojanův postup ovšem nedůsledný. Klíčový pro usmíření ve zvoleném modelu byl veřejný charakter slyšení, na kterých se podílelo celé společenství. Umožňoval (ale negarantoval) uznání selhání a vyčistění vztahů v daném společenství. Rozhovory, které se konaly z iniciativy děkana Trojana, byly ovšem neverejné, což přispělo k tomu, že diskuse byla přerušena na půli cesty. S tím v zásadě souhlasí všichni účastníci, kteří se k tomu vyjádřili. Josef Smolík ve svých pamětech, které na pokračování vycházely v *Kostnických jiskrách*, opakovaně vyjadřoval politování nad tím, že za normalizace se vedení fakulty, jehož byl sám součástí, nechávalo tlačit k vylučování nepohodlných studentů. Zmínil také rozhovory o tezích na fakultě z konce roku 1990. Podle něj se účastníci shodli na tom, že pro hodnocení tezí je třeba větší časový odstup. „Došli jsme k závěru, že je předčasné usilovat o definitivní soudy, že věc chce čas a odstup.“⁴⁷ Zároveň konstatoval s Trojanem, že teze před-

---

⁴⁵ Tamtéž, 40n.

⁴⁶ Tamtéž, 39n.

⁴⁷ Josef Smolík, *Kapitoly z paměti*, 50; Osm tezí Komenského fakulty, *Kostnické jiskry* 87/40 (20. 11. 2002), 4.

stavovaly ránu, kterou se nedaří zahojit. Také Martin Prudký byl opatrný ve svém hodnocení těchto rozhovorů. Neodstranily napětí, „je ale podstatné, že k nim došlo.“⁴⁸

Postupu, který Trojan zvolil, nepřála ukvapenost období raných devadesátých let. Vedení fakulty bylo zahlcené problémy, které souvisely s novou realitou, jež se na fakultu valila. Fakulta byla zavalená pozvánkami na nejrůznější aktivity, mezi nimiž zaujalo přední místo obnovení styků se zahraničními univerzitami. Inkorporace do UK nastolila jiné podmínky a větší nároky na administrativní provoz. Nárůst studentů vyžadoval razantní kroky k vyřešení prostorových podmínek fakulty: Má se stěhovat a kam? Největší výzvou se pro fakultu stala otázka, v jaké podobě chce za nových podmínek pěstovat teologickou vědu. Hlavní náplň Trojanova děkanského období tak tvořila proměna malé teologické školy na okraji společnosti ve středně velkou fakultu uprostřed univerzity. Pro zvládnutí celého komplexu těchto problémů se nově přichozí učitelé a ti, kdo učili na fakultě i v předchozím období, navzájem potřebovali. Měli zajistit kvalitní výuku, zahraniční kontakty, přesvědčit sponzory k podpoře fakulty s vedením, které přišlo z disentu. Obě strany se sešly v projektu adaptace fakulty na novou dobu. V této konstelaci neměli učitelé časový ani mentální prostor pro společnou reflexi nad minulostí, která je natolik rozdělena. Fakulta musela zajistit svou kontinuitu a neměla kapacitu systematicky řešit svou minulost. Začátek ani pozdější průběh Trojanova děkanování se nevyznačovaly v první řadě procesem pokání a odpuštění, jak říkal Smolík. Mnohem víc bylo toto období zaměřené na vybudování nové fakulty, jehož je symbolem současné sídlo fakulty v Černé ulici.

Trojan sám si byl této změny v poločase svého děkanského období vědom. Po svém znovuzvolení na podzim 1993 napsal Hebe Kohlbrügge do Utrechtu: „Ich bin neugewählt zum Dekan auf weitere drei Jahre. Ganz nüchtern erkenne ich in dieser Wahl den Wunsch meiner Kollegen, mich als Garant des Neubaues zu haben. Das ist für mich nicht ganz befriedigend, denn ich habe natürlich vor, auch in anderen Gebieten etwas zu schaffen. Aber das wird erst die kommende Zeit offenbaren. Die kommende Zeit... Wieviel bleibt uns noch von ihr übrig?“⁴⁹ V rámci získávání finanční podpory od ekumenických partnerů a organizací koordinoval Trojan své úsilí s prof. Milanem Opočenským, který byl generálním tajemníkem Světové aliance reformovaných církví (WARC). Mezi oběma

⁴⁸ Martin Prudký, K otázkám kontinuity, 55.

⁴⁹ Archiv ETF UK, krabice děkan Trojan, korespondence cizina, 1992–1993, část 1994, složka korespondence cizina, děkan Trojan, 1992–1993, Asie/Afrika, Nizozemí, Německo, dopis Jakuba Trojana určený H. Kohlbrügge z 30. 9. 1993.

profesory teologické etiky, kteří v období normalizace stáli na opačných stranách církevněpolitických barikád, se vytvořil přátelský vztah za účelem získání nové budovy pro fakultu.⁵⁰

Otevření nové budovy v prosinci 1995 lze považovat za ukončení první fáze vývoje fakulty od listopadu 1989. Na sympoziu, které se při této příležitosti konalo, se několik učitelů vrátilo k ohlédnutí za minulá leta. Především z úst Josefa Smolíka zaznělo politování, že se fakulta v období normalizace nedokázala osvobodit od strachu, který stál za mnohými kroky, dokumenty a prohlášeními. Jeden z důvodů, proč fakultní učitelé hájili komunistickou politickou realitu prohlášeními, jako byly fakultní teze, Smolík viděl v jisté zaslepenosti způsobené „velkým snem“ o přitažlivosti socialismu, jemuž se sám naučil u J. L. Hromádky.⁵¹ Zdůraznil ale zároveň dobré úmysly učitelů: „Na základě vážných rozhovorů s tehdejším děkanem mohu vyslovit přesvědčení, že učitelský sbor rozhodně nechápal osm tezí, jež v té době přijal, jako legitimaci neostalinismu a jeho bezpráví. Chápal je jako snahu zabránit politizaci evangelia, jeho vtažení do mocenského zápasu ‚studené války‘.“⁵² Smolík tedy argumentoval tím, že v kontextu doby a na pozadí záměru autorů měly teze jistou opodstatněnost, byť jsou z pohledu roku 1995 neobhajitelné.

Na rozdíl od instituční rehabilitace, která skončila včleněním fakulty do Univerzity Karlovy, a na rozdíl od osobní rehabilitace, která vyústila v omluvu poškozeným a v nápravu jejich akademických výsledků, fáze rehabilitace evangelické teologie na fakultě neskončila žádným jasným krokem, prohlášením či dokumentem. Rozhovory, které se o této problematice v roce 1990 vedly, neskončily společným stanoviskem. Fakulta nezveřejnila žádné stanovisko k problému, jak v období komunistické diktatury dopustila zneužití své teologie. V roce 2008 se na fakultu obrátil Spolek evangelických kazatelů s kritickou výzvou, aby se fakulta explicitně distancovala od svých tezí z roku 1977. Na farářském kurzu v lednu 2009 na tento požadavek reagoval děkan Martin Prudký.⁵³ Otázku samotných

⁵⁰ Tamtéž, korespondence 6. 1. 1993, 24. 2. 1993, 26. 8. 1993, 22. 5. 1994, 27. 6. 1994, 26. 8. 1994, 2. 3. 1995, 17. 2. 1995 a další. Při otevření nové budovy fakulty se v pracovně děkana konal střet mj. mezi Opočenským a autorem těchto řádků, který v červenci 1995 publikoval několik článků v holandském tisku o snahách StB ovlivnit rozhodování v ekumenických organizacích jako SRC. Publikace nevrhly podle Opočenského správné světlo na jeho roli v ekumeně před rokem 1989 a ohrožily konsensus na fakultě. Trojan, který byl zneklidněn sporem, později svůj postup k stížnosti Opočenského a dalších odůvodnil poněkud lapidárně: potřeboval jsem všechny k tomu, aby fakulta mohla dále fungovat.

⁵¹ Josef Smolík, *Theologie v období totality*, in: Jindřich Halama (ed.), *Ročenka Evangelické teologické fakulty Univerzity Karlovy 1993–1996*, Praha: ETF UK, 1996, 16–25.

⁵² Tamtéž, 19.

⁵³ Martin Prudký, *K otázkám kontinuity*, 51–68.

tezí postavil do širší problematiky, jak a v čem fakulta navazuje na svou minulost a v čem kontinuitu přerušila. Podle něj tím, že v roce 1990 proběhla rehabilitace studentů, se fakulta omluvila za své selhání z politických důvodů. Zároveň mohla pokračovat v té teologické tradici, která se ukázala jako nosná. Prudký odmítl, že by se fakulta nyní měla explicitně omluvit za teze, protože fakulta i díky reflexím z devadesátých let prošla velkou proměnou. Požadavek na omluvu tuto realitu podle něj ignoroval: „Jako by fakulta roku 1977, postojte tehdejších učitelů proklamujících své teze, a fakulta dnes, její učitelský sbor a postojte dnešních učitelů, byly k nerozeznání, bez proměny. Jako by nikdy nikdo z představitelů fakulty nevyjádřil nahlas změnu pozice, distanci, jiný přístup (neřku-li omluvu a pokání); jakoby fakulta nejednala již devatenáct let jiným způsobem.“⁵⁴ Fakulta roku 2009 je nesrovnatelná s fakultou roku 1977, byť je poji institucionální a personální kontinuita. V Prudkého pohledu je diskontinuita fakulty mezi roky 1977 a 2009 dostatečně velká na to, aby se v roce 2009 fakulta nemusela explicitně odстриhávat od vyjádření z roku 1977.

Toho stanovisko ovšem má smysl žádosti, kterou faráři (bývalí studenti fakulty) předložili. Podstata vyrovnávání s minulostí nespočívá v tom, že by fakulta prohlašovala, že už nikdy v budoucnu nic podobného nebude opakovat, nýbrž v uznání, že v určitých podmínkách jednala způsobem, který kompromitoval její věrohodnost. Vyrovnávání s minulostí, napravení křivd a pojmenování mechanismů bezpráví má umožnit to, že postoupíme ozdravnou cestu přiznání vin a odpuštění společně. Když fakulta v devadesátých letech na rozdíl od české společnosti s lustracemi nezvolila cestu rázné, individuálně pojaté změny, když se rozhodla převážně pro zachování personální kontinuity, zvolila tím i cestu, která měla vést k vytváření nového společenství na základě společné reflexe minulosti. Tuto cestu fakulta pod vedením Jakuba Trojana sice zahájila, ale nedokončila. Částečně to ovšem souvisí také s tím, že naléhavost transformovat fakultu v rámci univerzity a otevřené společnosti odsunula otázky minulosti na vedlejší kolej. Praktické a materiální starosti transformační doby sjednotily – ale také zahltily – nově přichozí i zůstávající učitele.

Závěr

Evangelická fakulta prošla na začátku devadesátých let 20. století zevrubnou transformací, která ji učinila respektovanou součástí univerzitního prostředí. V ohledu instituční proměny a napravení křivd z období komu-

---

⁵⁴ Tamtéž, 60.

nistické diktatury šla obdobnou cestou jako širší česká společnost a mnoho jejích institucí. V otázce, jak byla její teologická produkce a činnost ovlivněná a zdeformovaná v interakci s nátlakem komunistického režimu, si fakulta zvolila vlastní cestu. Chtěla reflektovat teologický konflikt sedmdesátých let a interferenci politické nesvobody s cílem dosáhnout smíření mezi dvěma stranami, které stály tehdy proti sobě a nyní začaly působit na fakultní půdě spolu. Podstata tohoto záměru nebyla naplněna, což vedlo k tomu, že se Evangelická teologická fakulta nikdy formálně nedistancovala od svého nejspornějšího dokumentu z období normalizace.

Otázka, zda by se fakulta měla jasněji postavit ke své roli v komunistické minulosti, především s ohledem na to, jak chtít či nechtít legitimizovala bezprávi komunistické diktatury, se nejspíše bude vracet. Jednala by proto prozíravě, kdyby se rozhodla sama, nikoli pod eventuálním vnějším tlakem, dotáhnout roku 1990 započatou cestu a formulovala prohlášení ke své minulosti.

„Aby náležitě byli připraveni pro své budoucí povolání duchovenské.“ Několik poznámek k tématu: farář jako absolvent ETF UK¹

Ondřej Macek

“...To be properly prepared for their future spiritual profession.” Comments on the topic of preparing graduates from the Protestant Theological Faculty of Charles University. Founded in 1919, the Hus Czechoslovak Protestant Theological Faculty in Prague, according to its statutes, was supposed to prepare protestant ministers for their future vocation. Is it at all possible for a minister to be the ‘end product’ of a theological university education? In this article the author explores the most important concepts of pastoral theology that appeared in German Protestantism during the 20th century. (Germany, and to some extent also Austria and Switzerland, all strongly influenced Czech protestant theology at that time and there are still very close relationships within this area.) The author comes to the conclusion, best summarised in Martin Luther’s own words: “Vivendo, immo moriendo et damnando fit theologus, non intelligendo, legendo aut speculando.”

Keywords: practical theology; pastoral theology; minister; clergy; mystic; piety; theological education

Podle svého organizačního statutu z roku 1919 měla Husova československá evangelická fakulta bohoslovecká v Praze „jednak pěstovati vědu evangelického bohosloví, jednak vychovávatí studující, aby náležitě byli připraveni pro své budoucí povolání duchovenské“. A to „pro českobratrskou církev evangelickou“ a potom i pro duchovenstvo „jiných církví

---

1 Tato studie je výsledkem tvůrčí činnosti vykonané na Evangelické teologické fakultě Univerzity Karlovy v rámci programu Progres Q01 – Teologie jako způsob interpretace historie, tradic a současné společnosti. Rád bych tento text věnoval jako poděkování Ivě Květonové, faráře a pastorační pracovníci, díky které jsem měl možnost, která je žel pro řadu mých českých evangelických kolegů a kolegů nedostupná, totiž pracovat poslední léta v týmu – a mít tak pracovní i lidskou oporu, zpětnou vazbu, zdroj inspirace, doplňování, korekce, reflexe a mnoho dalšího.

stojících na půdě reformace, zvláště církve československé“, jak přidává doplněk statutu z roku 1935.²

V tomto příspěvku bych tedy rád na základě několik představ o duchovenském povolání,³ jež byly během uplynulého století formulovány v německé jazykové oblasti, která zdejší pěstování bohosloví ovlivnila nejvíce, vykreslil pár možných obrazů evangelických farářů a farářek. Nejde povětšinou o protichůdné možnosti, spíše o ostřeji vytesané vzory, které samozřejmě v realitě přirozeně působí jako souběžné inspirace.

1. Janův prst

Podle Dietricha Bonhoeffera (1906–1945) by měl být farář⁴ chudý, přirozený, střízlivý (ve smyslu nadhledu – vnímání skutečností z perspektivy Slova Božího), věcný (koncentrovaný na věc biblického svědectví),⁵ moudrý (dar Boží – míněna ovšem jakási až naivní laskavost v pastoračním rozhovoru) a zbožný.⁶ Farář by měl být trochu jako Jan Křtitel z isenheimerkého oltáře od Matthiase Grünewalda – asketa, prorok s knihou Písma, který ukazuje na ukřižovaného Krista.⁷ (Vlastně farář jako svého druhu anachronismus.)

Povolání kazatele bylo pro dialektickou teologii paradoxním faktem, do kterého se osobnost faráře nemá co plést. Ježíš apoštoly prostě a jednoznačně zavolal a „něčím“ pověřil. A to nikoli na nějaký okamžik, ale na celý život. Svým způsobem je tedy i farář jen nositelem úřadu (povolání).

---

2 Citováno podle Slavomil C. Daněk, Jak studovat na Husově čs. evangelické fakultě bohosloveské, in: *Ročenka Husovy československé evangelické fakulty bohosloveské v Praze za rok 1938–1946*, Praha: Husova fakulta, 1947, 50–53.

3 Jedna ze stále vystupujících otázek, která ohledně farářů zněla, se týká toho, na kolik do výkonu jejich zaměstnání či povolání má vstupovat jejich individualita.

4 Část autorů, ze kterých budu vycházet, si ženu v tomto úřadě ještě neuměla představit. Přesto platí, že tam, kde je v textu „farář“, mohlo být napsáno „farářka“. Ne zcela korektním způsobem si tak zjednodušuji stylistiku. Důsledně používám „faráři a farářky“ v appendixu, kde již nereprodukuji či neinterpretuji, ale formuluji svůj vlastní postoj.

5 Ostatně i pro Dietricha Bonhoeffera mělo kázání takřka sakramentální charakter, byť vnímal poměr subjektivity kazatele a objektivitu Slova. Stejně jako Kristus mluvil přiměřeně svým posluchačům, musí to dělat i kazatel přiměřeně svému sboru. Jde však o hledání středu mezi objektivitou a subjektivitou – musí být patrné, že tomu farář také věří. Farář je podle Bonhoeffera prvním hříšníkem ve sboru.

6 Uta Pohl-Patalog, Pastoraltheologie, in: Christian Grethlein – Helmut Schwier (eds.), *Praktische Theologie. Eine Theorie- und Problemgeschichte*, Leipzig: Evangelische Verlagsanstalt, 2007, 515–574. (Bonhoeffer vnímal na základě zkušenosti z Finkenwalde jako velmi podstatné také společenství, skoro klášterního charakteru, ve kterém se společně roste ve zbožnosti.)

7 Reiner Marquard, *Karl Barth und der Isenheimer Altar*, Stuttgart: Calwer Verlag, 1995.

Od ostatních ho odlišuje nikoli způsob života, charakter či zbožnost, ale úkol. Celou svou bytostí, vším mluvením, konáním, chováním a jednáním má být Božím svědkem.⁸ Sám se ovšem musí stávat zcela nedůležitým, respektive být zastíněn věcí, které slouží, nemluvit o lidech natož o sobě, ale o věci církve. Stavět do popředí osobu kazatele je pokušení marnivosti, ješitnosti a pýchy.⁹ Vždyť *illum oportet crescere, me autem minui*. (J 3,30)

Hans Asmussen (1898–1968) z části dokonce jako by odmítl otázku, jak se má kázat,¹⁰ protože přece jde o to, co má služebník církve kázat. Člověk různě hledá vysvětlení, význam, smysl, pomoc, a do toho (mu) má vstoupit farář s cizorodým poselstvím o zjevení, jak je zaslechl – farář, který neodpovídá primárně na žádná lidská očekávání.

2. Povzbuzující soused

Zhruba v šedesátých letech se ovšem dostavilo jakési různě silné rozčarování, ve kterém se zdálo, že si Slovo nevystačí, že není samo o sobě dostatečně mocné, že samo nepůsobí. Faráři kážou a nic se neděje, nic nemění, nikdo jim nerozumí a oni nejsou schopni prolomit tu silnou skleněnou zeď, která je odděluje od jejich posluchačů, respektive současníků.¹¹

Předpokladem úspěšné komunikace je tedy například podle Ernsta Langeho (1927–1974) důsledná participace mluvčího na světě posluchačů (na jejich zkušenostech, pokušeních, šancích). Farář je lidská profese a farář se má proto osvědčit (i) jako člověk. Z toho vyplynul zároveň pokus vnímat to, že farářské povolání ztratilo během 20. století svou prestiž, respektive to, že je mnohdy společensky viděno jako neužitečné, jako výhodu. Vždyť přece také mnozí lidé jsou někdy v životě bez prestiže, pomíjení, handicapovaní, plní pocitu neužitečnosti, ohrožení či méněcennosti. – Lidé potřebují obyčejného dobrého souseda, ne někoho s ústy plnými velkých slov... Souseda, který si občas přijde půjčit žebřík, nebo si oni ten žebřík mohou půjčit od něho. A přitom se „to“ (už snad) děje (totiž komunikace evangelia).

Farář, nositel duchovenského úřadu, má zůstat členem sboru, nemá být před sborem, ale v něm.¹² Znovu bylo „objeveno“ všeobecné kněžství věřících – teologicky vzdělaný farář by měl pomáhat neteologům v jejich

8 Karl Barth, KD IV/3, § 71.

9 Wolfgang Trillhaas, *Der Dienst der Kirche am Menschen. Pastoraltheologie*, München: Kaiser, ²1958, 49.

10 Hans Christian Asmussen, *Die Offenbarung und das Amt*, München: Kaiser Verl., 1932.

11 Ernst Lange, *Predigen als Beruf. Aufsätze*, Stuttgart: Kreuz-Verlag, 1976, 96–141 (text z roku 1965).

12 Ideálem je ostatně sbor bez faráře.

službě uprostřed světa. Spolu s dalšími služebníky (vykonavateli určitých služeb) stimuluje a koordinuje. Úkoly a služby by neměl kumulovat, to totiž vede k diletantismu, ale měl by tu být (s dalšími) pro ostatní členy sboru jako ten, kdo je posílí v jejich vlastním dosvědčování evangelia ve světě, kdo je povzbudí k jejich vlastnímu životu z evangelia, kdo jim pomůže, kdo je pro takový život posílí.¹³

3. Náboženský hermeneut, který chodí pomalu

Farář je ten, kdo chodí na narozeninové návštěvy a tráví čas s lidmi. Farář má mít čas! Být pomalý v uspěchané společnosti, být příjemný, estetický, útulný, lokální (kontextem faráře je sousedství, vědomé přijímání nejbližšího regionu).¹⁴ Například podle Ralfa Hoburga (1960) je víc než teologie důležitá schopnost komunikovat. V prvé řadě není tedy farář prostředníkem nějakého teologického učení, ale reprezentuje určitý životní styl. Farář nemá pronášet teologické soudy, nýbrž žehnat. Svým způsobem života ovšem i reprezentovat jednotu učení a života. Při pobožnostech vnášet také skrze vlastní spiritualitu jistou svátostnost. (Musí tedy mimo jiné mít čas pro vlastní kontemplaci; sám se zastavovat a rozvíjet svůj vztah s Bohem.)

Oč rychleji ubývají tradice, o to naléhavěji je po nich někdy voláno, nebo jsou nově vytvářeny.¹⁵ Způsobem života se od nich odřezáváme (například od tradičního místa) a přece po nich toužíme. Farář by měl být tím, kdo upamatovává na tradice biblicko-křesťanské. Farářský úřad je místem křesťansko-biblické paměti. A kostely (církve) jsou místy otevřené reflexe smyslu, náboženské/spirituální zkušenosti, náboženské péče, místy pomocného doprovázení v životě, místy, kde je nabízena orientace a výklad.

Skrze faráře a jeho postavu se setkávají lidé s celou institucí. Podle Wilhelma Gräba (1948) jsou to právě individuality, kdo dává farářskému povolání tvar a podobu. (Ze sboru vybočuje farář i specifickým vzdě-

13 Eberhard Winkler – Gottfried Kretzschmar – Gottfried Holtz. *Handbuch der Praktischen Theologie. 1. Die Praktische Theologie (Einführung), Gestalt, Aufbau und Ordnung der Kirche, zur Person des kirchlichen Amtsträgers*, Berlin: Evangelische Verlagsanstalt, 1975.

14 Ralf Hoberg, Hirte oder Prophet? Zwei Modelle pastoraler Identität, in: Hans-Jürgen Abromeit (ed.), *Pastorale Existenz heute. Festschrift zum 65. Geburtstag für Hans Berthold*, Waltrop: Spenner, 1997, 201–219.

15 Albrecht Grözinger, *Die Kirche – ist sie noch zu retten? Anstiftungen für das Christentum in postmoderner Gesellschaft*, Gütersloh: Kaiser, Gütersloher Verl.-Haus, 1998, 134–141.

láním.)¹⁶ V době, kdy jsme svědky renesance náboženství a plurality náboženských fenoménů, ale také odsouvání církví na okraj společnosti, musejí být jejich reprezentanti schopni překračovat tradiční formy komunikace evangelia a hledat nové, přiměřenější svým současníkům.

Lidé shánějí nikoli velkého komunikátora, ale interpreta biblicko-křesťanské tradice.¹⁷ A farář ji reprezentuje (není to její moderátor, manažer, showman), ale její osobní ručitel. Má pečovat o tradice a jejich přežití, o udržení možnosti z nich čerpat. Je to intelektuální povolání, ve kterém jedinec nabízí druhým vlastní (ve smyslu kreativní) směs tradičního učení a péče o duši. Tedy nikoli řídicí funkcionář, ale někdy moderní rabín kombinující výklad, pastorační studium a promyšlení tradice.¹⁸ Úkolem faráře je nově (včetně formy) interpretovat poklady, moudrost a umění žít (*ars vitae*) vyrůstající z křesťanské tradice (i pro něho samotného). Na farářích by mělo být poznat, jakým životním stylem, jakou tradicí žijí; mělo by na nich být vidět živoucí křesťanské vykládání života.

4. Zubař, ke kterému nikdo nechce dobrovolně chodit, ale všichni jsou rádi, že má dostupnou ordinaci někde poblíž

Reakcí na rozevřené nůžky mezi výbavou absolventů teologických fakult a farářskou praxí byl již v šedesátých letech 20. století pokus Karla-Wilhelma Dahma (1931) zjistit s pomocí církevní sociologie, jaká jsou vlastně společenská očekávání od farářů a farářek, jaká funkční oblast jim je přisouzena ve stále více se profesionalizujícím světě.¹⁹ Dahm se tehdy dočkal dvou odpovědí: prezentovat a prostředkovat základní (etické) hodnoty a kompetentně doprovázet v krizích či ve zlomových okamžicích života (diakonie a kasuálie).

Podle Dahma měla farářskému povolání prospět profesionální koncentrace na tyto dvě klíčové oblasti. Jeho koncept zapadal do klimatu kolem roku 1968, kdy byla intenzivně (ale v zásadě neúspěšně) požadována reforma studia bohosloví žádající přenesení důrazu z biblické, historické a systematické teologie na teologii praktickou, respektive zejména ve prospěch výuky v terapeutických a pedagogických dovednostech.

¹⁶ Wilhelm Gräb, *Religion als Deutung des Lebens. Perspektiven einer praktischen Theologie gelebter Religion*, Gütersloh: Gütersloher Verl.-Haus, 2006.

¹⁷ Grözinger, *Die Kirche – ist sie noch zu retten?*, 134–141.

¹⁸ Grözinger, *Die Kirche – ist sie noch zu retten?*, 134–141.

¹⁹ Karl-Wilhelm Dahm, *Beruf Pfarrer. Empirische Aspekte zur Funktion von Kirche und Religion in unserer Gesellschaft*, München: Claudius-Verlag, 1971.

Částečně podobným směrem se ve svých úvahách vydala o více než generaci později i Isolde Karle (1963). Faráři podle ní patří mezi klasické univerzitní profese: lékaři, právníci a teologové.²⁰ Stejně jako u doktorů a právníků jde i zde o bezprostřední práci s lidmi, mezilidskou interakci, jednání tváří v tvář. Tyto klasické profese řeší existenciální problémy: zdraví, vinu, strach, smutek, problémy duše.

Svým způsobem mají jako lékaři, právníci i faráři klienta a je tedy primárně třeba získat jeho důvěru a udržet si ji. I pro faráře existují určité požadavky na jeho jednání a profesní standardy: zachování tajemství, důvěra, důvěryhodnost, zdvořilost, spolehlivost, svědomitost, angažovanost, trpělivost, ohled, takt, věrohodnost. (Podle Karle je druhá fáze vzdělávání farářů – vikariát, stejně důležitá jako první – univerzita.) S profesionalitou pak souvisí znalost vlastních kompetencí, hranic, schopnost delegovat i předávat jiným odborníkům.

Pracujeme stále častěji s „křesťany v odstupu“. Přicházejí kvůli kasuálními či v krizi, máme (jako faráři) jednu šanci a další nemusíme dostat. Nepotřebují nás, hlásí se jen v určitém okamžiku, ale požadují absolutní a spolehlivý servis (mj. z toho plyne potřeba dostupnosti a kontinuity).

Nelze si myslet, že do našeho soukromí nikomu nic není. Důvěra se získává z celkového dojmu. Farář nemá žádný *character indelebilis*, žádnou vyšší duchovenskou kvalitu. Ale vzbudí-li pocit důvěryhodnosti, je to stejně důležité jako jeho teologické schopnosti, ne-li důležitější. Podle Isolde Karle osobu nejde oddělit od úřadu, jako u například u lékaře nelze ani u faráře zcela oddělit volný a pracovní čas, stejně jako pracovní a soukromé perspektivy. Byť první důvěra ovšem platí jeho práci, úřadu, roli, ne jeho osobě.

Předávání (prostředkování) evangelia je věcí umění, kterému je třeba se naučit a vykonávat jej co nejprofesionálněji (co nejlépe). Farář má ukazovat na smysl, zpřítomňovat a upamatovávat na formativní vyprávění křesťanské víry ve společnosti, která hledá orientaci, ale je individualistická. Farář si má být vědom obrovského úkolu, který přesahuje jeho možnosti, a tak ve všem konání a jednání spoléhat na Ducha Božího. Farář je profesionál pro náboženskou komunikaci. Má druhé uvádět do biblické řeči a způsobu křesťanského myšlení. Prostředkovat evangelium srozumitelně a živě. Tedy: pracovní profesionalita, koncentrace na Bibli a důvěryhodnost.

---

²⁰ Isolde Karle, *Der Pfarrberuf als Profession. Eine Berufstheorie im Kontext der modernen Gesellschaft*, Gütersloh: Chr. Kaiser/Gütersloher Verlagshaus, 2001.

5. Mystagog

V roce 1982 vydal Manfred Josuttis (1936–2018) svou první knihu týkající se pastorální teologie *Pfarrer ist anders*.²¹ Jinakosti si tehdy všímal v rovinách sociologické (nedostatečné rozlišování mezi: akademici a úředníci, náboženství a práce, práce a volný čas), psychologické (emoce, které platí jejich roli, nikoli osobně; riziko narcismu) a teologické (symbolizace jinačnosti Boha), respektive se zabýval především nadlidskými očekáváními, se kterými se duchovní setkávají. Odpověď tehdy našel v podtržení modlitby, vnímavosti pro pokušení a v důsledně žité doxologii (rozlišování mezi Bohem a člověkem). Zároveň se zasazoval o transparentní a kontrolované zacházení s mocí, která je s farářským povoláním spojena; emoce, zkušenosti a hloubku v kázáních, která dosud zůstávala jen na suché a věčné rovině; a také jako jeden z prvních otevřeně poukázal na neprozíravé a povrchní zacházení se sexualitou u farářů, respektive na mimo jiné velké riziko rozvodovosti.

O necelých dvacet let později některé části svého konceptu dopracoval a označil faráře za průvodce v zóně posvátna.²² Ta byla vždycky jakoby skrytá a dnes představuje jakousi alternativu proti destruktivním tendencím mamonismu. Farář je reprezentantem (symbolem) posvátna – vykonává svátostné rituály, vypráví svaté mýty a uvádí do svatého (svátostného) života. Musí mít ovšem vlastní spirituální bázi. Sám musí být Bohem uchvácen. A musí zvládat techniku komunikace v posvátnu. Těžiště farářského povolání leží v bohoslužbách. – Bohoslužby prostředkují život, skutečný; uvádějí do prostoru posvátna.

Farář by tedy měl vždy vidět ještě jiný rozměr života uprostřed brutální fakticity, cítit hlubší dimenzi, uchovat si navzdory všemu vztah k poslední skutečnosti označované slovem Bůh. Spiritualita je způsob ochrany a posílení života – proti smrti, proti omezením, proti ochromení. Farářovo místo je u přechodů, křížovatek, proměn života. Je průvodce, vrátný, mediátor, zasvěcovatel. Jeho médiem je řeč; poesie – obsahující prvky reálna, fikce a imaginace –; podobenství, metafora. Jeho nástrojem je modlitba – vni-

21 Manfred Josuttis, *Der Pfarrer ist anders. Aspekte einer zeitgenössischen Pastoraltheologie*, München: Kaiser, 1982. Michael Klessmann si ve své pastorální teologii vtipně na tomto autorovi všiml jazykového vývoje, kterým ve svých pracích, podobně jako další autoři, prošel v období zhruba dvaceti let. Zatímco v osmdesátých letech mluvil pouze o „farářích“, na začátku devadesátých let už jednu kapitolu knihy *Der Traum des Theologen* nazval „bratři (a sestry)“ a v jejich závěru psal „o farářkách a farářích“. Viz Michael Klessmann, *Das Pfarramt. Einführung in Grundfragen der Pastoraltheologie*, Neukirchen-Vluyn: Neukirchener Theologie, 2012, 159.

22 Manfred Josuttis, *Die Einführung in das Leben. Pastoraltheologie zwischen Phänomenologie und Spiritualität*, Gütersloh: Gütersloher Verlagshaus, 2004.

mání všemohoucnosti a omezenosti – a Písmo, které ukazuje kudy do posvátna.

Josuttis se dokonce ptal, jak by ve farářském povolání mohlo vyniknout i něco specificky ženského? Ženy byly vůdkyněmi, kazatelkami, prorokyněmi, zachránkyněmi, vyhledávaly potřebné, byly apoštolkami, přítelkyněmi Božími, duchovními sestrami i kněžkami. (Dospělá a zkušená žena může být kvalitní vůdkyní; mladší i starší sestra může mít ochrannářský instinkt, může být rádkyní; manželka a milenka může provokovat ženskou solidaritu, ovšem také vzbuzovat mužskou touhu; může se dělit o své hluboké životní prožitky; matka dává pocit ochrany, úkrytu, ale někdy rovněž vzbuzuje potřebu odstřížení.) Ženskou variantou mystagoga je podle něho porodní bába.²³ Farářka je duchovní průvodkyně, porodní bába, asistentka, pomáhající při namáhavém, ale osvobozujícím novém narození.²⁴

Závěrem

Můžeme přidávat ještě další obrazy, kým nebo jakým farář má či nemá být. Je ovšem i tak dost zřejmé, že pravděpodobně nikdo takový neopouštěl a neopouští ani dveře teologických fakult (včetně těch vedoucích z Černé 9 v Praze 1) ani vrata církevních ústředí (nevyjímaje Jungmannovu 9 v Praze 1) či vikariátních seminářů. A že to nezachrání dokonce ani Komise pro celoživotní vzdělávání kazatelů... Zkrátka, že víc než co jiného zde platí Lutherovo: *Vivendo, immo moriendo et damnando fit theologus, non intelligendo, legendo aut speculando.*²⁵

---

²³ Josuttis, *Die Einführung in das Leben*.

²⁴ Stranou nechávám problematiku „ženy v mužském povolání“. Ulrike Wagner-Rau, *Zwischen Vaterwelt und Feminismus. Eine Studie zur pastoralen Identität von Frauen*, Gütersloh: Gütersloher Verl.-Haus Mohn, 1992. Brigitte Enzner-Probst, *Pfarrerin. Als Frau in einem Männerberuf*, Stuttgart – Berlin – Köln: Kohlhammer, 1994. U. Wagner-Rau podtrhuje psychologické rozdíly mezi muži a ženami, fara je otcovský prostor ženám nepřístupný. Rozdíly mezi pohlavími mohou být obohacující nabídkou. B. Enzner-Probst zdůrazňuje nevyrovnanost, ženy musejí profesně zvládat totéž co muži, pohybují se však v odlišné sociální struktuře. Tato debata ovšem potvrdila, že osobu nelze oddělit od úřadu – má vlastnosti, schopnosti, důrazy a sociální struktury. Ženy stále vlastně nejsou plně uznávány v rolích otců.

²⁵ WA 5, 163, 28n (Operationes in Psalmos, 1519–1521).

Appendix: Empatický inspirativní mystik, průvodce tančící na hraně, příběh o Ježíšovi a naději²⁶

Mystik: Daleko výraznější pozornost by měla být věnována vnitřnímu životu farářek a farářů, jejich spirituální formaci, nabývání osobní duchovní zkušenosti, návyku a opoře v pravidelné modlitbě – vedoucí k co největší důvěře v Boha a k co největší nezávislosti na světě. Farářky a faráři by měli také hledat současné podoby rituálů; jít a vést i tam, kde je bolest (diakonie).

Empatický: Farářky a faráři by měli být vedle teologie, religionistiky, filosofie a pedagogiky vzděláni zejména v krizové intervenci a některém nedirektivním psychoterapeutickém přístupu. Tedy být kompetentní k pomoci v životní situaci, kdy tady a teď došly či docházejí zdroje pro její zvládnutí. A potom schopni ježíšovsky nehodnotícího, bezpodmínečného, empaticky komunikovaného přijetí, ze kterého bude patrné, že farářce či farářovi na tom, s kým se setkává, záleží a že mu nabízí porozumění i zakoušení toho, že není odcizen a sám. Tento pohyb jednoho ke druhému může být silou, ze které vyrůstá setkání a dost možná i hluboká společná modlitba.²⁷

Inspirativní: Osoba a osobnost farářky či faráře je žel (!) součástí jimi vykonávaného povolání. Nezbytná je tedy jejich osobní integrita, životní zkušenost, jejich kreativita ve vlastním životě z evangelia i v jeho dosvědčování. Musejí být důvěryhodní stejně jako kompetentní v odpovědích. Být vpravdě ospravedlněnými hříšníky a díky tomu snad i více umět zacházet sami se sebou. Být schopní reflexe, vzdělávání, spolupráce. Být zodpovědní, mít výdrž v problémech; schopní zkoumat, reflektovat, organizovat. Ochotni svým nasazením pomáhat druhým, aby také skrze vztah s Bohem našli své místo ve světě. Umět zacházet s časem (rodina, koníčky, vzdělání, duchovní život). Mít rádi lidi, Boha i sebe.

Průvodce: Farářky a faráři vykonávají své povolání odpovědně, ale zároveň jsou si vědomi svých možností, nepřeceňují je ani sebe, důvěřují Bohu i druhým. Jsou poctiví v představování toho, co znají z Božího království,

²⁶ Na symposiu, kde část tohoto příspěvku zazněla, jsem byl v diskusi vyzván, abych připojil „svůj“ obraz faráře. Formulování jakési vlastní pastorální teologie by nutně musela předcházet minimálně zevrubná analýza současné církevní či náboženské situace, ale také teologie ordinace a samotného úřadu. A samozřejmě jakákoli moje úvaha tímto směrem je těžce konfrontována s mými vlastními pokusy „být farářem“. Následující oddílek je tedy pouze zkratkovitým vyjádřením toho, co se mi jeví jako podstatné „kompetence“ farářek a farářů naší doby.

²⁷ Carl Ransom Rogers, *Způsob bytí. Klíčová témata humanistické psychologie z pohledu jejího zakladatele*, Praha: Portál, 2014.

i v odkazování na další zdroje poznání. Nestrhávají pozornost na sebe, ale ukazují k Bohu, před kterým je každý odpovědný sám za sebe.

Tančící: K tanci je třeba vtipu, citu, emoce, estetičnosti, odvahy, kreativity i nějakého povědomí o kultuře (v nejširším významu toho slova). Víra je podobně jako teologie otevřeným dobrodružstvím.

Na hraně: Farářky a faráři jsou připravení pohybovat se na hranách světů, mimo standardní situace. Těm, kteří jsou pod zákonem, být pod zákonem; těm, kteří jsou bez zákona, být bez zákona.²⁸ Pracovní zkušenost mimo církev a přidružené „spolky“ je výhodou.

Příběh o Ježíšovi a naději: V setmělém světě žijí, symbolizují, představují (co nejpraktičtěji) Ježíše jako cestu (např. způsob jednání), pravdu (např. pohled na informace) i život (např. kontakt se Zdrojem),²⁹ který neskončí v nedobré tmě.

---

²⁸ 1 K 9,20–23.

²⁹ J 14,6.

Non scholae, sed vitae discimus. Theologické vzdělání pro 21. století¹

Jan Štefan

Non scholae, sed vitae discimus. Theological education for the 21st century. When comparing theology with law or medicine, the sigh of Roman philosopher Seneca “Non vitae, sed scholae discimus” applies to it. When comparing theology with philosophy, Aristotle’s praise of philosophy as a science which is not necessary for a practical life applies to it. The author self-critically reflects on the current form of the academic teaching and study of Protestant theology in Prague and considers how theology should be taught and studied here in the future. The ideal transformation would mean restoring the original unity of theology. The pragmatic resignation will put up with the fragmentation of theology into its separate disciplines. The transition from the German model to the Anglo-Saxon model by incorporating the non-theological disciplines such as psychology and sociology means a radical reform. The balancing the proportions of theological disciplines by reducing the historical disciplines and strengthening the systematic and practical disciplines of theology means a moderate reform of the theological curriculum.

Keywords: fundamental theology; theological disciplines; theological education; Protestant Theological Faculty of Charles University; Protestant theology; reform of theological study

1. Non scholae, sed vitae discimus

„Na této škole učíme to, co budete v životě skutečně potřebovat,“ četl jsem onehdy v metru na reklamním panelu jedné pražské – raději řeknu vyšší než vysoké – školy. Tato věta obsahuje implicitní polemiku. „Na jiných školách, kam se ze setrvačnosti pořád hlásíte, vyučují to, co v životě nikdy potřebovat nebudete.“ A studentská mládež tomuto protestu proti neupotřebitelnosti školního vyučování přitakává. „Proč se máme učit něco, o čem víme, že nám to nikdy k ničemu nebude?“ Nad bědným stavem římského filosofického vzdělávání nařikal už římský filosof *Seneca*, současník Ježíšův a Pavlův (asi 1 př. Kr. – 65 po Kr.), když si v závěru svého *106. listu Luciliov* posteskl: „Hrajeme si s kamínky. Maříme vtip zbytečnostmi. Tyhle

---

¹ Tato studie je výsledkem tvůrčí činnosti vykonané na Evangelické teologické fakultě Univerzity Karlovy v rámci programu Progres Q01 – Teologie jako způsob interpretace historie, tradic a současné společnosti.

úvahy nás nečiní dobrými, jenom učenými. [...] Jako se rozptylujeme do zbytečnosti v jiných věcech, tak činíme i v samé filosofii. Trpíme nestřídmostí v učenosti zrovna tak jako ve všem ostatním. *Neučíme se pro život, ale pro školu.*“ *Non vitae, sed scholae discimus* (Epistulae morales ad Lucilium 106,12).²

Univerzitní studium je *per definitionem* zaměřeno teoreticky, nikoli prakticky. Univerzita nabízí univerzální vzdělání, neškolí v konkrétních dovednostech. Na univerzitu jsem přišel studovat vědní obor, který mě zaujal a který chci blíže poznat; na univerzitě vyučuji témata, na kterých pracuji a o nichž se domnívám, že by mohla zajímat druhé. Studuji z toho prostého důvodu, že mě těší a baví studovat. Ze všech vědních disciplín se teologie *ideálně vzato* nejvíce podobá *filosofii*. A filosofii, jak se můžeme dočíst v druhé kapitole první knihy *Aristotelovy Metafyziky* (srov. Met. I,2 = 982b–983a), se nevěnujeme pro nějaký jiný užitek, nýbrž kvůli poznání samotnému: „[...] tuto vědu nevyhledáváme pro žádný vnější užitek“, „jenom ona totiž jest vědou pro sebe.“³ „Tuto moudrost hledáme jako jediné vědění, které je mezi všemi ostatními svobodné; neboť jediné ono je samo kvůli sobě.“⁴ Filosofujeme proto, abychom unikli nevědomosti, abychom rozuměli. Právě tato vnější neužitečnost dodává filosofii její mimořádnou hodnotu. „I když tedy všechny vědy jsou k životu potřebnější než tato, větší hodnotu nemá žádná.“⁵ „Každé vědění je tedy více nezbytné k lidskému životu než toto, ale žádné není lepší.“⁶

Filosofii se tedy neučíme kvůli škole, kvůli filosofické fakultě, nýbrž pro život, ovšem nikoli pro „praktický život“, nýbrž pro „život v pravdě“, pro autentickou lidskou existenci na tomto světě. Theologii, právě v tom je srovnatelná s filosofii, se rovněž neučíme kvůli škole, kvůli theologické fakultě, nýbrž pro život, pro dobrý bohubilý křesťanský život – nyní, v tomto věku, tady na zemi, jednou v budoucím věku pak v nebeském Jeruzalémě.

„Theologická fakulta není žádná farářská průmyslovka,“ hlásali někteří z našich učitelů po listopadu 1989. I tato věta obsahovala implicitní polemiku: „V dobách reálného socialismu jste neměli příliš na vybranou. Jako osmnáctiletí devatenáctiletí jste stáli před volbou povolání na celý život. Kdo se jednou rozhodl pro teologii, tomu po dostudování nezbývalo

2 Lucius Annaeus Seneca, *Výbor z listů Lucilioví*, přel. B. Ryba, Antická knihovna sv. 4, Praha: Svoboda, 1969, 227n.

3 Aristoteles, *Metafyzika*, přel. A. Kříž, Základní spisy Aristotelovy sv. 1, Praha: Laichter, 1946, 38.

4 Aristoteles, *Metafyzika A*, přel. F. Karfík, Praha: OIKOYMENH, 2015, 15.

5 Aristoteles, *Metafyzika*, přel. A. Kříž, 39.

6 Aristoteles, *Metafyzika A*, přel. F. Karfík, 16.

než jít pracovat do oboru, tj. na sbor, na faru.“ „Nejsme žádný učňák pro faráře,“ dočteme se dnes v propagačním letáku naší fakulty, který má nalákat dnešní maturanty pro studium theologie.

Nemyslím, že by to byla dobrá sebezprezentace. Představme si, že by lékařská fakulta oslovovala veřejnost slovy: „Nejsme škola pro praktické doktory,“ nebo právnická fakulta slovy: „Neplette si nás se soudcovskou, advokátskou či notářskou voškou.“ Řekl jsem, že ideálně vzato se theologie podobá filosofii. Nepodobá se však theologická fakulta *fakticky vzato* spíše fakultě lékařské nebo právnické? Většina studentů a studentek studujících medicínu nebo práva studují medicínu nebo práva ne proto, že by se chtěli věnovat bádání nebo výzkumu (a už vůbec ne proto, aby meditovali o zdraví a nemoci nebo právu a bezpráví), nýbrž proto, aby jako doktoři všeobecné medicíny (v Česku: MUDr.; *medicinae universae doctores*) léčili, aby jako doktoři obojího práva (v Česku: JUDr.; *juris utriusque doctores*) žalovali, obhajovali či soudili. Neučí se pro školu, pro lékařskou či právnickou fakultu, nýbrž pro život, pro „profesní život“, pro své praktické povolání. V případě theologické fakulty tedy pro farářské povolání, v evangelické církvi jmenovitě pro zvěstování Evangelia. Přicházejí však na naši theologickou fakultu ještě vůbec kandidáti služby v církvi?

Senecova slova žijí jako okřídlený latinský výrok v inverzní podobě, jako kritika školního provozu, jako apel na smysl a cíl všeho vzdělávání: Neučíme se přece pro školu, nýbrž pro život. *Non scholae, sed vitae discimus.*

2. Kde, co, kdo, jak?

2.1 Kde se theologie studuje?

Skutečnost, že se u nás evangelická theologie studuje na státní univerzitě, nám dnes připadá samozřejmá. Rád bych na okraj připomenul, že takováto možnost je konfesijně omezená na západní křesťanstvo a časově se datuje od vrcholného středověku. Reformace, západoevropský fenomén na rozhraní pozdního středověku a raného novověku, je s univerzitou spjata bezmála osudově. Nicméně pražská Evangelická theologická fakulta byla inkorporována do Karlovy univerzity až v roce v 1990; její předchůdkyně, nejprve Husova (1919–1939 a 1945–1950), poté Komenského fakulta (1950–1990) sice byly *de iure* státními vysokými školami, *de facto* se však podobaly spíš církevním vysokým školám typu německé *kirchliche Hochschule*. Společenská situace se může v Česku zítra změnit natolik, že nám univerzita nabídne rozvod, *uni-exit*. Vyloučit nelze ani to, že evangelická církev dojde k rozpoznání, že univerzitní theologické vzdělání je pro její budoucí faráře a farářky buď neupotřebitelné nebo nedosažitelné a že

bude lépe, když se vydá – jako to udělaly české evangelikální církve před dvaceti třiceti lety – cestou seminárního církevního školství.

Karl Barth (1886–1968) byl v této věci překvapivě otevřený, a to na všechny strany. V prvním paragrafu prvního svazku *Kirchliche Dogmatik* (KD I/1, 1932) upírá absolutní, principiální nárok na samostatnou existenci nejen theologickým fakultám, nýbrž samotné theologické vědě. Nemohly by snad funkci theologie zastat jiné vědní disciplíny, např. filosofie, historie, sociologie, psychologie nebo pedagogika? (Srov. KD I/1,3)

„Na svém vrcholu mohou být všechny vědy theologií.“ (KD I/1,5)
„Zvláštní existence theologie představuje nouzové opatření, k němuž se církev musí rozhodnout tváří in tvář faktickému selhání jiných věd. Vědecké zdůvodnění pro to podat nelze.“ (Tamtéž.) „Theologii jako zvláštní vědu [...] lze ospravedlnit pouze jako relativní, *faktickou* nezbytnost.“ (KD I/1,4)

2.2 Co se na theologii studuje?

Otázka zní tautologicky, na theologii se přece studuje *theologie*, na evangelické theologii se studuje *evangelická theologie*. Něco jako „theologii o sobě“, „theologii jako takovou“ bychom však po světě hledali marně, už po několik staletí nic podobného neexistuje. Tak jako se setkáváme s Církví v partikulárních církvích, tak se setkáváme s Theologií v jejich dílčích oborech, jednotlivých theologických disciplínách. Nikdo menší než *Friedrich Schleiermacher* (1768–1834) nás v *Krátkém vylíčení theologického studia* (¹1811; ²1830, §§ 24–31) zavazuje k theologickému kurikulu v podobě „trilogie“ theologie filosofické, historické a praktické. Filosofická theologie tvoří kořen theologického studia, historická theologie jeho trup (*Körper, corpus*), praktická theologie jeho korunu.⁷ *Karl Barth* rozčlenil na třetí straně své již zmíněné mnohatisícestránkové *Církevní dogmatiky* (1932–1967) theologii na theologii biblickou, dogmatickou a praktickou. V theologii jde o církevní řeč o Bohu, v biblické theologii jde o její zdůvodnění, v dogmatické theologii o její obsah a v praktické theologii o její cíl.⁸ *Dietrich Ritschl* (1929–2018) zmiňuje v závěru své fundamentálně-theologické programové knížky *O logice theologie* (1984)

⁷ Srov. Friedrich Schleiermacher, *Kurze Darstellung des theologischen Studiums* (1811/1830), ed. D. Schmid, Berlin – New York: W. de Gruyter, 2002, 67n a 149–151.

⁸ Srov. KD I/1,3. – V přednášce *Lidské slovo a Boží slovo k křesťanskému kázání* (1924) rozdělil Barth theologii konkrétně na biblickou exegezi, dogmatiku a homiletiku. – Karl Barth, *Menschenwort und Gotteswort in der christlichen Predigt*, in: *Vorträge und kleinere Arbeiten 1922–1925*, ed. H. Finze, Karl Barth Gesamtausgabe. Abt. III, Zürich: TZV, 1990, (426) 430–458, 454n.

teologii popisující, teologii teoretickou a teologii orientovanou na jednání.⁹

2.3 Kdo na teologii vyučuje a kdo na teologii studuje?

Na teologii *vyučují* ti a ty, kdo nemají chuť ani odvahu osvědčit se v terénní práci, nebo ti a ty, jimž se na sboru nedařilo, kdo tam pohořeli/y či vyhořeli/y. Generacím pastorů-vyklouzů slouží evangelická theologická fakulta jako útočiště. Ocituji ještě jednou svého heidelberského učitele *Dietricha Ritschla*: „Nechci říci nic, co by se někoho dotklo, ale v posledu nedůvěřuji žádnému učiteli theologie – snad s výjimkou odborníka v exegezi a historii – který nebyl delší dobu farářem, nenavštěvoval staré a nemocné lidi, nepochovával děti a mladistvé a nemusel každou neděli, i když ho nic nového nenapadlo, oslovovat z kazatelny svůj sbor.“¹⁰ (Sám strávil řadu let farářováním ve Skotsku a USA.)

Na teologii *studují* jednak ti a ty, kdo směřují na fary, jednak ti a ty, kdo na fary nikdy ani nepomyslili/y, kdo by se rádi/y (pouze) zorientovali/y v doméne náboženství, kdo chtějí svou víru zdůvodnit, obhájit, prohloubit, pročístit. A ovšem i ti a ty, co vzali/y zavděk druhořadou školou, protože na tu prvořadou (zatím) nedosáhli/y. A *last but not least* ti a ty, kdo vyhledávají vlídné, přátelské, donedávna zcela nekonkurenční prostředí.

2.4 Jak se theologie vyučuje?

100 let jsme v Česku následovali německý vzor výše zmíněného theologického trojtaktu. Husova a Komenského fakulta nabízela a Evangelická theologická fakulta nabízí obory filologicko-historické (biblická theologie SZ a NZ a historická theologie čili církevní dějiny), obory filosofické (systematická theologie) a obory praktické (theologická etika a praktická theologie) – a ovšem, jako bonus, obory, které ve vztahu k teologii označujeme jako pomocné (filosofie pro theology a religionistika pro theology). Fakticky došlo, mj. také v důsledku bolognského procesu, k tomu, co prokrokoval jeden z architektů berlínské univerzity Friedrich Schleiermacher a co paradigmaticky ztělesňoval jeden z protagonistů jejich hvězdných let Adolf von Harnack (1851–1930): středem theologického studia se staly historické obory, sloužící jako výkladní skříň protestantských theologických fakult.

⁹ „Beschreibende Theologie“, „Theoretische Theologie“, „Handlungsorientierte Theologie“. – Dietrich Ritschl, *Zur Logik der Theologie. Kurze Darstellung der Zusammenhänge theologischer Gedanken*, München: Kaiser, 1984, 349.

¹⁰ Tamtéž, 347.

Jestliže český akademický svět někde uznává a oceňuje naše vědecké výkony, pak právě na poli kritického historického zkoumání Bible a církevního učení. Bylo tomu tak v éře doznívajícího historismu let dvacátých a třicátých, v éře marxisticko-leninské ideologie let padesátých až osmdesátých i v éře postmoderního antiideologického neopositivismu let devadesátých. Co má dnes vědeckou váhu, jsou data a fakta, nikoli jejich interpretace, „věci“ (τὰ πράγματα), ne „názory o věcech“ (τὰ περὶ τῶν πραγμάτων δόγματα, srov. Epiktétos [asi 55 po Kr. – asi 135 po Kr.], *Enchiridion* 5).¹¹ Není divu, že učitelé biblických kateder a katedry historické tvoří v učitelském sboru většinu a mohou se chlubit největším počtem (interních i externích) doktorandů. Je na našich kolezích biblistech a historících, zda si nadále budou dávat říkat theologové; pokud ano, znamená to pro ně s námi systematickými a praktickými theology solidárně sdílet momentální nízký kurs všeho, co nějak souvisí s „autoritativními“ církvemi a „iracionálním“ náboženstvím.

3. Jak by se theologie mohla/měla vyučovat jinak?

Je zřejmé, že se sto let po svém vzniku nachází Evangelická teologická fakulta ve stavu krize, jakou dosud nepoznala. Na jedné straně vychováváme budoucí faráře a farářky podle vzoru děda vševěda, všeznalce a všeměla. Cpeme do nich souhrn vědomostí a doufáme, že si sami přeberou a vyhodnotí, co z toho mohou zapomenout a co by měli v paměti uchovat. Na druhé straně školíme odborníky a specialisty, kterým stále ještě říkáme theologové. Doktorát theologie (Th.D.), na nějž jsme byli po naší inkorporaci do univerzity hrdí, jsme nedávno rádi vyměnili za obecný doktorát filosofie (PhD.).

3.1 Idealistické řešení: integrace

Idealista bude hledat cestu ven ze současné krize výuky theologie v obnově jednoty původní theologie. Velcí katoličtí theologové minulého století, vzorově Karl Rahner (1904–1984) nebo Edward Schillebeeckx (1914–2009), si protestantské rozčlenění theologie do theologických oborů prostě nepřivlastnili. V našich očích to byli „systematičtí theologové“, oni sami si rozuměli prostě jako „theologové“, theologové bez přívlastku. Nicméně suverénní přecházení z theologie filosofické do theologie biblické, z theologie dogmatické do theologie praktické opravdu není pro

¹¹ Epiktétos, *Rukověť – Rozpravy*, přel. R. Kuthan, Antická knihovna sv. 10, Praha – Svoboda, 1972, 29.

každého. V případě většiny z nás by výsledkem byl jen povrchní theologický žurnalismus – a ten si opravdu nikdo nepřejeme.

3.2 Pragmatické řešení: defenzíva

Pragmatik se bude podle svých momentálních možností snažit zvolnit nebo přibrzdit postupující fragmentarizaci theologického studia. Jen málokdy při tom bude úspěšný. Většinou mu nezbude než uznat to, co se fakticky prosadilo, především v našem magisterském a doktorském programu: že vystudovat evangelickou teologii rovná se vystudovat *něco* z evangelické teologie, vlastně vůbec něco z teologie.

3.3 Reformátorské řešení: radikální reforma

Reformátor se pokusí nastartovat radikální reformu studia evangelické teologie. Nabízí se přechod od kontinentálního, německého modelu k modelu zámořskému, severoamerickému. To by vedlo na jedné straně k přesunu akcentu z biblicko-historických oborů na obory prakticko-theologické, na druhé straně k zavedení řady dnes populárních netheologických oborů, jako jsou psychologie, sociologie, politologie či právo, do theologického kurikula. Povinné biblické a klasické jazyky a filosofie a religionistika by naopak zaznamenaly nemalou redukci. Obávám se, že tak dalekosáhlá reforma by v českém prostředí v posledu vedla k likvidaci teologie. Nedokážu si totiž představit, že by psychologie nebo sociologie byly s to se na theologické fakultě uskromnit do služební role, kterou tu tradičně hrají z hlediska teologie pomocné vědy filosofie a religionistika.

3.4 Reformistické řešení: umírněná reforma

Reformista se bude klonit k umírněné reformě studia evangelické teologie. Měla by podobu návratu k ideální proporcionalitě jednotlivých disciplín theologické triády. Biblicko-historické obory, které tu dnes dominují, by tvořily *plus minus* ideální třetinu theologického kurikula, zbylé dvě třetiny by připadly na obory systematické a praktické. Teologie by se tak zásadním způsobem odhistorizovala, náš zájem na minulosti by ustoupil zájmu o přítomnost a budoucnost. Filosofie a religionistika by se zřejmě přiřadily k systematické teologii. K vlastní revoluci by došlo v třetím bloku theologické triády. Praktická teologie by už nemohla dál ignorovat proměnu tradičního obrazu evangelického faráře a postupně by rozšířila svou nabídku, která by přesáhla její tradiční subdisciplíny homiletiku, poimeniku, katechetiku a liturgiku.

4. Závěr

Jako systematický theolog dostávám často otázku, čím že se vlastně zabývám. Biblišta vykládá Bibli, historik nám přibližuje Církev minulosti, praktolog formuje budoucí církevní praxi. Ale co zkoumá, o čem či o kom bádá systematický theolog? O Bohu? *Tomáš Akvinský* (cca 1224–1274) v sedmém článku první otázky první části své monumentální *Theologické summy* (1259–1264) na otázku „Zda je Bůh podmětem theologie?“ odpovídá: ano, je. V theologii se jedná o Bohu a o veškerém stvoření ve vztahu k Bohu.

Omnia autem pertractantur in sacra doctrina sub ratione Dei: vel quia sunt ipse Deus: vel quia habent ordinem ad Deum, ut ad principium, et finem: unde sequitur, quod Deus vere sit subiectum huius scientiae (STh I,1,7). „Avšak v posvátné nauce se jedná o všem vzhledem k Bohu, buď že je to Bůh sám, nebo je to v poměru k Bohu jakožto k původu nebo cíli. Následuje tedy z toho, že Bůh je vpravdě podmětem této vědy.“¹²

Evangeličtí theologové přesunuli Tomášův katolický akcent z prvního článku Kréda na článek druhý a třetí. Luther postavil theologii hamartiologicko-soteriologicky, Schleiermacher eklesiologicky, Barth christologicky. Dovolím si své dnešní jubilejní uvažování ukončit eschatologicky. (Co je 100 let pražské evangelické theologické fakulty *sub speciae aeternitatis*?) Již sv. Tomáš mluvil o Bohu jako o původu a cíli všeho, co jest. *Johann Gerhard* (1582–1637), reprezentant staroprotestantské orthodoxy, definoval ve svých *Loci theologici* (1610–1622) theologii takto:

Theologia est doctrina ex verbo Dei exstructa qua homines in fide vera et vita pia erudiuntur ad vitam aeternam. (Proem. 31) „Theologie je učení vystavěné ze slova Božího, jímž se lidé vzdělávají v pravé víře a zbožném životě k životu věčnému.“¹³

Theologii neučíme proto, abychom našli svá jména v příručce *Who is who?* a za sto let nás nějaký budoucí historik theologie zmínil v kompendiu církevních dějin uctivými dvěma větami. Theologii se neučíme s vyhlídkou na diplom nebo titul na konci studia, nýbrž proto, aby byla naše jména zapsána do „Knihy života“ (srov. Filipským 4,3; Zjevení 13,8).

Řecké slovo *τελος* má, stejně jako latinské slovo *finis*, dva významy: konec a cíl. *Finis theologiae* může znamenat, viděno pod zorným úhlem časnosti, konec theologické fakulty; může však také znamenat, pod zor-

¹² *Theologické summy svatého Tomáše Akvinského První část*, Otázka I, článek 7, E. Soukup, Olomouc: Profesori bohovědného učiliště řádu dominikánského, 1937, 9.

¹³ Cituji podle H. G. Pöhlmann, *Abriss der Dogmatik. Ein Kompendium*, Gütersloh: Gerd Mohn, ⁵1990, 22.

ným úhlem věčnosti, cíl všeho theologického snažení. *Scholae discere*, učit se pro školu, znamená osvojit si leccos předposledního; *vitae discere*, učit se pro život, znamená kráčet po cestě k tomu poslednímu, k věčnému životu s Bohem.

Autoři studií

Mgr. Petr Gallus, Ph.D. (* 1979, gallus@etf.cuni.cz) je odborným asistentem na Katedře systematické teologie a na Katedře teologické etiky. Věnuje se především otázkám christologie, antropologie, vztahu teologie a filosofie či teorii vědy. Teologii studoval v Praze, Marburgu a Tübingenu. V letech 2005–2006 působil na univerzitě v Heidelbergu, poté do roku 2016 jako vikář a farář Českobratrské církve evangelické. Od roku 2016 vyučuje na Evangelické teologické fakultě Univerzity Karlovy. V současnosti je mj. členem Centra excellence UK: „Teologická antropologie v ekumenické perspektivě.“

Doc. Ota Halama, Ph.D. (* 1974, ohalama@etf.cuni.cz) působí na Katedře církevních dějin ETF UK. Teologii studoval v Praze, historickou praxi si za přispění mnoha kolegů a kolegů historických oborů osvojil v posledu svépomocí. Odborně se věnuje především otázkám spojeným s dějinami a myšlením české reformace v domácím i evropském kontextu. Rád edituje a komentuje hlavně staročeské teologické texty. Spolupracuje s Centrem mediévistických studií AV ČR a UK (Fellow).

Doc. Tabita Landová, Ph.D. (* 1978, tabita@etf.cuni.cz) je vedoucí Katedry praktické teologie ETF UK. Evangelickou teologii studovala v Praze a Heidelbergu. V letech 2005–2010 působila jako vikářka a následně farářka Českobratrské církve evangelické; od roku 2009 byla jako vědecká pracovnice ETF UK zapojena do výzkumných projektů zabývajících se českou reformací. V roce 2018 se habilitovala prací *Liturgie Jednoty bratrské (1457–1620)*. Vedle historických prací se zabývá otázkami současné prakticko-teologické teorie. Je členkou Centra excellence UK: „Teologická antropologie v ekumenické perspektivě.“

Mgr. Ondřej Macek, Ph.D. (* 1980, macekon@etf.cuni.cz) je farářem Českobratrské církve evangelické v Nosislavi a odborným asistentem Katedry praktické teologie ETF UK. Evangelickou teologii studoval v Praze, Vídni a Lipsku a odborně se zabýval protestantskou spiritualitou. Nyní vede katechetický seminář a cvičení v pastoračním rozhovoru, píše knihy pro děti a dospívající o křesťanské víře.

Dr. Peter C. A. Morée (* 1964, moree@etf.cuni.cz) působí jako odborný asistent na Katedře církevních dějin ETF UK. Studoval teologii v Utrechtu a v Amsterdamu a mezitím také v Praze, kde se začal zajímat o české náboženské dějiny. Na ETF UK pracuje od roku 1993, nejprve jako vědecký pracovník, od roku 2008 jako odborný asistent.

Zabývá se především soudobými církevními dějinami a přesahy teologie do veřejného a politického života.

Prof. ThDr. Petr Pokorný, DrSc., Dr. h. c. (21. 4. 1936 – 18. 1. 2020), profesor Katedry Nového zákona ETF UK. Teologii studoval na Komenského evangelické bohoslovecké fakultě v Praze, později na univerzitách v Oxfordu, Bonnu a Ženevě. Do roku 1967 působil jako farář, poté na Komenského evangelické bohoslovecké fakultě v Praze. Po její inkorporaci do svazku Univerzity Karlovy byl v letech 1996–1999 jejím děkanem. Inicioval vznik Centra biblických studií AV ČR a UK v Praze a v letech 1998–2010 byl jeho ředitelem. V letech 1961–1985 spolupracoval v týmu pro Český ekumenický překlad Bible. Badatelsky se zaměřoval na dějiny synoptické tradice a na deuteropavlovské listy, dále na raně křesťanskou teologii včetně heterodoxních proudů (počátky gnóze, koptské spisy z Nag Hammadí) a na bádání o Ježíšovi. Byl zahraničním členem Akademie věd v Göttingen (1998) a od roku 2002 řádným členem Učené společnosti ČR (v období 2012–2014 jejím předsedou).

RNDr. Lydie Roskovcová (* 1936, lroskovec@volny.cz), dlouholetá presbyterka a kurátorka Farního sboru Českobratrské církve evangelické v Praze 6 – Střešovicích, v letech 1997–2003 synodní kurátorka Českobratrské církve evangelické. Vystudovala fyziku na Matematicko-fyzikální fakultě Univerzity Karlovy a v letech 1960–1991 pracovala ve Fyzikálním ústavu Československé akademie věd, kde se věnovala výzkumu optických vlastností polovodičů. V letech 1994–2002 působila také jako vedoucí redaktorka evangelického časopisu Český bratr.

RNDr. Vladimír Roskovec (* 1937, lvroskovec@volny.cz), Vystudoval fyziku na Matematicko-fyzikální fakultě UK a zabýval se výzkumem magnetických vlastností pevných látek a jejich technickými aplikacemi v Ústavu fyziky pevných látek ČSAV (1960–1978) a ve Výzkumném ústavu matematických strojů (1979–1989). V letech 1990–2000 působil na Ministerstvu školství, mládeže a tělovýchovy, pak byl 2 roky ředitelem Vyšší odborné školy sociálně pedagogické a teologické JABOK. Od roku 2003 pracuje jako výzkumný pracovník v Centru pro studium vysokého školství. Dlouhodobě působí jako člen vědecké rady ETF UK (dosud) a člen vědecké rady FHS UK (do r. 2019).

Prof. Dr. Karl W. Schwarz (* 1952, karl.schwarz@univie.ac.at), rakouský církevní historik, mimořádný profesor Evangelické teologické fakulty Univerzity ve Vídni. Studoval teologii ve Vídni, Ženevě a Curychu, své studium rozšířil v oborech dějin práva, zejména církevního

a státně-církevního, a v oblasti středoevropských a východoevropských dějin křesťanství moderní doby. Od roku 1998 působí jako vedoucí referátu pro náboženské otázky v úřadu spolkového kancléře Rakouska. Publikoval řadu odborných prací věnovaných dějinám protestantismu v zemích někdejší Habsburské monarchie, zejména se zaměřením na právní a církevně-právní aspekty a na soužití a spolupráci minoritních evangelických církví v národnostně pestrém prostředí středoevropských a východoevropských zemí.

Prof. ThDr. Jan Štefan (* 1958, stefan@etf.cuni.cz) je vedoucím Katedry systematické teologie ETF UK. Teologii studoval v Praze a Naumburgu. 1983–1990 působil jako vikář a farář Českobratrské církve evangelické, od roku 1990 přednáší na Evangelické teologické fakultě. Habilitoval se 1991 prací o soteriologickém univerzalizmu *Aby všichni lidé spaseni byli*. Profesorem byl jmenován roku 2008. Dlouhodobě a systematicky se věnuje teologii Karla Bartha (monografie *Karl Barth a ti druzí*, 2006), ve výuce usiluje o předávání klasické křesťanské dogmatiky. Od roku 2011 je zároveň studentským farářem ETF UK. Je členem Gesellschaft für Evangelische Theologie.

Mgr. et Mgr. Martin Vaňáč, Ph.D. (* 1972, vanac@etf.cuni.cz) je odborným asistentem na Ekumenickém institutu Evangelické teologické fakulty Univerzity Karlovy. Vyučuje a publikuje v oborech dějiny křesťanství a ekumenismus. Historii studoval v Praze, v Kostnici a v Brně. Teologii studoval na Katolické a Evangelické teologické fakultě v Praze. V letech 2006–2018 byl externím pracovníkem Centra dějin české teologie při Katolické teologické fakultě Univerzity Karlovy. V současnosti je členem Centra excelence UK: „Teologická antropologie v ekumenické perspektivě.“